

Stručno usavršavanje nastavnika/ca i stručnih suradnica za provedbu građanskog odgoja i obrazovanja (Zagreb, 2014.)

Pomoćni materijal



Nositelj projekta: Centar za mirovne studije

Partneri: Udruga Pokretač iz Korenice, udruga Delfin iz Pakraca, Savjetovalište „Luka Ritz“ iz Zagreba, Miramida centar iz Grožnjana

Suradnici: Osnovna škola „Milan Brozović“ Kastav, Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Centar za mirovne studije sudjelovao je u školskoj godini 2012/2013. u eksperimentalnoj provedbi građanskog odgoja i obrazovanja, kroz edukaciju nastavnika/ca te mentorski rad. Te aktivnosti provedene su u suradnji sa Agencijom za odgoj i obrazovanje, Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta i Nacionalnim centrom za vanjsko vrednovanje obrazovanja, te udrugama GONG i Mreža mladih Hrvatske.

Dragi/e nastavnici/e, predstavljamo vam kratku skriptu koja prati sadržaje koje smo zajedno obrađivali kroz naša dva modula usavršavanja. „Skripta“ se sastoji od tri poglavlja – prvo se općenito bavi Građanskim odgojem i obrazovanjem, drugo je posvećeno participativnim metodama koje smo koristili i analizirali, a treće se poglavlje bavi analizom i mapiranjem zajednica, te planiranjem i uspostavljanjem suradnje između škola i zajednice. Zelenim slovima obilježene su kraće aktivnosti koje ste isprobali, te koje možete dalje prilagoditi i iskoristiti u svojem radu s učenicima. Također smo u skriptu uvrstili i neke od vaših „domaćih zadaća“, te materijale koje ste zapravo sami kreirali tijekom treninga. Nadamo se da će vam ovaj tekst koristiti kao dobar podsjetnik na sadržaje kojima smo se bavili, te da će vas motivirati da i dalje budete kreativni u svom radu. Na kraju „skripte“ nalazi se popis linkova i dodatne literature koja vam može pomoći u daljnjem razvoju sadržaja GOO.

Lovorka Bačić: Uvod i predstavljanje programa

OPIS PROJEKTA „Nasilje ostavlja tragove – zvoni za nenasilje!“

Cilj projekta *Nasilje ostavlja tragove* je razviti kapacitete za razvoj i provedbu 2 mehanizma prevencije nasilja među mladima, promicanja ljudskih prava i demokratskog građanstva: edukaciju za nenasilje kroz Građanski odgoj i obrazovanje, te poticanje aktivnog angažmana djece i mladih u zajednicama, u suradnji organizacija civilnog društva i škola. Projekt će se provoditi kroz edukacije nastavnika, učenika, studenata u suradnji s lokalnim organizacijama civilnog društva i Filozofskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu. Aktivnosti na projektu su: stručno usavršavanje nastavnika, Škole ljudskih prava za srednjoškolce, Mirovni studiji – program za odrasle građane, istraživanje o prevalenciji nasilja, izrada zbornika, stručni simpozij i kampanje u zajednici. Uključiti će 335 direktnih i 500-tinjak indirektnih korisnika. Financiran je od strane Europske Unije, Ureda za udruge Vlade RH i Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta.

Dugoročni cilj projekta je doprinijeti prevenciji nasilja među mladima i promovirati aktivizam kroz afirmaciju holističkog pristupa – odgovora cijele zajednice na nasilje.

Specifični ciljevi su: razviti institucionalne kapacitete za razvoj i provedbu navedena dva mehanizma za prevenciju nasilja među mladima: edukaciju za nenasilje i poticanje aktivnog angažmana djece i mladih u zajednicama, u suradnji organizacija civilnog društva i škola kroz Građanski odgoj i obrazovanje - u radu s učenicima, nastavnicima, organizacijama civilnog društva i dionika u lokalnoj zajednici.

Očekivani rezultati su usavršavanje nastavnika za provođenje Građanskog odgoja i obrazovanja, edukacija i uključivanje učenika i nastavnika u kampanje i projektne aktivnosti na razini škole i lokalne zajednice, razmjena iskustva među nastavnicima, razmjena iskustva i prenošenje primjera dobre prakse.

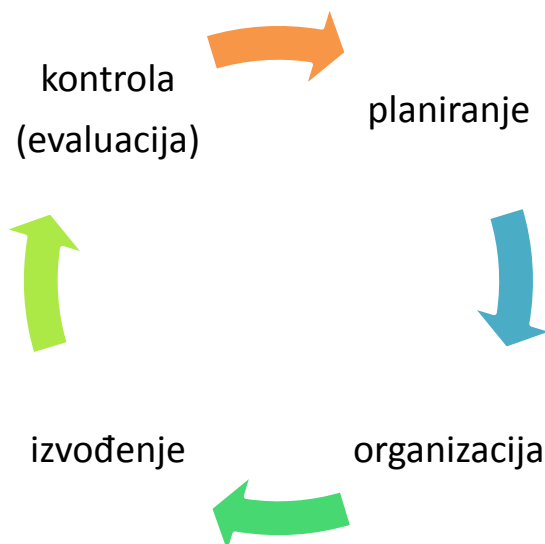
Cjelokupni projekt provodi se 2 godine. Projekt se provodi u partnerstvu **Centra za mirovne studije, Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, udrugama: Pokretač iz Korenice, Delfin iz Pakraca, MIRamiDA Centar iz Grožnjana. Savjetovalištem Luka Ritz iz Zagreba i osnovnom školom Milana Brozovića iz Kastva, te 18 škola iz kojih dolaze učenici i nastavnici.**

I. OPĆENITO O GRAĐANSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU

Anja Zdravec: Uvod u kurikulum/filozofija kurikulma

lat. *curriculum*= tijek, slijed

- ➔ tijek ili slijed koji opisuje relativno optimalan put djelovanja i dolaska do nekog cilja
- ➔ to je usmjereni pristup kretanju do najpovoljnijih rezultata postavljenih u nekom području rada koji sadrži nekoliko osnovnih procesa:



- ➔ svojevrsan je katalog razrađenih sadržaja koji se procesom planiranja i programiranja transferiraju u nastavu kao organizirano i aktivno stjecanje znanja, sposobnosti i vještina

Kratka povijest kurikuluma:

- u antici kurikulum znači opseg znanja i vještina koje mladež treba usvojiti i njima ovladati kao životnim sposobnostima dostojnim slobodnog čovjeka, za razliku od ostalih poslova kojima su se bavili, na primjer, robovi. (sedam slobodnih vještina: gramatika, retorika, dijalektika, aritmetika, geometrija, astronomija i teorija muzike)
- na prijelazu iz 16. u 17. stoljeće naziv kurikulum koristi se u pedagogiji i znači *redoslijed učenja gradiva po godištima* ➔ još se i danas poistovjećuje s nastavnim planom i programom
- Ratke (*Methodus didactica*) i Komensky (*Didactica magna*) proširuju značenje kurikuluma na ciljeve, plan, program, organizaciju i postupke u nastavi
- do sredine 20.st. kurikulum je u europskoj pedagogiji sinonim za nastavni plan i program

Kurikulum je...

- nastavni plan i program
- čine ga ciljevi učenja, sadržaji poučavanja, postupci i nastavni stil rada učitelja
- konzistentan sustav optimalnog pripremanja, ostvarenja i evaluacije nastave
- cjelokupan proces organiziranog obrazovanja, učenja i nastave
- detaljna razrada cilja i zadataka učenja, metoda rada i kontrola učinaka
- određenje cilja, sadržaja, metoda, sredstava, organizacije i kontrole

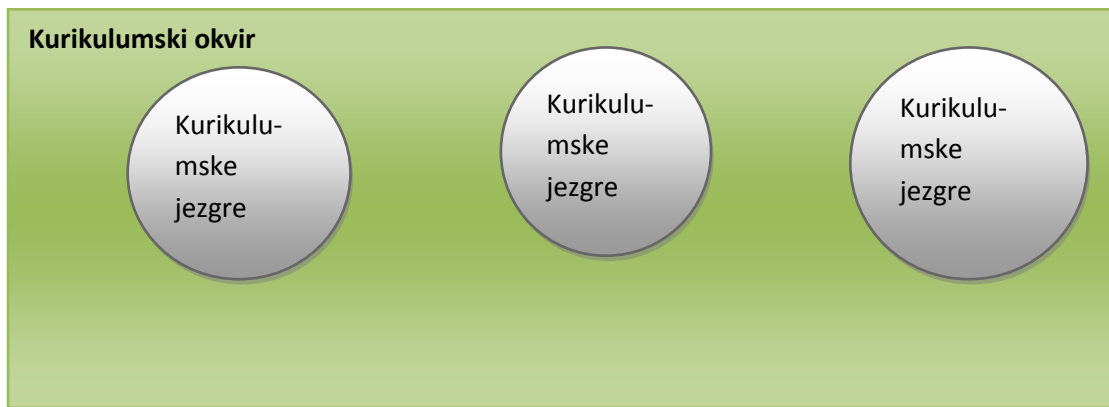
- obrazovni ciklus koji polazi od društvenih potreba, planiranja njihove organizacije i izvođenja; osposobljavanja nastavnika i mjerenja društvenih učinaka
- precizan sustav planiranog odgoja i obrazovanja
- predstavlja didaktičko- metodičku koncepciju učenja, poučavanja, odgoja i obrazovanja u institucijskom kontekstu
- planirana interakcija učenika s nastavnim sadržajima, nastavnikom i medijima u procesu ostvarivanja odgojnih ciljeva
- plan ostvarivanja optimalnog učenja
- socijalno- pedagoški proces učenja u obrazovnoj ustanovi
- tehnički plan ostvarivanja predviđenih, programiranih i mjerljivih učinaka ostvarenja postavljenih ciljeva (Marsh, 1994; Flechsig, Haller, 1973; Hacker, 1979; Hameyer, 1983; Jackson, 1992; Lenzen, 1998; Mijatović, Previšić, Žužul, 2000; Pastuović, 1999; Poljak 1984; Bognar, Matijević, 2002).

„Kurikulum suvremenog odgoja, obrazovanja i škole podrazumijeva znanstveno zasnovano cilja, zadataka, sadržaja, plana i programa, organizaciju i tehnologiju provođenja te različite oblike evaluacije učinaka.“

3 strukturirane vrste kurikuluma:

1. **zatvoreni** - tradicionalno poimanje nastavnog plana i programa, propisani programirani tijekom nastave, nastavnih sredstava i udžbenika, katalozi znanja, evaluacija: reprodukcija zacrtanog gradiva; nema spontanizacija izazova, ne potiče kreativnost i individualnost te razvoj samopouzdanja učenika
2. **otvoreni** - fleksibilna metodologija (fleksibilna izrada i odabir sadržaja rada), okvirne upute unutar kojih se stvaralački realizira izvedbeni program, sukonstruktivske aktivnosti kurikulumske izgradnje i promjene u „hodu“. Maksimalno cijeni inicijativu učenika i učitelja, spontanost događanja u nastavi i kreativno ponašanje svih sudionika obrazovanja
 → kod njega se također cijene **prikriveni utjecaji** u odgoju i obrazovanju kao svojevrsni ravnopravni suočavajući (hidden curriculum).
 - skriveni kurikulum ima važnu ulogu u poticanju kreativnog ponašanja, doprinosu formiranja čovjekova identiteta, važnosti okoline, obitelji i sl.
 - jako je naglašena socijalno- komunikativna komponenta: odnosi koji vladaju u školi, utjecaji neformalnih čimbenika, međusobnog odnosa učenik- učitelj- roditelj
 - „osobna jednadžba“ nastavnika: ponašanje (bez obzira na svoje prethodno profesionalno obrazovanje) autoritarno, strogo, distancirano, subjektivno= neprofesionalno- to je ponašanje koje školu čini omiljenom ili mrskom, a nastavu privlačnom ili ne.
3. **mješoviti** - (moderna vrsta) metodologija i struktura izrade okreće se prema participaciji više činitelja, a osobito onim pristupima koji nisu samo propisani već nastaju i u tijeku samog događanja odgojnog čina i kao partnerstvo u odnosima (Jackson, 1992) ili kao kurikulum pluralnih odgojnih utjecaja (Stenhouse 1995).
 - *kurikulumske okviri* u koje se ugrađuju izvedbene jezgre realizirane na slobodan i kreativan način tako da maksimalno aktiviraju učenika u „zarađivanju znanja, sposobnosti i vještina“ kao općih i specifičnih kompetencija
 - *kurikulumske jezgre*= radne cjeline koje učitelj zajedno s učenicima kreativno pretvara u izvedbene materijale u smislu projektnih, istraživačkih i radnih zadataka

- učitelj slobodno odabire organizaciju i metode rada.



Razlike plan/program → kurikulum

Orijentiranost na sadržaj/disciplinu	→	Orijentacija na ishode učenja
Planiranje usmjereno na nastavnika	→	Planiranje usmjereno na učenika
Uloga nastavnika – prijenos „znanja“	→	Uloga nastavnika – facilitacija učenja
Frontalna nastava i predavačke metode	→	Aktivne metode
Vrednovanje produkta	→	Vrednovanje procesa i produkta

KURIKULUM GRAĐANSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

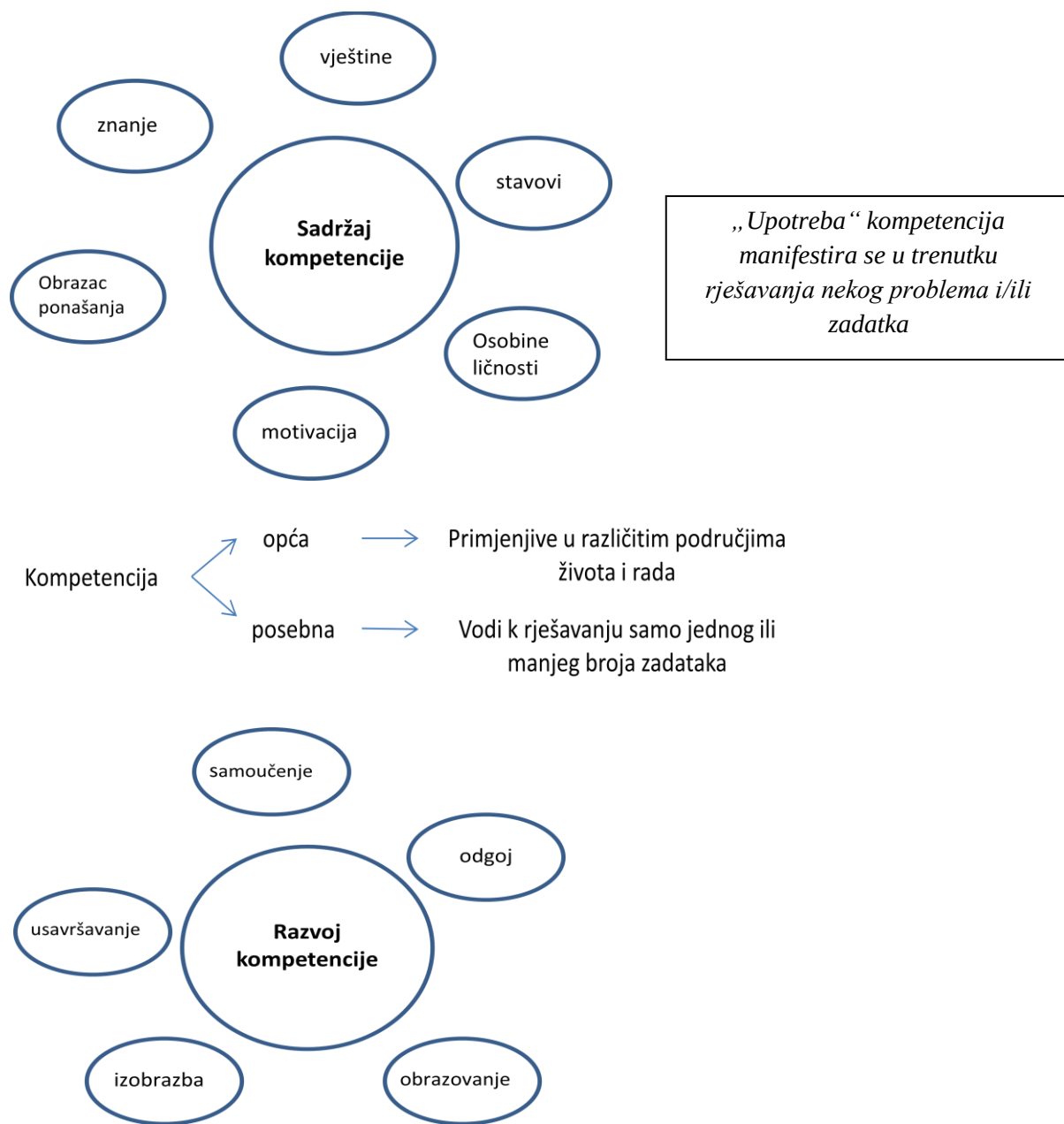
Tijekom godina je o.-o.sustav oskudijevao procesima osnaživanja građana. Danas je nužno osnažiti građane: zbog demokratizacije našeg društva, ali i europskog društva, zbog globalnog tržišta znanjem i tehnologijama

- potreba za građanskim odgojem i obrazovanjem proizlazi iz mnogih međunarodnih dokumenata, prvenstveno iz **Međunarodnog pakta o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima**, kojim se uređuje pravo na odgoj i obrazovanje i **određuje da ono mora biti raspoloživo, dostupno, prihvatljivo i prilagođeno svakom djetetu, odnosno učeniku.**

- kurikulum GOO-a je rađen oslanjajući se na europske i međunarodne standarde, hrvatske pravno-normativne i strategijsko-razvojne dokumente te rezultate istraživanja (Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava, Projekt Građanin, Unescovo desetljeće ljudskih prava...)

- **kompetencija**- višedimenzionalna i transferalna kvaliteta djelovanja: Uključuje znanja, vještine, vrijednosti, stavove, osobine ličnosti, motivaciju i obrasce ponašanja kojima pojedinac raspolaže i koje po potrebi pokreće kako bi riješio neki problem ili zadatak

- o **posebna kompetencija**: omogućava rješenje samo jednog ili manjeg broja zadataka
- o **generičke ili transveralne kompetencije**: primjenjive u različitim područjima života i rada, i o kojima ovisi razvoj posebnih kompetencija



Naglašavanje kompetencije u odgoju i obrazovanju znači **stavljanje naglaska na ishod** ili rezultat učenja u dimenzijama znanja, vještina, stavova i ponašanja, koji trebaju odgovarati standardima učinkovitog obavljanja određenog zadatka

*Takav pristup predstavlja prekretnicu u programiranju, organizaciji i provođenju odgoja i obrazovanja. Umjesto dosadašnjih nastavnih planova i programa, u kojima se polazi od znanstveno-disciplinarne kontrole nastavnih sadržaja i potiče usvajanje faktografskog znanja na račun njegove aplikativne dimenzije, pri čemu se misao razdvaja od stavova, a stavovi od djelovanja, NOK-om se **uvodi načelo integriranog, interdisciplinarnog i proceduralnog planiranja sadržaja učenja orijentiranog na ishod, s ciljem osposobljavanja učenika za kompetentno djelovanje u različitim područjima života.***

- kompetentna osoba ovladala je znanjima, stekla vještine i prihvatila vrijednosti koje upravljaju njezinim ponašanjem. Istovremeno, ona je otvorena stalnim izazovima pa svoju kompetentnost stalno kritički provjerava i dopunjuje učenjem i informiranjem.

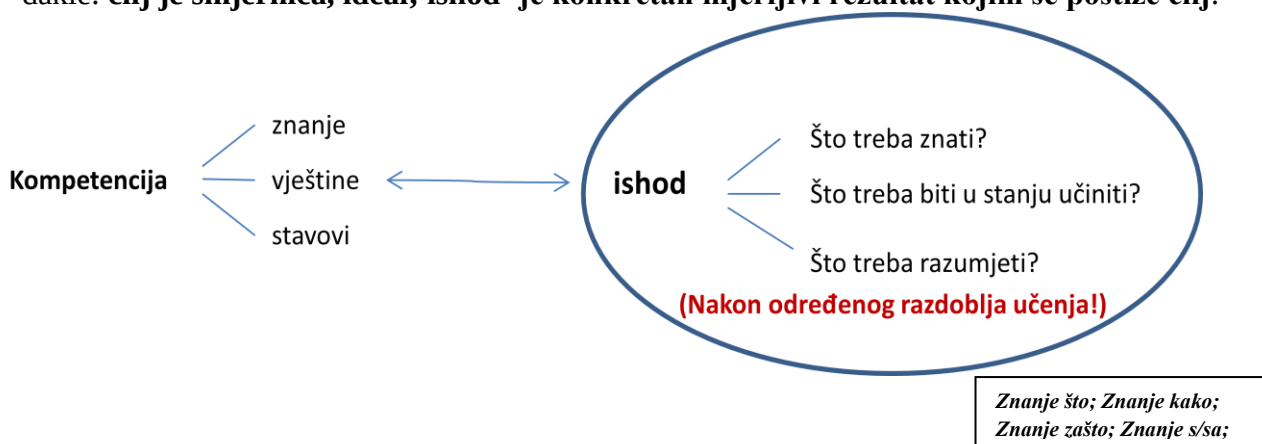
Ishodima učenja određuje se što učenik/ca treba **znati, razumjeti i biti u stanju učiniti** nakon određenog razdoblja učenja, odnosno poučavanja. Ishod mora biti **mjerljiv i povezan s pokazateljima kvalitete** kako bi se postignuća učenika vrednovala što objektivnije.

Što je cilj, a što ishod učenja?

Pojašnjenje:

Cilj odgoja i obrazovanja: ono čemu se teži, što se želi postići

- problem konkretizacije! primjerice: cilj- „naučiti čitati i pisati“ se ostvaruje uz više konkretnijih ciljeva- „naučiti čitati velika tiskana slova“, „naučiti čitati mala tiskana slova“, „naučiti pisati veliko i malo tiskano slovo A“...
- u GOO-u cilj je razviti građansku kompetenciju kod učenika, a ona se postiže ostvarivanjem ishoda.
- dakle: **cilj je smjernica, ideal; ishod¹ je konkretan mjerljivi rezultat kojim se postiže cilj.**



Usmjerenost na ishod učenja traži sustavno praćenje procesa učenja kako bi se osiguralo ne samo to da svaki učenik stekne određena znanja, nego i to da razumije njihovu primjenu i uvjeri se u njihovu učinkovitost te na taj način razvije osjećaj samopouzdanja

Građanska kompetencija jest pak zajednički termin za poseban tip znanja, vještina, stavova, vrijednosti i ponašanja, koji pojedincu osiguravaju uspješno ispunjavanje građanske uloge, a razvija se općenito kroz školske i izvanškolske aktivnosti i, osobito, kroz građanski odgoj i obrazovanje.

^{1 1} U prilogima na kraju skripte nalazi se podsjetnik o primjeni Bloomove taksonomije u planiranju nastave, s 'dobrim glagolima' koji vam mogu pomoći u formuliranju i oblikovanju ishoda učenja (s nama podijelila Blaža Šurbek Bagarić, dipl. ped.)

U skladu s tim, u izradi kurikuluma pošlo se od shvaćanja da je građanski odgoj i obrazovanje **formalni odgojno-obrazovni okvir kojim škola odgovara na potrebe suvremenog društva za kompetentnim građanstvom** koje se određuje u terminima osviještenosti, informiranosti, obrazovanosti, sudjelovanja, odgovornosti i zauzetosti za sebe i druge.

GRAĐANIN: formalno-pravno uređena:

- prava
- slobode
- odgovornosti

Lovorka Bačić: Predstavljanje kurikuluma - struktura kurikuluma

Polazište kurikuluma GOO-a jest učenik promatran kao nositelj **prava i odgovornosti** unutar sljedeće tri međusobno povezane zajednice:

- *razredna, školska i lokalna zajednica* – aktivni i odgovorni građanin/ka razreda, škole i svog mjesta ili grada,
- *nacionalna ili domovinska zajednica* – aktivni i odgovorni građanin/ka svoje države,
- *europska i međunarodna zajednica* – aktivni i odgovorni građanin/ka Europe i svijeta.

- razvoj složene građanske kompetencije osigurava istovremenim promicanjem dviju kompozitnih dimenzija:

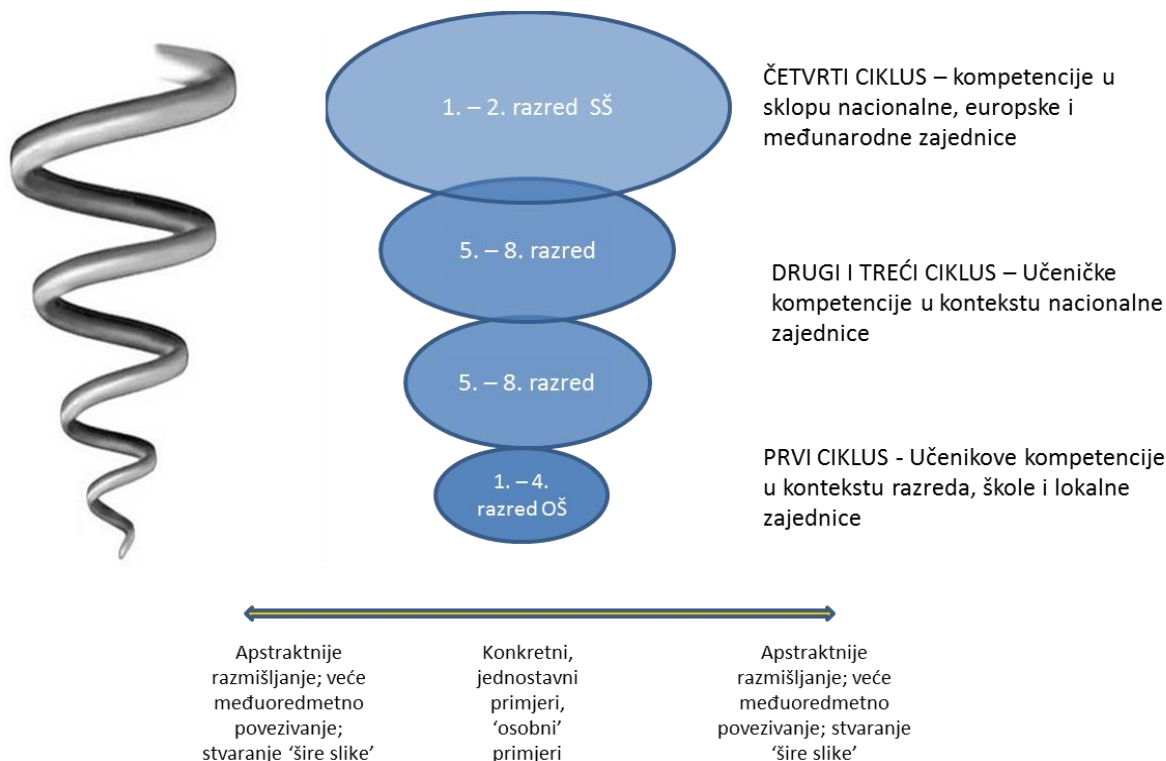
- **funkcionalne** (građanska znanja, vještine i sposobnosti te vrijednosti i stavovi)
- **strukturalne** (ljudsko- pravna, politička, društvena, inter-kulturana, ekološka, gopodarska i tehnološka)

Kurikulumom se djeluje na sve aspekte života i rada škole, odnosno na tzv. tekst i kontekst učenja i poučavanja, što onda uključuje još najmanje tri kontekstualne komponente:

- *demokratsko upravljanje školom* (tzv. inkluzivna participacija u odlučivanju: djelatnici škole, učenici, roditelji, predstavnici lokalne zajednice i drugi važni akteri odgoja i obrazovanja),
- *suradnja škole, roditelja i lokalnih nevladinih organizacija i tijela uprave* u ostvarivanju nastavnih zadaća,
- *izgradnja demokratske školske kulture* (razvoj školskih normi, dominantnih vrijednosti i mreže odnosa temeljenih na demokratskim standardima).

Kurikulum GOO-a **organizacijski** je koncipiran spiralno prema odgojno-obrazovnim ciklusima na sljedeći način:

- 1. ciklus (1. – 4. razred osnovne škole) – usmjerenost na učenika kao aktivnog i odgovornog građanina **razredne, školske i lokalne zajednice**,
- 2. i 3. ciklus (5. – 6. i 7. – 8. razred osnovne škole) – ishodi iz 1. ciklusa proširuju se učenjem za građanina **državne zajednice**,
- 4. ciklus (1. – 2. razred srednje škole) – postignuća iz prva tri ciklusa dopunjuju se učenjem za građanina **europske i globalne zajednice**.



**vizualni prikaz kurikuluma*

Tablica 1: *Modeli provedbe kurikuluma GOO-a po ciklusima*

Odgojno-obrazovni ciklus	Modeli provedbe	
	Obvezno	Izborna
1. ciklus (1. – 4. razred osn. šk.)	međupredmetno izvannastavno	
2. ciklus (5. – 6. razred osn. šk.)	međupredmetno izvannastavno projekti škole i društvene zajednice u sklopu školskog kurikuluma	poseban predmet modularni pristup
3. ciklus (7. – 8. razred osn. šk.)	međupredmetno poseban predmet	modularni pristup
4. ciklus (1. – 2. razred sred. šk.)	izvannastavno istraživački projekti škole i društvene zajednice u sklopu školskog kurikuluma	modularni pristup

Primjer međupredmetnog povezivanja²

Škola : **III. OŠ Čakovec**

KAKO POSTIĆI ŽELJENI ISHOD UČENJA?

Učiteljica : **Ana Jeđud**

Razred: **3. a**

Izvedbeni plan i program GOO-a (nastavne jedinice, izvannastavne aktivnost, projekta i dr.)

Naziv	SLOBODA IZRAŽAVANJA
Svrha	Učenik zna da ima pravo izražavanja na različite načine i primjenjuje ga štiteći prava drugih.
Ishodi	✓ Zna što je sloboda izražavanja (znanje i razumijevanje) ✓ Zna navesti primjere zlouporabe slobode govora u svojoj neposrednoj okolini (znanje i razumijevanje) ✓ Razumije posljedice koje zlouporaba slobode govora ima po pojedinca i zajednicu, uključujući povredu dostojanstva osobe (znanje i razumijevanje) ✓ Analizira činjenice i izvodi zaključke na temelju činjenica poštujući mišljenja drugih (vještine i sposobnosti) ✓ Argumentirano zastupa svoje mišljenje i zna objasniti i navesti argumente za svoje mišljenje (vještine i sposobnosti) ✓ Pokazuje privrženost načelima dostojanstva svake osobe, jednakosti, pravde i uključenosti svih (vrijednosti i stavovi) ✓ Pokazuje samostalnost i samopouzdanje u iznošenju svojih stavova (vrijednosti i stavovi)
Kratki opis aktivnosti	HRVATSKI JEZIK JI – Rasprava– obrada Raspravljanjem o zadanoj temi učenik usvaja uljudbena pravila raspravljanja i iznosi vlastito mišljenje poštujući tuđe. SAT RAZREDNIKA Dječja prava Upoznavanjem dječjih prava (čl. 12. i čl. 13.) iz Konvencije UN-a o pravima djeteta učenik osvještava da ima pravo izražavati se govorom, pismom, crtežom, kretnjama itd. Odrasli ga trebaju poslušati i ozbiljno razmotriti njegovo mišljenje. U svom načinu izražavanja nitko ne smije vrijeđati drugu osobu. Aktivnosti: 1. Upoznavanje dječjih prava (čl. 12. i čl. 13.) 2. Predstavljanje: a) Aktivnost „Halo, ja sam“- simulacijom tri različita telefonska razgovora učenik uočava razliku između prihvatljivog i neprihvatljivog predstavljanja i usvaja pravila poželjnog i

² Primjer preuzet sa stranice Agencije za odgoj i obrazovanje;

http://www.azoo.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=5020:primjeri-meupredmetnog-planiranja-i-programiranja-ishoda-goo-a&catid=359:program-graanskog-odgoja-i-obrazovanja&Itemid=441

	nepoželjnog komuniciranja b) Aktivnost „Ma, da on/ona“ – prepoznavanjem rečenica poželjnog komuniciranja u govoru o trećoj osobi, kod učenika se osvještava da sebe predstavlja i načinom na koji govori o drugome HRVATSKI JEZIK JI – Govorna vježba-Raspravljanje o zadanoj temi Putem raspravljanja učenik uvježbava kontrolirati svoje emocije da ne bi kršio prava drugih učenika SAT RAZREDNIKA Aktivnost „Ime koje boli“ Razgovorom o nadimcima učimo da uvredljivi nadimci krše pravo nekog djeteta. Potpisivanjem ”ugovora o ponašanju“ da neće koristiti uvredljive nadimke učenik preuzima odgovornost za čuvanje prava svakog djeteta da ga nitko ne zlostavlja verbalno. Ovo postaje još jedno razredno pravilo kojim se uređuju demokratski odnosi među učenicima. HRVATSKI JEZIK JI – Stvaranje zajedničke priče prema poticaju - <i>Jedan dan na obali rijeke</i> Stvaranjem zajedničke priče prema poticaju učenik razvija vještinu rada u timu i razvija samopouzdanje prilikom javnog nastupa pred drugima, uvažava pravo svakog djeteta na slobodu izražavanja. LIKOVNA KULTURA Oblikovanje na plohi-slikanje Nastavna tema: PLOHA - Modelacija i modulacija Likovni problem: Tonovi boje Motiv: <i>Jedan dan na obali rijeke</i> Izradom stripa razvija se sposobnost dogovaranja o načinima ostvarivanja konkretnog zadatka. HRVATSKI JEZIK JI – Sastavak „To nisam ja“ Pisanjem sastavka učenik otkriva situacije u kojima je bio povrijeđen nečijim riječima ili postupcima i pronalazi rješenja kako se oduprijeti nepravednim postupcima. TJELESNA I ZDRAVSTVENA KULTURA Igre Igrama „Kućice i stanari“ i „Prevedi par na svoju stranu“ uvježbavaju se neverbalne komunikacijske vještine.
--	---

Kompetencije nastavnika

Iva Zenzerović Šloser

Predstavljanje

Podijelite s nama jednu svoju osobinu koja počinje na početno slovo vašeg imena, a pomaže vam u nastavničkom zvanju?

BOMBA i ŠTIT „energizer“ – jedna osoba ti je bomba, druga ti je štit – štit mora biti između tebe i bombe

Dogovor o radu (kratko) Zašto DOR? Vrlo je važno u radu s grupom (osobito još neformiranom) uspostaviti zajednička „pravila rada“ koja se donose zajednički kako bi svi sudionici bili svjesni i svoje odgovornosti u zajedničkim aktivnostima. Važno je osigurati siguran prostor za sve (osobito u iskustvenom učenju) tako da svatko između ostalog mora imati pravo govoriti i biti slušan te u potpunosti sudjelovati, ali i ne sudjelovati u aktivnostima koje su mu/joj nelagodne. Dogovor o radu je koristan podsjetnik na koji grupu kasnije možete podsjećati ukoliko se udalje od vlastitih pravila. Naučiti **učenike učiti i biti odgovoran za vlastito učenje (aktivno sudjelovati, pitati, ne ometati druge, biti spremna na raspravu)** jedan je od važnih ciljeva suvremenog obrazovanja.

Osim dogovora o radu, važan je dio iskustvenog učenja i refleksija na provedenu aktivnost. Važno je zbog toga s učenicima proći i kroz neka pravila povratne informacije (izvještavanja).

1. ne pričamo u isti glas
2. slušamo se
3. biti sažeti, fokusirani
4. aktivno sudjelovanje svih
5. javljanje za riječ
6. mobiteli stišani
7. pravo na dalje

Kompetencije nastavnika za provedbu Građanskog odgoja i obrazovanja iz Kurikuluma Građanskog odgoja i obrazovanja

- A) Opća profesionalna znanja
- B) Strukovna znanja
- C) Proces učenja i poučavanja koji vode razvoju demokratskog građanstva
- D) Metode učenja i poučavanja GOO-a

RAD U 4 grupe - Zašto je važno da nastavnici imaju ove kompetencije za rad na prevenciji nasilja kroz građanski odgoj i obrazovanje?

A) Opća profesionalna znanja:

Profesionalna deontologija;

Prava i odgovornosti učiteljske profesije;

Ustav, zakoni i pravilnici,

Znanje odgojno-obrazovnog planiranja i programiranja usmjerenog na razvoj kompetencija kroz utvrđivanje ishoda i vrednovanje postignuća učenika,

Međupredmetno (transverzalno) planiranje i programiranje razvoja ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje

Pedagoška dokumentacija, upravljanje razredom

Komentari grupe: *'Kompetencije koje bi svaki profesor i učitelj morao imati kako bi mogao dalje nadograđivati na sljedeće tri grupe; baza za nadogradnju; dodali bi i informatičku pismenost te kom. vještine na ovu listu – OVO bi svi koji rade u školi morali imati! Odvojiti zadnju stavku na dva dijela – ped. administracija i vještine vođenja razreda'*

B) Strukovna znanja

Teorijsko znanje i razumijevanje građanskog odgoja i obrazovanja:

- osposobljeni su za uključivanje kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja u školski kurikulum i predmetne kurikulume
- stekli su znanja o dimenzijama građanske kompetencije koje trebaju razviti kod učenika te o njihovoj isprepletenosti i povezanosti
- stekli su znanje o društvenim komunikacijskim vještinama koje trebaju razviti kod učenika: što je verbalna i neverbalna komunikacija, aktivno slušanje, ja i ti poruke, parafraziranje, preoblikovanje, upravljanje emocijama, upravljanje učenjem, timski rad, određenja sukoba, transformiranje sukoba, moralna motivacija i dr.
- vladaju osnovnim pojmovima demokracije: vlast, zakon, pravda, odgovornost, privatnost, privatno dobro, zajedničko dobro, temeljna ljudska prava, humane vrednote, građanske vrline, razmatranje aktualnih događaja, prosudbe o događaju, načela i pravila koja upravljaju našim sudovima³
- osposobljeni su za upoznavanje učenika s ulogom pravosudnog sustava i vladavine prava
- stekli su znanje o razvoju poduzetnosti i poduzetničke kompetencije kod učenika
- stekli su znanje o tome što je osobni, zavičajni, domovinski, europski i globalni identitet. Kako razvijati identitet i interkulturalnost, što je interkulturalni dijalog i kako se primjenjuje
- stekli su znanje o tome što su stereotipi, predrasude i diskriminacija, zašto su predrasude uvijek dvosmjerne, kako nastaju i utječu na ponašanje

Komentari grupe: *'Znati teorijski dio uklopiti u postojeće kurikulume; poznavati sam kurikulum (ciljeve i ishode); steći znanja o vještinama koje treba steći – proučavati društ. kom.; proučavati političku kompetenciju – znati temeljna znanja pol. dimenzije (kao na stručnim ispitima);*

³ John Rawls (1971) A Theory of Justice. Cambridge MA: Harvard University Press

gospodarska komp. povezana s ekološkom; ovo su bazične kompetencije od kojih treba krenuti korak po korak to primjenjivati. Puno toga mi već radimo – to si je važno posvjestiti. Graditi učeničku svijest od najsitnijih stvari – od dužnosti redara, uč. vijeća itd.'

C) Procesi učenja i poučavanja koji vode razvoju demokratskog građanstva

Planiranje, upravljanje razredom, poučavanje, ocjenjivanje, projektno planiranje i suradnja s lokalnom zajednicom, nevladinim organizacijama, vjerskim zajednicama, predstavnicima vlasti, kulturnih djelatnosti, stručnjacima, poduzetnicima, gospodarskim čimbenicima

Komentari grupe: *'Osmislili 5 projekata – podijelili bi razred u 5 grupa i sami bi birali teme za suradnju a) običi crkve u lok. zajednici i predstaviti različitosti i sličnosti među religijama; b) grupa bi razmišljala o tome što im je potrebno u lokalnoj zajednici – osmisliti i prezentirati lok. upravi; c) u suradnji s udrugama – pomoći u izradi/organizaciji.*

Što vama treba za to? Nisu se na to fokusirali, fokusirali su se na učenike. Mi te vještine stječemo sami – iskustvom, vlastitim zalaganjem. Iva predlaže uključivanje u treninge udruga koji se bave planiranjem projekata – naučiti 'projektno' razmišljati. Puno toga bi trebalo od svega dobiti na fakultetu, a nismo dobili – npr. rad s učenicima s posebnim potrebama; ni za razredništvo nema ničega!

Priručnik 'Od ideje do projekta' – jako korisna publikacija, popunjava prazninu oko projektnog planiranja.'

D) Metode učenja i poučavanja GOO-a

- razvili su kompetencije u području metodologije grupnog rada, rada u paru, suradničkog učenja, radioničkog učenja, istraživačkog učenja;
- osposobljeni su za korištenje intelektualnih alata za raščlambu problema, za vođenje rasprave, za učinkovite strategije postavljanja pitanja, za promicanje učenja u malim grupama učenika, za strategije interaktivnog učenja i poučavanja, za uspostavu proceduralne, korektivne i distributivne pravednosti u razredu;
- osposobljeni su za primjenu metodologije Projekt građanin u predlaganju, selekcioniranju i oblikovanju rješenja manjeg problema u lokalnoj zajednici i drugih metoda aktivne i sudioničke uključenosti učenika;
- osposobljeni su za provođenje simuliranih suđenja s učenicima srednjih škola, simuliranja rada zakonodavnih tijela;
- razvili su kompetencije u području komunikacijskih vještina;
- razvili su kompetencije u području rješavanja konfliktnih situacija i transformiranja sukoba;
- razvili su kompetencije u području školske i vršnjačke medijacije;
- osposobljeni su da mogu voditi učenike usvajaju vještine argumentiranja, dokazivanja, logičkog zaključivanja, uočavanja bitnih činjenica, nepristranog pristupa i javnog nastupa;

Komentari grupe: *'Radi se o savršenom nastavniku koji nitko od nas nije – prve dvije točke bi svi morali imati nakon izlaska s fakulteta; ostale stvari dolaze s vremenom i iskustvom; Projekt građanin i simulacija suđenja – nisu s tim upoznati, kao ni s medijacijom i transformacijom sukoba (to ne znači srezati sukob u korijenu nego ga transformirati) – za ove stvari nismo*

osposobljeni; zaključno – treba proći jako puno vremena da bi sami nastavnici prošli kroz sve ove edukacije (10 godina možda, a možda i nakon 10 godina to ukinu); Problemi nastavnika u Lici – nema ponude treninga i usavršavanja u zajednici '

Društvena dimenzija Građanskog odgoja i obrazovanja

Duška Pribičević Gelb

Komunikacija

Aktivnost PRVI PLJESAK – dobra za inicijalno upoznavanje/predstavljanje – svatko iznosi neku tvrdnju, a oni koji se u njoj prepoznaju se ustaju i svima se plješće; nema vrednovanja, dobro za uvažavanje različitosti. Npr. pozdravimo 'sve one koji se osjećaju muškarcima', 'sve mame i tate među vama', 'učitelje razredne nastave', 'one koji su zaljubljeni' itd.

Aktivnost - Čitko napišite svoje ime i prezime s desnom pa s lijevom rukom; kako ste se osjećali kad ste pisali drugom rukom? Nesigurno, oprezno, koncentrirano, usporeno, nemoćno, uporno, zaigrano, smiješno, neugodno, nespretno – **različiti smo!** Često stvari doživljavamo na svoj način. Zašto ste se tako osjećali? Drugačija situacija, neobična. Ali zapravo ste radili sve što inače radite ali na malo drugačiji način. Može li se ovo preslikati na stvarni život? *'Na stručnom ispitu' - odradila sam hrpu sati prije stručnog, a tamo sam bila nesigurna i nespretna itd. Što je bilo drugačije? Komisija.*

Možemo li iz ovog izvući zaključak? Aktivnosti koje češće radimo donose nam iskustvo i sigurnost, a kada promijenimo način rada reagiramo drugačije. Što se događa s nama u novim situacijama? Mogu se pojaviti drugačiji osjećaji...**Ne reagiramo svi jednako! Kroz ovu smo aktivnost prošli cijelu 'priču' o radionicama...Uvod u Kolbov ciklus⁴.**

Poredaj se na liniji na temu kakvi ste komunikatori...raspon (skala)

Postupci koje koristimo u interpersonalnoj komunikaciji

Molimo Vas da za svaki navedeni oblik ponašanja pokušate odrediti **koliko ga često koristite u svakodnevnoj komunikaciji** s različitim osobama. To ćete učiniti tako da zaokružite jedan od brojeva, pri čemu brojevi imaju sljedeće značenje:

1 - nikada

2 - rijetko

⁴ Kolbov ciklus opisan je u početnom dijelu poglavlja o participativnoj metodici rada

3 - često
4 - redovito

Ukazivanje drugima na pogreške koje su napravili	1	2	3	4
Objašnjavanje nečijih postupaka njegovom pripadnošću određenoj grupi	1	2	3	4
Pojašnjavanje razloga zbog kojih se netko ponaša na određeni način	1	2	3	4
Hvaljenje druge osobe i isticanje njenih kvaliteta	1	2	3	4
Određivanje drugima što trebaju učiniti	1	2	3	4
Upozoravanje na negativne posljedice koje će osoba morati snositi ako se ponaša na određeni način	1	2	3	4
Ukazivanje drugoj osobi kako bi se trebala ponašati	1	2	3	4
Postavljanje pitanja na koje se može lako odgovoriti jednom riječju	1	2	3	4
Savjetovanje drugih kako da riješe svoj problem	1	2	3	4
Odvraćanje pažnje druge osobe s njenih briga i problema	1	2	3	4
Logičko argumentiranje i pozivanje na činjenice da bi se drugoga u nešto uvjerilo	1	2	3	4
Tješjenje kako nije sve "baš tako crno"	1	2	3	4

Prepreke u interpersonalnoj komunikaciji – pretpostavljanje ('Ja znam da tebi nije lako...', paternalistički odnos); važnost davanja i primanja povratne informacije; često želimo pojašnjavati učenicima jer smo 'stariji i pametniji'; **u komunikacije nije važno tko je ili nije u pravu – važno je kako sugovornik primi poruku, kako se učenici osjećaju; procjena ponašanja (pohvala ili kritika), a ne osobe! – biti konkretni i specifični!**; davanje naređenja nije dvosmjerna (interpersonalna) komunikacija; **komunikacijom ne prenosimo samo sadržaj nego govorimo i o svom odnosu** (podređen, nadređen, ravnopravan)!; **otvorena – zatvorena pitanja**; drugačije je kad razgovaramo s kolegama i s učenicima;

Aktivnost za koncentraciju – brojimo do 50, kad dođemo do broja 7, ne izgovaramo ga nego pljesnemo, a isto tako i s brojevima djeljivima sa 7 ili koji sadrže broj 7. Ako se promaši kreće se ponovno ili od 50 prema 0.

Aktivnost aktivnog slušanja – Moskovska Pravda članak – prepričavanje članka iz novina – jedna grupa izlazi iz prostorije, ostatak sluša i nakon toga netko iz grupe prepričava članak jednoj od osoba koje su bile vani. Tada se priča ponovno prepričava sljedećoj osobi. – Što se dogodilo? Gubimo informacije, iskrivljavaju se informacije, dodaju se stvari kojih nije bilo, kombiniramo informacije prema tome što je nama blisko...

Empatija i asertivnost kao dva glavna elementa nenasilne komunikacije. Jasno se izražavam i jasno ti dajem do znanja da sam te čula i shvatila. Empatija kao suosjećanje je nešto što bi bilo dobro koristiti u

privatnom životu; ali važno je razumjeti osjećaje i potrebe iza nečijih riječi – prikladniji je dakle pojam razumijevanja tuđih osjećaja i potreba.

Empatija započinje aktivnim slušanjem. Aktivno slušanje je voljan čin.

Za aktivno slušanje je presudno:

1. Hoću čuti!;
2. Parafraziranje (može se parafrazirati sadržaj ili osjećaje ili potrebe koje smo prepoznali) – važno je jer dajemo do znanja kako smo osobu čuli i jer provjeravamo jesmo li sve dobro čuli;
3. Postavljanje pitanja (otvorena (tko, što, gdje, kada, kako, ali ne i zašto) – zatvorena). Svrha aktivnog slušanje je dekodiranje poruke (razumjeti sadržaj i ono 'iza' sadržaja – osjećaje, potrebe). Šumovi u dekodiranju mogu se dogoditi zbog različitih stvari (umora, gladi, buke itd.). Cijela je umjetnost dobre komunikacije u dekodiranju poruke i slanju povratne informacije o tome što ste dekodirali.

AKTIVNOST aktivnog slušanja – sudionici sjednu u dvije linije jedni prema drugima (u parove). Priča prvo jedna osoba (o tome kako su dobili svoje ime; imaju minutu da to ispričaju), a zatim i druga.

Napad roditelja – pokušajte se na početku staviti u okvir 'nisam ja važna' i razgovarati iz tog okvira!

Parafraziranje

Parafraziranje predstavlja model nenasilne komunikacije kojime provjeravamo poruku koju smo dobili od sugovornika vraćajući riječi nazad s pitanjem. Ono jednostavno znanči vlastitim riječima ponoviti ono što ste čuli npr. «Ako sam vas dobro razumio, vi kažete da...?» ili «znači li to da...?».

Ova tehnika otvara komunikaciju i omogućava sukobljenoj strani da pojasni ono što je ostalo nejasno te da osjeti volju i motiv druge strane za razrješenjem. Parafraziranje omogućuje onome tko govori da sazna kako ga je slušatelj razumio, a slušatelju daje priliku da provjeri je li dobro shvatio što je rečeno. Parafraziranje pruža priliku za uočavanje nesporazuma i nejasnoća te za pojašnjavanje i ispravljanje.

Preoblikovanje

Preoblikovanje potvrđuje sadržaj poruke tako da se uočavaju potrebe, osjećaji, vrednote skrivene u poruci i izražava ih se pozitivno i nedvosmisleno. Obično ovu tehniku koriste treće strane u sukobi najčešće medijatori kako bi uklonili agresivne, negativne ili prosudbene implikacije.

Primjer: Otac: “Ne dam da ide u inozemstvo na školovanje, premlada je ne zna što je dobro za nju.”
Medijatorica: “Znači brinete se za dobrobit vaše kćeri?”

Ljudska prava se ne mogu štiti bez dobre komunikacije – ne branimo dostojanstvo druge osobe u 'lošoj' komunikaciji!

Aktivnost pretvaranja otvorenih pitanja u zatvorena i obrnuto.

PRETVORI SVAKO OD NAVEDENIH ZATVORENIH PITANJA U OTVORENO.

(Razgovor s osobom koja izgleda razočarano...)

Nije ti se baš svidjelo?

(Pilot novom kopilotu...)

Znaš li ti kako se upravlja ovim avionom?

(Medicinska sestra pacijentu...)

Jeste li uzimali lijekove?

(Roditelj tinejdžeru...)

Ne misliš li da bi bilo bolje da prvo napišeš zadaću?

OTVORENA U ZATVORENA PITANJA.

Što ti se sviđa kod ovog plana?

Kako mogu prilagoditi ovaj prijedlog da više odgovara vašim potrebama?

Koje su vam informacije potrebne da biste mogli nastaviti?

Što ti se svidjelo u ovom filmu?

Što mislite o tome da preselimo ured bliže centru grada?

Kako se osjećate zbog promaknuća?

KAKO reagiramo u situacijama sukoba na globalnoj razini? Istraživanja su pokazala da 5% populacije jasno izražava svoje osjećaje i potrebe vodeći brigu i o osjećajima i potrebama sugovornika (asertivno), 15% agresivno, a pasivnih je 80%.

JA i TI- poruke;

1. opis ponašanja
2. izreci svoj osjećaj
3. koja je stvarna posljedica tog ponašanja
- (4. zahtjev ili želja)

Pretvaranje Ti-poruka u Ja- poruke

Vježba: Pretvorite TI-poruke u JA-poruke

1. Opet kasniš!

2. Koliko puta sam ti rekao da to ne činiš!

3. Budalo, otvori oči i koncentriraj se!

4. Prestani me gnjaviti!

5. Moraš biti bolji!

6. Dobro kolega, hoćete li već jednom prestati s upadicama, vi ste stvarno naporni!

Interkulturalna dimenzija Kurikuluma Građanskog odgoja i obrazovanja

Marija Bartulović

“It is time for parents to teach young people early on that in diversity there is beauty and there is strength.”

— Maya Angelou

PREDSTAVLJANJE – veliki krug – prvi krug samo ime, drugi krug ime i gesta, treći krug cijela grupa ponavlja ime i gestu svakog pojedinca

„KRUGOVI“ - svi muškarci stali u krug na jednom dijelu prostorije, sve žene stale u krug na drugom dijelu. Osobe više od 180cm, osobe s plavim očima, koje više vole sladoled od čokolade nego od vanilije, osobe koje danas nose bež ili sivu vestu, koje imaju tamnu kosu – grupe se razlikuju po fiz. karakteristikama, njihove sličnosti ih čine grupom, ali imaju i sličnosti s drugim grupama. – uvod u koncepte kulturnoj različitosti

- interkulturalno obrazovanje nastalo zapravo kao kritika pristupa multikulturalizma zbog njegove statičnosti (dominantna kultura, statične vrijednosti, nema dijaloga među kulturama nego se radi na 'zaštiti' dominantne kulture)

Uvod: Pristupi kulturnoj različitosti

- multikulturalizam
- interkulturalizam
- transkulturalizam
- plurikulturalizam (kulturni pluralizam)

Multikulturalizam

- osiguranje istih društvenih i kulturnih mogućnosti svim kulturama koje sačinjavaju neku zemlju
- odnos između tzv. dominantne, prevladavajuće, većinske kulture (nacionalne kulture) – prema onim nedominantnim ili manjinskim kulturama
- statički pristup:
- a) podrazumijeva da već uspostavljena hijerarhija kultura unutar neke zemlje ne može bitno biti promijenjena ili transformirana
- b) naglasak nije na razmjeni vrijednosti i postignuća među kulturama već upravo obrnuto: na njihovoj zaštiti (koja varira od načela tzv. pozitivne diskriminacije, preko kulturne autonomije do manjinskih prava u najširem smislu) (Dragojević, 1999)
- *žene na jednoj, muškarci na drugoj strani*

Interkulturalizam

- termin nastaje prvenstveno uslijed kritika vezanih uz statičku narav multikulturalnog pristupa
- definiranje potencijalnih dinamičkih međudnosa te uzajamnog utjecaja različitih kultura uglavnom unutar jedne zemlje

- zalaže se za jednaka prava i mogućnost dijaloga za sve kulturne grupe u dodiru: i autohtonih i onih imigrantskih, bilo većinskih ili manjinskih (Dragojević, 1999)
- *mnoštvo grupa temeljene na jednoj zajedničkoj sličnosti, ali prepoznate i sličnosti u drugim grupama ovisno o tome koju karakteristiku naglašavamo*

Transkulturalizam

- globalizacija- europski identitet- europske vrijednosti- europsko kulturno tržište
- dosljedno pridržavanje i poštivanje najviših dostignutih europskih vrijednosti i standarda unutar svakog kulturnog međuodnosa i unutar bilo kojeg vida kulturne suradnje (Dragojević, 1999)
- pronalaženje univerzalnih karakteristika koje se protežu kroz populacije – usko povezan s idejom europskog identiteta

Kulturni pluralizam

- jedna od osnovnih vrijednosti i postignuća suvremenih demokratskih i razvijenih društava; u sebi podrazumijeva i omogućuje sve ostale oblike pluralizama
- strogo pridržavanje demokratskih načela, pravila i procedura
- svaka kultura promatra se kao dinamička cjelina koja je također obilježena pluralističkim karakterom (različitošću stavova, vrijednosti, artefakata i obrazaca ponašanja) (Dragojević, 1999)
- *ime i gesta*

- pojmovi kulture (odnosi se na kolektiv) i identiteta (odnosi se na pojedinca) ključni u interkulturalnom obrazovanju

Što je kultura?

- 1952, američki antropolozi, Kroeber i Kluckhohn, sastavili listu od 164 različite definicije
- Matthew Arnolds (1867), Culture and Anarchy - "visoka kultura" vs. "popularna kultura"
- Edward Tylor (1870), Primitive Culture - kultura je kompleksna cjelina koja obuhvaća znanja, vjerovanja, umjetnost, moral, zakone, običaje i druge sposobnosti i navike koje čovjek usvaja kao član društva
- Franz Boas (20st.)- kritika socijalnog evolucionizma; jedinstvenost i varijabilitet kultura u različitim društvima

Što je kultura? – definicije glavne za interkulturalno obrazovanje

- Hofstede (1994)- kultura je kolektivno programiranje uma koje članove jedne grupe ili kategorije ljudi razlikuje od drugih
- Spencer-Oatey (2008)- set temeljnih pretpostavki i vrijednosti, životnih orijentacija i uvjerenja, politika, procedura i konvencija ponašanja određene grupe ljudi, koje utječu na (ali ne određuju) ponašanje svakog člana i njegovu/njezinu interpretaciju 'značenja' ponašanja drugih ljudi

Što je kultura?

- česte zablude:

- a) kultura je homogena
- b) kultura je 'stvar'
- c) kultura je ravnomjerno distribuirana među članovima grupe
- d) pojedinac posjeduje jednu kulturu
- e) kultura je običaj – često se interkulturno obrazovanje svede na to da se obilježavaju običajni/tradicijski momenti i to se slavi – vrlo površna razina koja može dovesti i do pojačavanja stereotipa
- f) kultura je bezvremenska

Kultura i srodni pojmovi

- Kultura i nacija- sinonimi?
- nacija je politički koncept; obuhvaća set formalnih i pravnih mehanizama koji uređuju političko ponašanje pripadnika nacije
- Kultura i rasa- sinonimi?
- 'rasa' - obično se odnosi na genetski ili biološki uvjetovane sličnosti i razlike među ljudima
- političko i socijalno značenje šire od pojmova kulture i nacije
- Kultura i etnicitet- sinonimi?
- etnicitet se odnosi na zajednicu koja dijeli jezik, povijest, religiju u identifikaciji sa zajedničkom nacionalnom državom ili kulturnim sustavom – u Hrvatskoj se uglavnom poklapa s nacionalnim identitetom

Kultura i identitet

- Identitet – tko sam ja?
- odnosi se na osjećaj pripadnosti temeljen na zajedničkim slikama i stereotipima te s njima povezanim osjećajima, ali ne i vrijednostima
- grupe koje ulaze u konflikte na temelju 'različitih' identiteta mogu dijeliti iste vrijednosti

AKTIVNOST – u dvije minute nacrtajte neki predmet ili pojam koji vam je važan i koji vas na neki način opisuje; redom se predstavljaju crteži

Rad u malim grupama – 5 grupa, svi imaju svoje crteže i moraju zajedno napisati kratku priču koja će obuhvatiti sve pojmove koje vaša grupa ima – 7 min. – grupe čitaju priče – na koji način neke jednostavne karakteristike našeg identiteta mogu ispreplesti s tuđim karakteristikama i dovesti do kreiranja novih priča. Zašto je nekima bilo lakše, a nekima teže? Različite vizije; teško uklopiti sve pojmove u priču; različite interpretacije; neki elemente nam je bilo teško uklopiti...

Identitet

- OSOBNI IDENTITET
 - ono što pojedincu daje osjećaj da postoji kao osoba
- (Tap, 1979., prema Kufmann, 2006)
- instrument kojim ego preoblikuje smisao svog života

- pojedinac je neprestano u potrazi za vlastitim granicama: droga, tjelesne povrede, ekstremni sportovi - rizični se pothvati javljaju kada dođe do zasićenja, bijeg od uobičajenog i svakodnevnog

AKTIVNOST – „equal line“ – šetnja privilegije i opresije - 8 osoba dobilo izmišljene identitete, a ostali igraju iz svojih identiteta. Na podu je zalijepljena startna linija, svi počinju od nje. Voditeljica čita tvrdnje, a sudionici idu korak naprijed ili nazad ovisno o tvrdnjama.

Kolektivni i individualni identitet

- pogrešno je gledati na pojedinca kao na nekoga tko ima vlastiti odijeljeni identitet- pojedinac je uvijek u odnosu s drugima
- pojedinac koji se poistovjećuje sa skupinom stječe dojam veće osobnosti
- Kako načiniti razliku između individualnog i kolektivnog identiteta?
- kolektivni identitet - proces kojim se pojedinci grupiraju i stvaraju smisao društvenog svijeta
- konstrukcija modernog pojedinca počiva na paradoksu: svoju osobnu posebnost on definira upravo na stjecištima koječega kolektivno pripadnog (Kaufmann, 2006)

Identitet

- rasa, etnicitet, društvena klasa, rod, seksualna orijentacija, religija – identitetski markeri
- svaka osoba je nositelj višestrukog identiteta
- ukrižavanjem različitih dimenzija identiteta stvaraju se iskustva privilegije i opresije

Interkulturno i multikulturno obrazovanje

- često se dva pojma koriste kao sinonimi, ali radi se o sklopu programa i obrazovnih strategija (multikult. Više vežemo uz SAD, a interkulturno se u Europi preo+poznaje kao zajednička kulturna i obrazovna politika – odozgo se implementira u obrazovne politike pojedinih zemalja koje mu mogu davati posebne fokuse)
- teorijski modeli, strategije i programi to se od početka 60-tih godina prošloga stoljeća postupno uvode u formalno i neformalno obrazovanje u većini demokratskih zemalja, u cilju razumijevanja i poštivanja svoje i drugih kultura
- Može se uvoditi kroz tri temeljna oblika:
 - a) kroskurikularno načelo
 - b) poseban nastavni predmet ili odgojno-obrazovni program
 - c) nova filozofija obrazovanja

(Spajić-Vrkaš, Kukoč, Bašić, 2001)

Ciljevi

- bolje razumijevanje vlastite kulture iz perspektive drugih kultura
- pružiti učenicima alternativne identitetske strategije (kulturne, etničke...)

- osposobiti učenike znanjima, vještinama i stavovima koji im omogućuju bolje djelovanje u sklopu vlastite etničke kulture, većinske kulture i nizu drugih kultura
- smanjiti diskriminaciju prema članovima određenih etničkih i rasnih skupina
- svladavanje osnovnih vještina čitanja, pisanja i računanja kroz multikulturalan sadržaj (Banks, 2002)

- u svakom je predmetu moguće imati interkulturalnu dimenziju!

Zablude

- multikulturalno obrazovanje je namijenjeno “drugima”
- multikulturalno obrazovanje je protiv zapada
- multikulturalno obrazovanje će podijeliti državu

Dimenzije

- Integracija sadržaja
- Proces konstrukcije znanja
- Smanjivanje predrasuda
- Pedagogija pravednosti
- Osnježivanje školske kulture i društvene strukture

(Banks, 2002)

Integracija sadržaja

- odnosi se na opseg u kojemu učitelji koriste primjere, podatke i informacije iz različitih kultura i grupa kako bi ilustrirali ključne koncepte, principe, generalizacije i teorije u području svojih predmeta ili disciplina

Proces konstrukcije znanja

- znanje kao društveni konstrukt – formacija kurikuluma preslika je društvene raspodjele moći i interesnih grupa (npr. forsiranje poduzetništva – **preispitivanje toga što i kako predajem!**)
- odnosi se na opseg u kojemu učitelji pomažu učenicima razumjeti proces konstrukcije znanja
- kako su na stvaranje znanja u određenom nastavnom predmetu utjecali položaji određenih pojedinaca i grupa s obzirom na rasu, nacionalnost, spol i društveni status

Smanjivanje predrasuda

- stvaranje pozitivnih stavova i ponašanja prema drugim rasama ili pripadnicima drugih kultura pomoću kooperativnog učenja
- veliku važnost u suzbijanju predrasuda imaju:
 - **pozitivni stavovi nastavnika o kulturnim različitostima;**
 - motivirajuća razredna atmosfera;
 - **atmosfera u kojoj djeca surađuju, a ne u kojoj se natječu;**
 - uključenost roditelja

Pedagogija pravednosti

- postoji **kada učitelji modificiraju svoje poučavanje** na način koji će omogućiti akademsko postignuće učenika koji dolaze različitih rasnih, kulturnih i društveno-klasnih grupa
- uključuje korištenje različitih stilova poučavanja koji su u skladu sa širokim rasponom stilova učenja koji postoje među učenicima unutar različitih kulturnih i etničkih grupa
- **osiguravanje nastave na materinjem jeziku glavni je preduvjet interkulturalnog obrazovanja**

Oснаžujuća školska kultura i društvena struktura

- proces restrukturiranja kulture i organizacije škole kako bi učenici koji dolaze iz različitih rasnih, etničkih i društveno-klasnih grupa doživjeli obrazovnu ravnopravnost i osnaživanje

Karakteristike multikulturne škole

- učitelji imaju visoka očekivanja od svih učenika i pozitivne stavove prema njima
- formalni kurikulum odražava iskustva, kulture i perspektive različitih kulturnih i etničkih grupa, kao i pripadnika oba spola/roda
- stilovi poučavanja učitelja su usklađeni s kulturnim i motivacijskim stilovima te sa stilovima učenja učenika
- učitelji pokazuju poštovanje prema prvom jeziku i dijalektu učenika
- nastavni materijali korišteni u školi pokazuju događaje, situacije i koncepte iz perspektiva različitih kulturnih, etničkih i rasnih grupa
- procedure ocjenjivanja i testiranja korištene u školi su kulturno osjetljive i rezultiraju činjenicom da su kulturno različiti učenici proporcionalno raspoređeni u razredima za nadarene i talentirane
- školska kultura i skriveni kurikulum odražavaju kulturnu i etničku raznolikost
- školski savjetnici imaju visoka očekivanja od učenika koji dolaze iz različitih rasnih, etničkih i jezičnih grupa te im pomažu u postavljanju i ostvarivanju pozitivnih ciljeva vezanih uz karijeru

Što interkulturalno obrazovanje traži od učitelja i učenika?

- iskrenu i otvorenu komunikaciju
- održavanje dijaloga temeljenog na osviještenim različitostima
- prihvatanje suprotstavljenih stavova
- argumentirane rasprave
- obrazovanje učenika i učitelja kao subjektivan proces
- osvještavanje vlastitih diskriminacijskih stavova

(Kaufmann, 2006, str. 208)

ZAVRŠNA AKTIVNOST

Razgovor - Smatrate li da dijelom kurikuluma trebaju biti teške teme ili ne?

LITERATURA

- Banks, J. A. (2002) An introduction to multicultural education. Boston: Allyn and Bacon
- Jones, S.R and McEwen, M.K (2000) "A conceptual Model of Multiple Dimensions of Identity" Journal of College Student Development, 41(4), 405-414.
- Dragojevic, S. (1999) Multikulturalizam, interkulturalizam, transkulturalizam, plurikulturalizam: suprotstavljeni ili nadopunjujući koncepti. U: Čačić Kumpes, J. (ur.) Kultura, etnicnost, identitet.

Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, 77-90.

- Kaufmann, J.-C. (2006) Iznalaženje sebe – jedna teorija identiteta. Zagreb: Biblioteka Antibarbarus.
- Spajić-Vrkaš, V., Kukoč, M., Bašić, S. (2001) Obrazovanje za ljudska prava i demokraciju: Interdisciplinarni rječnik. Zagreb: Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO.
- Spencer-Oatey, H. (2012) What is culture? A compilation of quotations. GlobalPAD Core Concepts.
- <http://www.edchange.org/index.html>

Ljudsko-pravna dimenzija

Duška Pribičević Gelb

Aktivnost za podizanje energije – Baka, zmaj i samuraj – dvije grupe se formiraju; unutar grupe se dogovaraju koju će ulogu izabrati za izlazak u 'bojno polje' (svi članovi grupe moraju se pridržavati odluke); zmaj pobjeđuje baku, baka pobjeđuje samuraja (s. ne napada slabije), samuraj pobjeđuje zmaja – može se koristiti za vježbanje donošenja odluka, funkcioniranje grupe, podizanje energije – ista se aktivnost može koristiti na različite načine ovisno o tome kako napravimo refleksiju na iskustvo

Prikaz radionice u području razumijevanja univerzalnosti ljudskih prava

Vježba u malim grupama: POTREBE – PRAVA – ODGOVORNOST – 4 grupe dobivaju markere i veliki papir – OTOK! - prvo je svatko zapisao 3 svoja pravila, a onda idu u grupe gdje se dogovaraju – tematiziranje 'svetog trojstva' ljudskih prava – potreba/prava/odgovornost

10 PRAVILA NA OTOKU UTOPIJA

1. Izmjena dnevnik aktivnosti
2. pravo na intimnost
3. hrana i voda su zajedničko dobro i dijele se prema potrebama
4. redovito izvršavanje svojih obaveza
5. odluke donosi sabor sastavljen od svih odraslih stanovnika
6. pravo na odabir načina života
7. dužnost svakog da djeluje na dobrobit zajednice
8. sloboda vjerskog uvjerenja
9. pravo na ZABAVU ☺
10. Ne narušavati prirodnu ravnotežu otoka

'PANORAMA OTOK'

1. Pravo na život (poštuj svoj i tuđi život)
2. Pravo na sudjelovanje u donošenju odluka
3. Pravo na sigurnost i zaštitu i pomoć (bolesni, slabi, djeca, stariji)
4. ravnopravna podjela dobara (hrana, voda,...)
5. sudjelovanje svih članova u obavljanju svakodnevnih poslova
6. pravo na slobodu izbora (vjere, životnog stila, rodno spolno...sloboda kretanja...)
- 7.
- 8.
- 9.
10. Sva pravila vrijede za sve

'HOPE'

1. pravo na sigurnost i zaštitu
2. pravo na hranu i vodu
3. pravo na privatnost
4. pravo na izražavanje mišljenja
5. opća radna obveza
6. pravo na jednake uvjete stanovanja (koliba za sve)
7. pravo na informacije
8. pravo na odgoj i obrazovanje
9. pravo na slobodu kretanja
10. pravo na vlastiti identitet (vjera, jezik, rasa, spolno-rodna ravnopravnost)

VIKID

1. svatko ima pravo izbora.
2. čuvati prirodne resurse.
3. svatko doprinosi društvu u skladu sa svojim mogućnostima
4. svaki član ima pravo i obavezu na rad (izrada nastambi, ribolov, kuhanje – podjela zaduženja) i odmor.
5. hrana se ravnopravno dijeli.
6. zajednica skrbi o bolesnima i nemoćnima.
7. sve odluke zajednički se donose (otočka skupština)
8. Vatra uvijek mora gorjeti!
9. sastanci vijeća su obavezni za sve (jednom tjedno).
10. Zabranjen kanibalizam!

Uzroci masovnih kršenja ljudskih prava na globalnoj razini – **korištenje filma u nastavi – 'Ženski sudovi' (napravile Žene u crnom)**

II. PARTICIPATIVNA METODIKA RADA

„U središtu znanosti o odgoju su problemi učenja u najširem smislu riječi (Giesecke, 1993). To podrazumijeva osposobljavanje učenika za rješavanje problema, otkrivanje, anticipiranje i inoviranje, učenje učenja kao temelja cjeloživotnog učenja. Odnos nastave, znanja i učeničkih kompetencija središnji je teorijski i praktični problem u svim reformama obrazovanja. Naglašava se prijelaz od poučavanja (prijenosa sadržaja) na učenje (stjecanje i razvoj kompetencija). Promjene u nastavi i učenju događaju se zbog promjena nastalih istraživanjem i razvojem, brzim rastom interdisciplinarnog i multidisciplinarnog djelovanja.

Tijekom dvadesetog stoljeća proturječnost između tradicionalne strukture pojedinih nastavnih predmeta pokušavala se riješiti različitim konceptima i orijentacijama (koncentracija nastave, skupna nastava, kompleksna nastava i dr.). Uz nove tehnike, načine i postupke stjecanja znanja sve više se razvija potreba nove strukturiranosti rasporeda nastavnih sadržaja. Važno je da prijelaz s tradicionalnog poučavanja na učenje ne zanemari kvalitetu izravnog poučavanja, odnosno kvalitetu nastavnikove izvedbe nastave (Meyer, 2002).

Obveza odgoja i obrazovanja učenika za doživotno učenje zahtijeva angažiranog nastavnika motiviranog i osposobljenog za permanentno učenje i samovrednovanje osobnog stručno-znanstvenog djelovanja. To je nastavnik koji ima **ulogu voditelja**, koji primjenjuje pojedine forme nastave ovisno o ciljevima i sadržajima nastave i uzrastu učenika. Nastava se promatra kao akt uravnoteženja. Mnogi autori (primjerice Gudjons, 1995, Palekčić, 2001, Matijević, 2005) koji propagiraju nove forme nastave naglašavaju upravo uravnoteženost tradicionalnih i novih formi nastave. **TRADICIONALNE METODE NISU LOŠE!** (op.a.)

Škola je zajednica u kojoj dolaze do izražaja psihofizičke i socijalno-kulturološke različitosti učenika. Naučiti **učenike učiti** pretpostavlja **stvaranje klime** za te procese u nastavi (i školi u cjelini). Razvoj učenikove individualnosti označava emancipiranje učenika i njegovo „samoodređujuće i suodlučujuće upravljanje vlastitim životom“ (Winkel, 1994, str. 95). Današnji cilj je podržati učenike u razvoju konkretnih sposobnosti. Nekadašnje enciklopedijsko znanje zamjenjuje se „razvijanjem sposobnosti razumijevanja, rješavanja problema i praktične primjene znanja uz stjecanje umijeća koja pridonose kvaliteti življenja učenika u suvremenom svijetu“. ⁵

Dogovor o radu

Zašto *DOR*? Vrlo je važno u radu s grupom (osobito još neformiranom) uspostaviti zajednička „pravila rada“ koja se donose zajednički kako bi svi sudionici bili svjesni i svoje odgovornosti u zajedničkim aktivnostima. Važno je osigurati siguran prostor za sve (osobito u iskustvenom učenju) tako da svatko između ostalog mora imati pravo govoriti i biti slušan te u potpunosti sudjelovati, ali i ne sudjelovati u aktivnostima koje su mu/joj nelagodne. Dogovor o radu je koristan podsjetnik na koji grupu kasnije možete podsjećati ukoliko se udalje od vlastitih pravila. Naučiti **učenike učiti i biti odgovoran za vlastito učenje (aktivno sudjelovati, pitati, ne ometati druge, biti spremna na raspravu)** jedan je od važnih ciljeva suvremenog obrazovanja.

⁵ Tot, D. (2010.); *Učeničke kompetencije i suvremena nastava*; Odgojne znanosti Vol. 12, br. 1, str. 65-78

Osim dogovora o radu, važan je dio iskustvenog učenja i refleksija na provedenu aktivnost. Važno je zbog toga s učenicima proći i kroz neka pravila povratne informacije (izvještavanja).

Neka pravila *feedbacka* (povratne informacije)

Slijedeća pravila i navedene metode omogućuju i potiču:

1. Davanje *feedbacka*
2. Primanje *feedbacka*
3. Razvoj želje za davanjem i primanjem *feedbacka*

Davanje *feedbacka*:

1. Obrati pažnju na to što osoba po tvom mišljenju radi, a ne na to što ti misliš kakva je ona. Opiši kako njeno ponašanje utječe na tebe.
2. Govori o tome što ti vidiš i čuješ, a ne o tome što ti misliš da je bilo uzrokom događaja.
3. Daj kritiku neposredno (što je više moguće) nakon ponašanja o kojem je riječ. Daj kritiku onda kada je tvoj sugovornik/ica može primiti.
4. Daj *feedback* sa željom da izraziš svoje osjećaje i ideje, a manje kako bi dao/la savjet.
5. Daj onoliko informacija koliko ih tvoj sugovornik/ica može primiti. (dati više od toga ima za cilj prvenstveno zadovoljiti samoga sebe, a ne pomoći svojem sugovorniku/ici.)
6. Pozivaj se na jasne i nove (svježije) primjere.
7. Razmisli o tome kakvu vrijednost za tvojeg sugovornika/icu ima kritika koju daješ, a ne o tome kakvo olakšanje to tebi može donijeti.
8. *Feedback* se može prenesti kroz govor i/ili geste, kontakt očima, govor tijela...
9. Pazi na to da tvoje riječi ne budu prosudbe o drugima ili prijetnja, niti po tonu niti po riječima.
10. U kritiku uključi samo one stvari koje tvoj sugovornik/ca može promijeniti.
11. Bolje je dati kritiku kada je druga osoba sama zatraži, nego da je sam/a namećeš.
12. Kad god je to prikladno, pruži svaki *feedback* sa pravim osjećajem i toplineom.

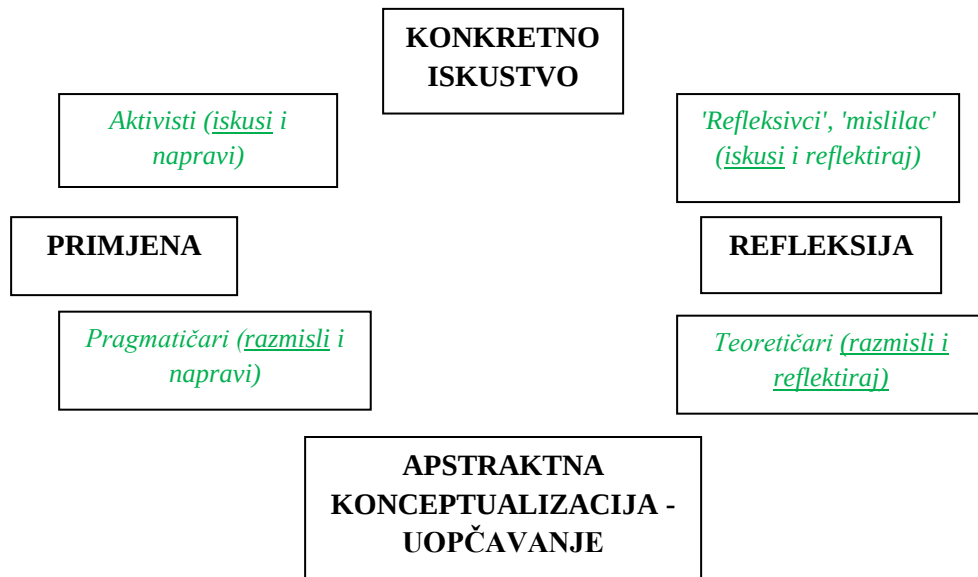
Primanje *feedbacka*

Potruđi se da sa otvorenošću saslušаш, da daš poruku slušanja, a ne zabrane. Nemoj misliti da sve moraš primiti. Prihvati i učini ono što ti se čini prikladnim u tom trenutku.

2. Misli na to da *feedback* predstavlja tek viđenje osobe koja ga daje. Zatraži *feedback* i od drugih kako bi provjerio/la koliko se on poklapa sa onim prvobitno primljenim.⁶

⁶ www.udrugazora.hr; Izvor: Nenasilje, Centar za nenasilnu akciju; <http://edukacija.udrugazora.hr/wp-content/uploads/2009/03/feedback.pdf>

Kolbov ciklus – interaktivno, participativno, iskustveno učenje i veza sa stilovima učenja



Zašto participativne metode učenja i poučavanja?

- „Učenje u školi prvenstveno je društveni proces koji oblikuje i pojedinca i razred kao cjelinu. Ono je rezultat dinamičnog, interaktivnog i kumulativnog procesa, koji uključuje suradnju, ali i nadmetanje određeno zajedničkim pravilima, individualno izlaganje i raspravu, asertivnost i pregovaranje te dokazivanje, vrednovanje i zaključivanje, što znači da individualna i socijalna dimenzija učenja moraju biti vidljive u određivanju ishoda učenja i vrednovanju postignuća učenika.”⁷

- slijedom toga, proces učenja nije isključivo transfer znanja, i to najčešće na relaciji nastavnik-učenik.

- kako bi se dosljedno radilo na povezivanju vrijednosti i sadržaja građanskog odgoja i obrazovanja na svim funkcionalnim razinama: znanju i razumijevanju, usvajanju vještina i sposobnosti te poticanju razvijanja stavova, potrebna je šira lepeza diverzificiranih metoda koje potiču sudjelovanje, međusobnu interakciju i uključenost svih

PRETPOSTAVKE ZA DOSLJEDNO POTICANJE PARTICIPATIVNOSTI U RAZREDU I STVARANJE POTICAJNOG OKRUŽENJA I SIGURNOG PROSTORA ZA RAZMJENU I UČENJE

- ❖ dogovor o radu (popis pravila ponašanja) koji smo izradili zajedno s učenicima/ama
- ❖ Sjedimo u krugu - ravnopravni smo
- ❖ U raspravu i aktivnosti uključujemo sve - svi se osjećaju slobodnim izraziti svoje stavove

⁷ Kurikulum građanskog odgoja i obrazovanja

- ❖ Koristimo raznolike metode koje potiču različite vrste izražavanja: pisanje, usmeno izražavanje, crtanje, kombiniramo individualni i grupni rad

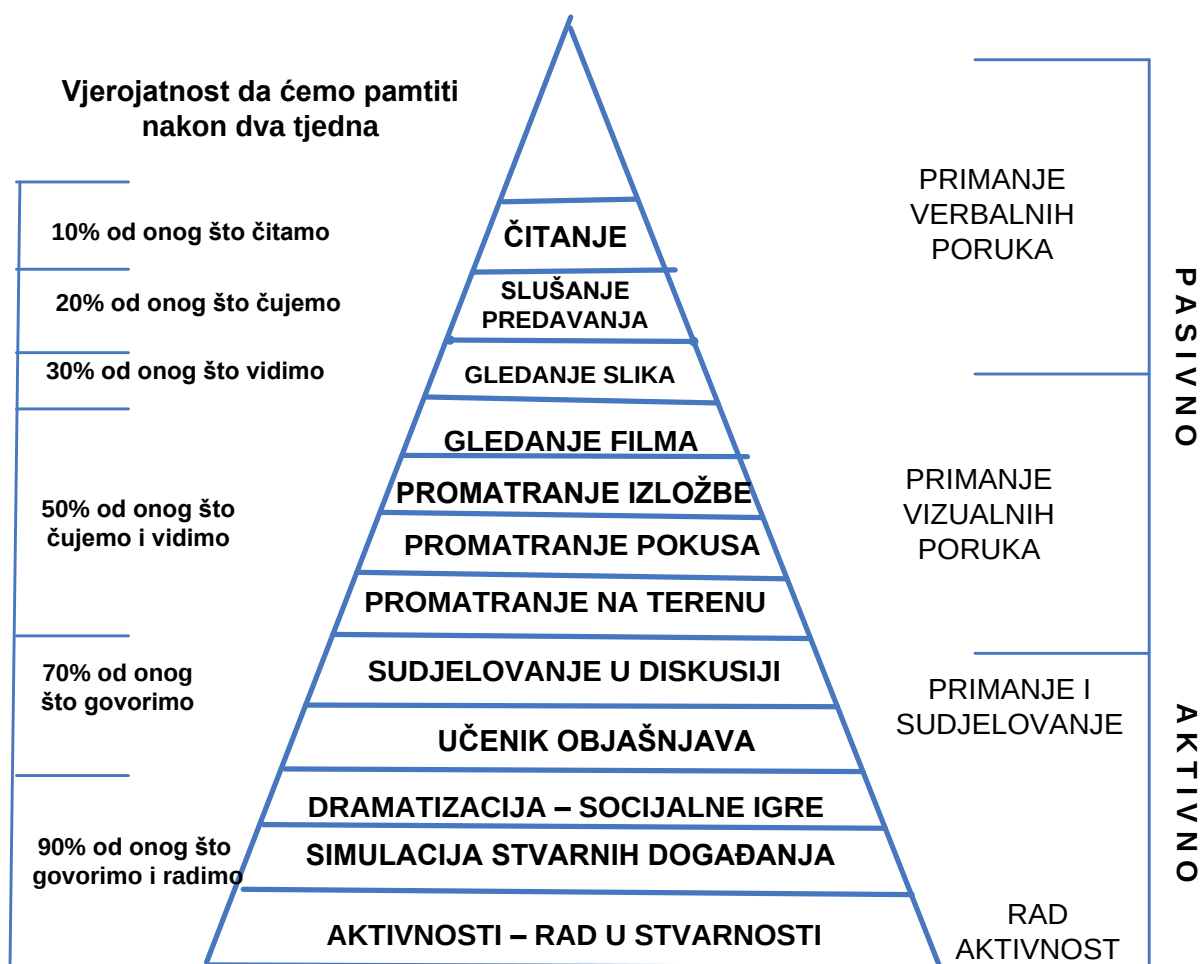
Značajke participativnog učenja i poučavanja

- U participativnom i interaktivnom pristupu koristimo kombinaciju teorijskih objašnjenja i iskustvenog učenja prilagođenog principima učenja mladih. Koristeći taj pristup, pruža se sigurno radno okruženje, motivacija i aktivno sudjelovanje svih sudionika kao i transparentnosti rada;
- dvosmjerno komuniciranje nastavnik-učenik njeguje međusobnu razmjenu iskustava i znanja;
- participativne metode omogućuju sudionicima da predstave svoja znanja i iskustva te sudjeluju u oblikovanju procesa učenja;
- sudjelovanje nije cilj samo po sebi već sredstvo za postizanje cilja – ishoda učenja, korištenje participativnog pristupa bi trebalo imati jasan cilj. Oblik participativnog pristupa razlikuje se ovisno o toj svrsi;
- stavljanje potreba učenika u središte pozornosti, što podrazumijeva i zahtijeva temeljno poštovanje prema učeniku;
- odnos učenik-nastavnik postaje partnerstvo sudionika u procesu učenja te nudi demokratski i ne-autoritarni stil vođenja, koji se prilagođava željenom stilu učenja polaznika i korištenju inkluzivnih i istinski participativnih metoda;
- primjena tih vrijednosti i načela uklanja nastavnika iz centra pozornosti i predstavlja temeljni izazov za tradicionalne, didaktičke načine prenošenja znanja, metoda i očekivanja kako za učenike tako i za nastavnike.

Nastavnik se iz predavača transformira u mentora ili „vodiča za/kroz učenje i poučavanje”

Principi i načela participativnog učenja i poučavanja

- Učenici imaju prilike koristiti kreativnost kroz različite medije, alate i prakse;
- učenici usvajaju principe i naviku suradničkog učenja, poštovanje za tuđe vještine i znanja;
- učenicima se povećava motivacija i angažman/uključenost kroz svrhovitu igru;
- učenici smatraju aktivnosti važnima za svoj identitet i interese;
- Integrirani sustav učenja /ekosistem učenja/ uvažava veze između doma, škole, zajednice i svijeta



**Edgar Dale – stožac iskustva*

U novije se vrijeme u hrvatskim didaktičkim i političkim dokumentima umjesto usvajanja znanja ističe i neophodnost **usvajanja odgovarajućih kompetencija**. Te se kompetencije iskazuju u vidu operativnih ciljeva koji opisuju što će učenici nakon određenih nastavnih epizoda moći uraditi (riješiti neki problem, opisati nešto ili objasniti, izraditi neki predmet, otkloniti neki kvar, govoriti neki strani jezik u različitim životnim situacijama itd.). **Nema stjecanja nikavih kompetencija bez iskustvenog učenja.** To jednako vrijedi za motoričke i socijalne vještine, za svako učenje u kognitivnom području (usavršavanje sposobnosti analiziranja, sintetiziranja, zaključivanja, rješavanja problema ili primjene znanja u kognitivnom području i sl.). Edgar Dale je to dobro uočio istaknuvši kao didaktičke vrijednosti razgovora i dramatizacije u same temelje iskustvenog stošca. Dakle, učenici o svemu što uče trebaju što više razgovarati odnosno sudjelovati u diskusiji. Ono što učenik može argumentirano objasniti sigurno je razumio i usvojio. Nastava u kojoj učenici jednako ili više govore od svojih učitelja je zasigurno vrednija od nastave u kojoj samo govori učitelj a učenici slušaju...Dosta visoke vrijednosti (vjerojatnost zapamćivanja do 70%) pripisuje Edgar Dale i razgovoru, dogovoru, diskusiji i drugim sličnim oblicima ljudske komunikacije. U novije vrijeme opet se mnogo ističu

vrijednosti kooperativnog suradničkog (timskog) učenja. Razlozi za to vjerojatno leže u nužnosti timskog rada u svim područjima ljudskog života, od materijalne proizvodnje do socijalnog života.⁸

***Kreativna bilježnica iz geografije (Maja) – jedna stranica plan ploče, druga strana nalaze materijale iz novina, s neta, fotografije kojima uređuju drugu stranu – to rade doma i uživali su u tome (6. Razredi OŠ) – low budget, ali jako popularna stvar**

*Dubravka - Kako motivirati učenike da uče za sebe, a ne za ocijene? Dubravki dobro funkcionira da učenicima na početku svake lekcije naglasi **za što će im to znanje služiti**. Jako je dobra promjena na ishode i uvođenje novih metoda. To nam je šansa da sad popravimo stvari u procesu. Zahtjeva se puno veća priprema nastavnika, ali vrijedno je! Važno je biti 'demokratski' učitelj, imati jasna i transparentna pravila i kriterije.*

⁸ IZBOR MEDIJA I DIDAKTIČKIH STRATEGIJA U SVJETLU DELEOVA STOŠČA ISKUSTVA Prof. dr. sc. Milan Matijević

ANALIZA METODA

FORUM TEATAR (trupa Savjetovališta Luka Ritz)

Metoda pod velikim kišobranom kazališnih metoda – kazalištu potlačenih A. Boala; temeljena na kritičkoj pedagogiji, pedagogiji potlačenih Paula Freira u Brazilu. Nastala kao odgovor na pitanje 'Kako dati glas masama potlačenih?' (*velike razlike između tri velike skupine u Brazilu - indijanci, potomci robova, bijelih potomaka europskih kolonizatora*). Osnovna ideja – na koji način dati glas potlačenima, zajednici, kako od zajednice dobiti da definira probleme i da viziju onog što vidi oko sebe i aktivno sudjeluje u davanju rješenja; aktivno sudjelovati u kreiranju svoje sudbine; kako komunicirati s nepismenima, ljudima koji slabo govore portugalski itd.

Forum kazalište – predstavi se scena zajednici (razredu) – predstavlja se problem koji izlazi iz njihovih iskustava. Nakon predstavljanja problema, prebacuje se aktivnost na publiku koja dalje sama 'režira predstavu' (*spect-actor*). Promjenom ponašanja nekog od sudionika pokušavaju promijeniti situaciju. Kada gledatelj poželi intervenirati u scenu, on se mora priključiti sceni i odglumiti svoju intervenciju, a ne može intervenciju ispričati sa svojeg mjesta u gledalištu. Time se ruše uobičajene barijere između glumca/gledatelja. Dobra je stvar što se sve događa u sigurnom prostoru gdje se ništa loše ne može dogoditi i sve se može isprobati. Korištenjem nenasilnih metoda pokušava se djelovati na 'potlačene' kako bi ih se osnažilo za djelovanje protiv opresije. Tlačitelja se ne može mijenjati, već ga se samo može dodatno osnaživati.

Jocker⁹ – osoba koja je 'facilitator' između publike i glumaca. Nikada sam ne komentira ni ne ulazi u intervencije.

Unutar projekta "Tko ne djeluje sudjeluje" provedenog u nekoliko zagrebačkih osnovnih i srednjih škola početkom školske godine 2013/2014. , nastala je forum-priča "Ja ne bih u školu" inspirirana novinskim člankom koji otkriva priču o dvanaestogodišnjoj djevojčici koja je proživljavala svakodnevno maltretiranje i tlačenje od strane svojih školskih kolega samo zato što je siromašna; nije imala Diesel traperice, Nike tenisice i nije posjedovala iPhone. "Tko ne djeluje - sudjeluje", osmišljen je kao projekt aktivnog uključivanja učenika osnovnih i srednjih škola te njihovih nastavnika u suzbijanje diskriminacije, zaštitu ljudskih prava te prevenciju nasilja među djecom i mladima putem tehnika kazališta potlačenih i ostalih tehnika dramske pedagogije. U projektu je provedeno 8 izvedbi forum-priče s 8 različitih učeničkih i nastavničkih skupina te dvodnevna forum radionica. U projektu je učestvovalo 204 korisnika. Ta je priča izvedena pred skupinom nastavnika/ca koji su sudjelovali na edukaciji za građanski odgoj, te je uvedena teoretskim izlaganjem o metodi kazališta potlačenih, te popraćena pitanjima voditeljici i sudionicima/ama o iskustvima rada u školama s tom metodom (koja se protežu na četiri godine izvođenja situacija u školama te vođenja radionica za nastavnike/ce, stručne suradnike/ce, studente/ice, te učenike/ce).

FORUM - PRIČA „Ja ne bih u školu“

Ana: Ja sam Ana. Imam trinaest godina i idem u 8a razred. Nemam iPhone i Diesel traperice i zato me u razredu ne vole.

⁹ Zove se džokerom zbog po uzoru na neutralnost džokerovske karte u kartaškim igrama

Ljubo: Ja sam Anin tata, Ljubo.

Saša: Zovem se Saša, idem u 8a razred i ja sam elita.

Ivan: Ja sam Ivan, idem s njima u razred i odličan sam učenica.

Vedrana: Ja sam Vedrana. Idem s njima u razred.

Petra: Ja sam Petra, imam 28 godina i razrednica sam 8a razredu.

Nedjelja je navečer. Ana je preplašena i uplakana. Moli tatu Ljubu da joj dopusti da sutradan ne ide u školu. Objašnjava mu da nije naučila biologiju jer nije stigla. Tata joj ne vjeruje. Sumnjivo mu je jer Ana ovo nije prvi put da pokušava izbjeći školu. Upita postoji li još neki razlog zašto ne želi u školu, možda joj se opet neki učenici rugaju. Ana se slomi i priznaje ocu da je kontinuirano maltretiraju, rugaju joj se, vrijeđaju je i ismijavaju, a sve zato što su siromašni pa nema iPhone i Diesel traperice. Otac ne može vjerovati da upravo to može biti uzrok izrugivanja. Pokušava je smiriti govoreći joj da mora biti jaka i mora pokušati ignorirati uvrede, ali mora biti i odgovorna i preuzeti svoje obaveze, dakle, mora ići u školu.

Ponedjeljak ujutro u razredu. Ana sjedi sama u klupi. Iza nje sjede djevojčica Saša i Ivan, razredna „elita“. Tu je i Vedrana, pasivna učenica koju načelno ne zanima što se događa. Čekajući razrednicu, Saša i Ivan se smiju i posprdno, glasno komentiraju kako je Ana opet dobila jedinicu iz biologije, toliko je "jadna i glupa. Ona bi ipak trebala znati što je plijesan, pa živi u plijesni!" Ana čuje sve što govore, okrene se i nemoćno pokuša reagirati i ušutkati ih. Oni je ignoriraju i još jače ju ismijavaju. Za njih, ona je jadnica, a oni su ipak razredna elita.

U učionicu ulazi razrednica i kad čuje kako opet pričaju o „eliti“, odluči im zadati zadatak „Tajni anđeo“. Do sljedećeg razrednog sata, za tjedan dana, trebaju za osobu čije su ime izvukli na papiriću, učiniti neko dobro djelo. Saša šapće Ivanu da je izvukla Anu i da ima super plan. Ivan se čudi i pomalo je nesiguran, ali prihvaća Sašinu psinu.

Na razrednom satu, razrednica upita za Tajnog anđela. Ivan je izvukao Vedranino ime i pomogao joj u rješavanju zadaće iz matematike. Saša je bila Anin tajni anđeo. Ponosno i pomalo naivno objavljuje svoje dobro djelo. Budući da svi znaju kako je Ana tako strašno siromašna i kako su joj potrebni novci, pokrenula je humanitarnu akciju za pomoć Ani, pa da si napokon nešto kupi!

Ana je užasnuta. Uplakana izlazi iz razreda.

Nakon odigrane forum priče uslijedio je kratak razgovor s publikom (učenicima i nastavnicima) o viđenom te aktualizacija priče tijekom koje su se, gotovo bez iznimke, složili da je priča uvjerljiva, a problem realan i čest u školskoj svakodnevici. Problem su definirali kao maltretiranje i diskriminaciju učenice lošijeg materijalnog statusa. Nadalje, složili su se da žele pokušati zaštititi žrtvu te isprobati postoje li intervencije, akcije iz pojedinih likova u priči koje bi spriječile prikazano tlačenje i njegovu kulminaciju.

DŽOKER RAZGOVOR ZAPOČINJE UPUĆUJUĆI PUBLICI SLJEDEĆA PITANJIMA:

- Je li problem "realan" tj. poznat, prepoznatljiv u životu?
- Je li priča razumljiva?

- Je li tlačenje vidljivo?
- Je li jasno tko je žrtva, a tko tlačitelj(i)?
- Je li nam stalo do žrtve, želimo li je zaštititi?

Nakon što je publika definirala uloge (tlačitelja, potlačenog, moguće pomagače tlačitelja ili potlačenog) te se složili da žele pokušati situaciju promijeniti, objašnjena su im pravila “igre”, tj. na koji način se mogu uključiti i promijeniti ishod priče, uz važnu napomenu da jedini lik kojeg ne mogu zamijeniti jest lik tlačitelja. Pritom iz drugih likova mogu pokušati utjecati na njegovo ponašanje.

OPĆA PRAVILA FORUM - PRIČE:

- u traženju rješenja prikazanih problema ne može se koristiti nasilje
- rješenja moraju biti realna, vjerojatna, a ne “čarobna”
- gledatelji mogu intervenirati na sljedeće načine:
 - a. mogu postavljati pitanja likovima na sceni i ispitati njihovu motivaciju
 - b. mogu sugerirati i zadati nove zadatke likovima
 - c. mogu intervenirati zamjenom likova na sceni tj. ulaženjem u pojedini lik
- gledatelji mogu igrati sve likove i mijenjati njihova ponašanja, osim lika tlačitelja
- ulazeći u lik, gledatelji ne mogu mijenjati osnovni karakter lika koji igraju

Nakon uvodnog razgovora, scena je krenula ispočetka, te su sudionici/e u ulozi publike intervenirali u scenu, nudeći i isprobavajući vlastita rješenja. Nakon izvedbe pitanja i odgovori bazirali su se na dosadašnjima iskustvima izvođenja ove scene:

Razina uključenosti učenika i nastavnika bila je iznimna, a predložena rješenja problema, u većini izvedbi, razborita i odlučna. Jedno od najčešćih mjesta intervencije bio je lik oca Ljube koji bi se u interpretaciji učenika, a posebice nastavnika, trebao postavljati više zaštitnički prema kćeri, jasnije ju podržati i s njome, uz pomoć razrednice i stručnih službi škole, riješiti problem. Otac bi pritom trebao biti zaineresiraniji, nježniji i odlučniji. Nadalje razrednica je čest lik na kojeg učenici interveniraju na način da jasnije i odlučnije pokaže zašto prikazano ponašanje nije prihvatljivo, što znači poštivati druge i drugačije, uvažavati svako ljudsko biće. Nadalje od nje se očekuje da potraži pomoć stručnih suradnika i ravnatelja te da pozove roditelje učenika tlačitelja i suoči ih s roditeljima učenice žrtve. Ivana, Sašinog prijatelja, uglavnom su definirali kao pomagača tlačiteljice pa utoliko se na njega nije moglo intervenirati, ali su neki učenici uvidjeli mogućnost njegove promjene ukoliko ga razrednica pozove da pomogne Ani ili ukoliko Ana sama zatraži njegovu pomoć. Zbog svoje pasivnosti u sceni, publika često ni ne primjećuje Vedranu. Kada je aktiviraju vide je kao potencijalnu pomagačicu potlačene. Potpuno prirodno, ukoliko joj Vedrana priđe i zaštiti ju, Anin lik se ojačava i lakše se odupire tlačenju. Česte su intervencije i na Anin lik, a polaze od činjenice da Anu treba ojačati iskrenim razgovorom s ocem, s razrednicom te školskim psihologom. Ana se treba zauzeti i sama za sebe te ne

smije dopustiti da je netko toliko kontinuirano vrijeđa. Od Ane se traži reakcija, možda nesigurna i tiha, ali odlučna. Budući da je ova priča igrana i u dvije škole za učenike s teškoćama u razvoju, bilo je iznimno inspirativno i vrijedno vidjeti na koji način učenici reagiraju, kako suptilno osjećaju nepravdu koja se pred njima odigrava te koliko odlučno i srčano žele zaštititi potlačenu.

Kod Boala je dobro da se svi akteri mogu ispitivati čime se miče mogućnost pretpostavljanja i naših ideja. Publika je zapravo korektiv, tj. može reći koje je rješenje 'magično' i ne može proći.

FINALIZIRANJE

Glumci se predstavljaju publici svojim stvarnim identitetom - izlaženje iz uloga!

'Dobro jutro, komšija'. Ustanemo i napravimo malo uži krug (skoro pa se dodirujemo ramenima). Jedna se osoba kreće izvan kruga, potapša neku osobu i ta osoba se počne kretati izvan kruga u suprotnom smjeru. Kad se susrtenu, moraju se pozdraviti s 'dobro jutro, komšija' i naći slobodno mjesto u krugu.

AKTIVNOST ZAGRIJAVANJA ZA PRIPREMU IGRU ULOGA Kažem A, radim B – osobe stoje u krugu, prva osoba napravi radi neku radnju, ali kaže da radi nešto drugo; osoba iza nje radi ono što je osoba rekla, a govori nešto drugo što radi; i tako u krug

METODA	KADA SE KORISTI?	ŠTO DOBIVAMO?	PREDNOSTI	MOGUĆE POTEŠKOĆE
ISKUSTVENE VJEŽBE	SRZ; u razgovoru o soc. književnosti (GOO i hr. jezik); predrasude, razlike; u predmetnoj nastavi; provokacija 'dublji problema'; da malo 'zdrma' učenike :)	Osvještavanje emocija; približiti si iskustvo vl. života; poticanje rješavanja problema; sagledavanje problema iz više kutova; osvještavanje predrasuda, stereotipa, diskriminacije; učenje o sebi i svom načinu ponašanja	Iz prakse prema teoriji, prema zaključku – formirano kao novi kurikulum – učenje kroz aktivnost; to će učenici puno teže zaboraviti; zabavno je i svi sudjeluju (aktivno ili pasivno)	Što s djecom koja se teško uključuju/sudjeluju ? Neka će djeca imati veći otpor prema ovakvom načinu učenja; teško je vidjeti da li se promjena dogodila kod svih; ciklus nakon vježbe se ne stigne 'zatvoriti', odraditi do kraja (debriefing, evaluacija); loša facilitacija;

				prilagoditi aktivnost učenicima (nerazumljiva pravila); zahtjeva opširnu pripremu; neočekivane reakcije – naša nespremnost da na sve reagiramo
BAROMETAR STAVOVA	Kontroverzne teme (želimo prikazati cijeli raspon stavova); u praktičnim problemima (da se čuju različite ideje oko npr. odlaska na maturano); izgradnja stavova, tematiziranje stavova i formiranja stavova	Važno za samopoštovanje učenika – dobiju mogućnost da kažu što misle; nema krivih i točnih odgovora (važno ne vrednovati i ne replicirati); upoznajemo učenike, to nam može pomoći u daljnjem radu; dobro za samospoznaju (ponekad nas se treba potaknuti da počnemo uopće razmišljati o nekoj temi)	Učenici vole ovu vježbu; Vježbanje kontroliranja emocija, tolerancije, uvažavanja različitih stavova; mogućnost promjene stava (pozicije) nakon poslušane argumentacije	Grupiranje po 'klikama'; nevoljko izdvajanje od većine grupe; stalno 'stajanje u sredini' – ne iznošenje mišljenja; ako se iznese više tvrdnji, učenici se 'zasite'; loše postavljene tvrdnje; nije uvijek pouzdana metoda (ako npr. ne poznajemo prirodu njihovog uzrasta)
IGRA ULOGA	Upoznavanje sa zakonima, propisima, pravima – politička dimenzija i ljudsko-pravna Vježbanje nekog novog ponašanja – socijalne vještine; Za rješavanje/ analiziranje konkretnih situacija – vježba postizanja ciljeva, razrada strategije; Sve dimenzije GOO-a	Osvještavanje učenika (ovisno o temi); učimo ih kako komunicirati; uče argumentirati stav koji nije njihov, koji im je 'nametnut'; osvještavanje vlastitih stavova; suosjećanje, tolerancija	Dinamika; informiranje učenika (istraživanje – ovisno o temi koja se obrađuje); kreativan rad u osmišljavanju likova	Nerealna situacija; zahtjevna priprema; traži dosta vremena; potencijalna eskalacija; 'izlaženje iz uloga'; trajanje – kad prekinuti aktivnost i kako je završiti?; pripremljenost/koncentracija voditelja;
FORUM KAZALIŠTE – IZVEDBA FORUM SCENE (PRIČE)	Pri osvještavanju, sagledavanju i rješavanju nekog društvenog, naizgled nerješivog problema koji je posljedica nekog oblika tlačenja, pri sagledavanju i rješavanju problema koji se odnosi na određenu grupu ljudi (razred, škola, obitelj, radna sredina...)	Osvještavanje i sagledavanje problema iz različitih perspektiva, širi uvid u problem s nizom mogućih rješenja, identifikacija s likovima, empatija s likom potlačenog putem iskustvenog učenja, ojačavanje potlačenog, poticaj na djelovanje u stvarnim životnim situacijama,, uočavanje i promišljanje društvenih i (osobnih) nepravdi	Na zanimljiv, zabavan i kreativan način poziva na promišljanje, osvještavanje problema i djelovanje-iznalaženje rješenja, aktivno uključivanje sudionika, upoznavanje vlastitog reagiranja, osobno preispitivanje, potiče dijalog putem djelovanja	Neiskusan džoker, prevelika grupa pred kojom se forum izvodi, frustracija sudionika u traženju „pravog“ rješenja

METODA*	KADA SE KORISTI?	ŠTO DOBIVAMO?	PREDNOSTI	MOGUĆE POTEŠKOĆE
STRUKTURIRANI RAZGOVOR U KRUG	Nakon iskustvenih vježbi; nakon igre uloga; izlazak iz vježbe/ispuhivanje; analiza vježbe/igre; bavljenje temom/fokus	Autentični rezultati/duboka refleksija; evaluacija; sažetak ali ne zaključak – produblјivanje	Prostor za refleksiju; smanjenje tenzija; jasnoća/fokusirana; rasprava; svi sudjeluju; dijapazon različitosti	Otpor; poticanje na sudjelovanje; vrijeme
MALE GRUPE	više različitog sadržaja; rad na konfliktu; konkretni zadaci; poticaj na aktivno sudjelovanje svih; detaljnost/dubina; bolje upoznavanje ljudi; za odlučivanje	Upoznavanje; različiti sadržaji/percepcije; promjena dinamike; odgovornost za doprinos; moramo svi raditi pod jednakim uvjetima	dobitak na vremenu; osnaživanje ljudi (svatko dobije svoj prostor); poticanje sudionika	nastavnica ne vidi sve što se događa; dugo traje prezentacija; tromost; vrednovanje pojedinca; razlike u angažmanu unutar grupe;
PREDAVANJE	Kada mali broj sudionika poznaje tematiku; kao uvod u druge aktivnosti;	Transfer veće količine informacija;	Korisno za rad s velikom grupom; moguće obraditi puno sadržaja;	Nezainteresiranost i neaktivnost učenika;
DISKUSIJA	Kada grupa već ima znanje ili iskustvo o temi	Propitivanje stavova; razmjena mišljenja; odgovornost za doprinos;	Minimalan doprinos voditelja rasprave, a maksimalno sudjelovanje grupe; razmjena mišljenja; potiče razmišljanje i konstruktivan razgovor;	Grupa nema razvijene vještine komunikacije – ne poštuju se u diskusiji; iracionalno argumentiranje; skretanje s teme; kada prekinuti?
ZAGRIJAVANJE/ICEBREAKERI	Kraća aktivnost za opuštanje ili podizanje razine energije	Različiti ciljevi se mogu iskristalizirati kroz slične aktivnosti – poticanje uključivanja, opuštanja, izgradnja grupe, analiza očekivanja i strahova, izgradnja timskog duha	Zabavna i kratka aktivnost s potencijalnim različitim ciljevima.	Može se odužiti; nejasne i zbunjujuće instrukcije;
OLUJA IDEJA	Učenje novog pojma/podizanje interesa za temu/motivacija; ponavljanje što smo zapamtili; rješavanje problema (prikupljanje ideja); definiranje problema; osvještavanje stava; rodne/spolne uloge; statut razreda; uvodna aktivnost; check lista za ponašanje unutar kolektiva (razred, kolektiv); povezivanje nastavnih sadržaja;	Nove ideje/nove mogućnosti; suradnju; sudjelovanje i onih koji inače možda nisu ohrabreni; uvid u znanje;	Nema ograničenja; jednostavnost; iskrenost (nema manipulacije, kalkulacije); kratko traje; opušta; nema vrednovanja ideja (sve su jednako važne); lako se može koristiti i u strukovnim školama (primjenjive je);	Proste riječi; ne dođu svi do izražaja; udalјavanje od osnovne teme; sažimanje velike količine informacija;

**metode koje smo koristili, ali nismo posebno analizirali*

Aktivnosti pomažu pri:

- **motiviranju** na učenje jer su zabavne;
- **razvoju znanja, vještina, stavova i vrijednosti.** Igre pridonose stvaranju sigurnog okruženja i time omogućuju ljudima da eksperimentiraju s novim ponašanjima i griješe bez posljedica koje bi slične greške dovele u stvarnom svijetu;
- **promjeni.** Aktivnosti su jedan način prenošenja poruke da svatko može odabrati promijeniti sebe ili svoj odnos s drugima;
- **uključivanju.** Aktivnosti potiču uključivanje onih koji su inače manje izraženi i manje dominantni članovi grupe;
- **preuzimanju odgovornosti.** S obzirom na to da sudionici aktivnosti doprinose vlastitim iskustvima i vještinama, svaka grupa aktivnosti će iskoristi na svom nivou i na svoj način;
- **osnaživanju i poboljšavanju samouvjerenosti.** Aktivnosti pružaju strukturu koja se može iskoristiti za smanjivanje ovisnosti o vođi kao osobi koja „sve zna“. Sudionici su primorani preuzeti dio odgovornosti za svoj dio aktivnosti;
- **razvoju solidarnosti s drugima.** Aktivnosti potiču koheziju grupe i osjećaj identiteta grupe i solidarnosti.¹⁰

POSTAVLJANJE ISHODA¹¹

Ishodima se određuje što učenik treba ZNATI, RAZUMJETI I BITI U STANJU UČINITI nakon određenog razdoblja učenja, odnosno poučavanja.

Ishod mora biti **mjerljiv i povezan s pokazateljima kvalitete** kako bi se postignuća učenika vrednovala što objektivnije

➔ obavezno napomenuti da je važno kod planiranja uzeti u obzir potrebe i sposobnosti učenika

ZNANJE (znanje što)

VJEŠTINE (znanje kako)

STAVOVI I VRIJEDNOSTI (znanje zašto)

Podsjećanje na aktivnosti: „Otok“ i „korak po korak“, analiza zajednica i igra uloga u parovima (interpersonalna komunikacija) te podjela u grupe i rad na ishodima.

¹⁰ Prilagođeno s http://eycb.coe.int/compass/en/chapter_1/1_4.html#142

¹¹ Preporuka – raditi na ishodima odmah nakon aktivnosti, a ne da se moraju prisjećati vježbi davno obrađenih

ISHODI Otok

Anja

ZNANJA	VJEŠTINE	STAVOVI I VRIJEDNOSTI
- razumijevanje veze između potreba i prava	-komunikacijske vještine (argumentiranje, konsenzus, kompromis, pregovaranje) - vještine rangiranja potreba -kritičko promišljanje o prioritetima - vještine rješavanja problema unutar grupe - vještine prezentacije	- tolerancija - osvještavanje važnosti poštivanja tuđih potreba - osvještavanje važnosti dogovaranja/kompromisa - uvažavanje tuđeg mišljenja

Nastavnice

ZNANJA	VJEŠTINE	STAVOVI I VRIJEDNOSTI
- znati osnovna LJP -znati definirati prava, potrebe i odgovornosti	- svoje potrebe uskladiti s potrebama drugih - komunicirati - aktivno slušati - (empatija) (suosjećati) prepoznati tuđe emocije - surađivati s drugima – dogovaranje - donošenje zajedničkih pravila i odluka	- tolerirati stavove i vrijednosti drugih - uvažavati tuđe potrebe - uvažavati slobodu izbora - osvještavanje različitosti

ISHODI Korak po korak

ZNANJA	VJEŠTINE	STAVOVI I VRIJEDNOSTI
- razumijevanje društvene nejednakosti razumijevanje pojma diskriminacije - razumijevanje vlastitog položaja u društvu - prepoznavanje čimbenika koji utječu na razvoj nejednakih društvenih uvjeta - razumijevanje strukturalnog/direktnog i kulturnog nasilja	- kritičko promišljanje o nejednakosti u društvu	- empatičnost - osvještavanje štetnosti diskriminacije - senzibilizacija za društvene probleme

ZNANJA (što?)	VJEŠTINE (kako?)	STAVOVI, VRIJEDNOSTI (zašto?)
- prepoznati društvene različitosti - uočiti društvenu nejednakost - razumjeti svoj položaj u društvu - prepoznati strukturalno nasilje	- objasniti i analizirati zašto pojedinci zauzimaju određenu poziciju u društvu (uzroci i posljedice). Kritička analiza društva.	- prihvatiti i uvažavati društvene različitosti

ISHODI Igra uloga u parovima

Anja

ZNANJA	VJEŠTINE	STAVOVI I VRIJEDNOSTI
- razumijevanje metoda nenasilne komunikacije - prepoznavanje iskustva o sebi (osvještavanje načina na koji komuniciram) - prepoznavanje različitih načina komunikacije	- komunikacijske vještine: izražavanje svojih potreba/ reakcija na tuđe potrebe - vještine argumentiranja - aktivno slušanje - parafraziranje - vještina ja-poruka	- empatičnost - osvještavanje važnosti kvalitetne komunikacije

Nastavnice

ZNANJA	VJEŠTINE	STAVOVI I VRIJEDNOSTI
* definirati, objasniti, opisati - osnovni pojmovi – parafraziranje, aktivno slušanje i preoblikovanje osjećaja - razlikovati parafraziranje od preoblikovanja - definiranje osjećaja	*uvježbati osnovna znanja - parafraziranje - aktivno slušati - preoblikovanje - moći prepoznati bitne informacije od nebitnih - prepoznavanje osjećaja kod drugih - razviti komunikacijske i socijalne vještine	-primjena vještine parafraziranja, aktivnog slušanja i preoblikovanja osjećaja u svakodnevnom životu (zapravo treba biti u stupcu vještina) - empatija (razvijanje empatičnosti)

ISHODI Analiza zajednice

Anja

ZNANJA	VJEŠTINE	STAVOVI I VRIJEDNOSTI
- poznavanje strukture različitih zajednica - razumijevanje odnosa moći unutar zajednica - prepoznavanje različitih vrsta nasilja unutar zajednica	- vještine kritičkog promišljanja o odnosima u zajednici - vještina prezentacije	- razvoj svijesti o važnosti aktivizma - razvoj svijesti o važnosti kvalitetne komunikacije između različitih aktera i struktura društva - razvoj svijesti o međupovezanosti razl.druš.struktura

Nastavnice

Znanja - ŠTO	Vještine – KAKO?	Stavovi i vrijednosti - ZAŠTO
- definirati sukob - definirati vrste sukoba - znati što je nasilje i koje su njegove posljedice - imenovanje i prepoznavanje sukoba - poznavanje prava i obveza članova zajednice	- nenasilno rješavanje problema komunikacijske – medijacija - analiza uzroka nasilja - upravljanje sukobom - aktivno slušanje - aktivno djelovanje, doprinos zajednici - poštivanje i uvažavanje različitih identiteta	- osvijestiti, prepoznati i reagirati na nasilje u svojoj zajednici - razvoj društvene odgovornosti - svijest o socijalnim i drugim razlikama - biti tolerantan član zajednice - biti aktivni građani

VAŠE NASTAVNE JEDINICE

GRUPA A

Nastavna cjelina: Socijalne vještine

Nastavna jedinica: Upravljanje radom skupine

Ključne riječi: pravo na vlastito mišljenje (iskazivanje vlastitog mišljenja), pravila grupe, demokratsko donošenje pravila/odluke

Povezanost s kurikulumom GOO: socijalne kompetencije

Skupina/razred: 1. r. SSŠ

Trajanje: 1 školski sat (1x45 min)

Opći cilj: Potaknuti dijalog zasnovan na poštovanju i uspostaviti osnovna pravila za grupne rasprave.

Zadaci:

a) znanje i razumijevanje: prepoznati pravila demokratskog donošenja odluke

objasniti/opisati pravilo demokratskog donošenja odluke

b) vještine i sposobnosti: izraziti vlastito mišljenje

aktivno sudjelovati u radu skupine

primijeniti pravilo demokratskog donošenja odluke u novim situacijama (u sljedećem radu)

c) vrijednosti i stavovi: upotrijebiti pravila rada grupe

složiti se/ ne složiti se s pravilima grupe

Vrednovanje i/ili samovrednovanje postignuća:

- sam proces radionice i pridržavanje pravila od strane učenika

- evaluacijski upitnik prikazan na plakatu svim učenicima na kraju sata (upitnik se sastoji od dva pitanja i tri ponuđena moguća odgovora na svako pitanje, svaki učenik treba staviti točku pokraj odgovora za koji smatra da je točan)

1. Demokratski način donošenja odluka u razrednoj zajednici:

a) pravo glasa imaju svi učenici u razredu

b) pravo glasa imaju samo odlični učenici

c) pravo glasa imaju najborbeniji i najglasniji učenici

2. Ako se ne slažem s nečijim mišljenjem mogu:

a) izvrijeđati osobu

b) saslušati ga, a zatim izreći vlastito mišljenje, ali bez vrijeđanja

c) pokušati ga uvjeriti da je moje mišljenje ispravno

Aktivnosti:

- Na početku sata nastavnik objasni učenicima da je GOO novi predmet koji uče u 1. razredu srednje škole te ukratko nabraja sadržaje i vještine koje će učenici usvojiti (poštivati sebe i drugoga, vještine komunikacije, poštivanje različitosti, osnovna ljudska prava, odgovornost i obveze, nenasilno rješavanje sukoba...)
- Nastavnik ističe da na ovom uvodnom i prvom satu GOO vježbaju jednu od glavnih vještina komunikacije - kako izreći svoj stav, kako doći do riječi te kako donijeti zajedničku odluku uz pomoć palice za govor. Cilj je posredstvom palice za govor doći do automatizacije davanja drugome pravo na riječ.
- Nastavnik zamoli učenike da sjednu u krug. Držeći ispred sebe palicu za govor nastavnik objašnjava povijest palice za govor i objašnjava pravila palice za govor. (Ideja o palici za govor započela je s grupom sjevernoameričkih Indijanaca koji su je upotrebljavali prilikom obreda na kraju dana kada bi grupa muškaraca iz plemena sjela u krug kako bi raspravili nesuglasice ili kako bi stariji Indijanci prenijeli savjete/informacije i usmenu tradiciju mlađim članovima plemena. Palica za govor predstavljala je moć plemenskog poglavice ili vođe. Kad bi uzeo palicu, to je bio znak ostalima da zašute i slušaju njegove riječi. Kad bi netko drugi želio govoriti tražio je dozvolu da drži palicu i tada bi mu ostali dali pravo govora. Simbolično predavanje palice za govor značilo je predavanje moći. Palica za govor postala je simbol komunikacije i izgradnje ličnosti.)
- Nastavnik započne vježbu prosljeđujući palicu u krug, zamoli svakog učenika da ukratko kaže što želi naučiti na GOO. Učenici bi trebali biti ohrabreni reći svoja očekivanja i svatko bi trebao dobiti priliku držati palicu za govor u svojim rukama.
- Kad se palica za govor vrati u ruke nastavnika, nastavnik zamoli učenike da razmisle jesu li potrebna pravila u grupi. Učenici koji žele govoriti trebaju se obratiti nastavniku sa palicom, a svaki sljedeći učenik koji želi govoriti treba se obratiti onome koji u tom trenutku drži palicu itd.
- Nastavnik pita učenike je li im se svidjela upotreba palice za govor i bi li željeli nastaviti koristiti je. Potiče učenike na pridržavanje ovog pravila i da redovno podsjećaju jedni druge na njih za vrijeme budućih radionica.
- Nakon provedenih vježbi na kraju sata slijedi evaluacija.

GRUPA B

NASTAVNA CJELINA: LJUDSKA PRAVA (naslov)
NASTAVNA TEMA/JEDINICA: PRAVO NA ŽIVOT (naslov)
Sažetak: (što je sadržaj teme, što će učenici naučiti i kako – najviše 200 riječi; ako se tema obrađuje kroz više aktivnosti, onda se ovdje sažeto opisuju sve, a naprijed se iza svake aktivnosti još sažeto opiše i svaka pojedina aktivnost) Sadržaj teme je Opća deklaracija o ljudskim pravima u sklopu koje će se obrađivati pravo na život. Kroz aktivnost Barometar stavova učenici će osvijestiti i izraziti svoje stavove o vrijednosti ljudskog života.

Ključne riječi: (lista pojmova /riječi koje će učenici naučiti u sklopu obrade teme) ljudska prava, pravo na život, smrtna kazna
Povezanost s kurikulumom GOO: (koja dimenzija ili dimenzije GOO-a, odnosno građanske kompetencije se ostvaruju ovom temom) ljudsko-pravna i društvena dimenzija
Ciklus + ciljna skupina (ili razred): (npr. "1. ciklus: 4. razred osnovne škole"; "4. ciklus: 2. razred srednje stručne škole") 4. ciklus: 2. razred srednje stručne škole
Trajanje: (ukupno trajanje, npr. "3 školska sata" / 3x 45' ili „3 blok-sata" / 3 x 90') 1 školski sat/ 1 x 45'
Opći cilj: (navesti opći cilj teme (formulira se kao široka, opća izjava o onome što će učenici naučiti ili je očekivani opći ishod učenja) Razviti svijest o vrijednosti i važnosti ljudskog života
Zadaci: (formuliraju se kao postignuća učenika; zadaci trebaju biti ostvarivi) - znanje i razumijevanje (npr. „obradom ove teme učenici će „razumjeti ..,“ „... znati značenje” itd. – nabrojati jedno ispod drugoga) -objasniti temeljno ljudsko pravo na život i odgovarajuću odgovornost - razjasniti pitanje humanosti i opravdanosti smrtne kazne -usporediti pravo na život u različitim društvima - vještine i sposobnosti (npr. obradom ove teme učenici će „steći vještine ..." itd. - nabrojati jedno ispod drugoga) -komunikacijske vještine -primijeniti kritičko argumentiranje -vježbati javni nastup -aktivno slušanje -analizirati posljedice smrtne kazne - vrijednosti i stavovi (npr. obradom ove teme učenici će „postati osjetljiviji na..." "više cijeniti..." "biti privrženi" itd. - nabrojati jedno ispod drugoga) -vrijednost humanog stava -razvijanje osjećaja za pravdu i pravednost -razvijanje stava o vlastitom društvu
Pokazatelji postignuća: (izvode se iz ciljeva i zadataka u sve tri dimenzije: znanje i razumijevanje, vještine i sposobnosti te vrijednosti i stavovi); trebaju biti mjerljivi; optimalno 6-9 pokazatelja za pojedinu temu -razumijevanje teme -koliko slušaju jedni druge -iznošenje stavova -razvijanje empatije

Vrednovanje i/ili samovrednovanje postignuća: (navodi se način/načini na koji će se vrednovati, odnosno samovrednovati jesu li i u kojoj mjeri planirana postignuća ostvarena, npr. za znanje: „zadaci objektivnog tipa o...“, za stavove „skale samo/procjene o“ -praćenje promjene u kreiranju stavova o ljudskim pravima (ugradnja novih argumenata) i prihvatanja drugačijih stavova			
Obrada teme (plan učenja ili plan aktivnosti):			
Trajanje u min	Aktivnost(i)	Zadaci za učenike	Izvori za učenje i tehnička pomagala
u min za svaku aktivnost	Aktivnost br. 1: (naslov) 1. Dati kratak uvod u temu 2. Barometar stavova Tvrdnja: SMRTNA KAZNA JE OPRAVDANA -sudionici zauzmu svoju poziciju, a facilitator ih traži da objasne zašto tu stoje (bez vrednovanja) 3. Sudionicima se čitaju članci o smrtnoj kazni 1) Iran zadržao smrtnu kaznu kamenovanja za preljubnike 2) 32-godišnji Norvežanin ubio 87 ljudi i osuđen na 21. godinu zatvora 4. Sudionicima se nakon što su čuli članke da mogućnost da promjene poziciju ako to žele, te ih se pita zašto su to učinili 5. Nakon vježbe, sudionike se pita kako su se osjećali, te se zaključi vježba s nekim podacima o smrtnoj kazni Kratak opis aktivnosti (o čemu je riječ, što se planira postići i koja je struktura aktivnosti – npr. „.....sastoji se iz tri dijela od kojih se u prvom“) Metode učenja i poučavanja: (lista metoda koje će se koristiti kroz aktivnost) (Odnosi se na način na koji će učenici učiti kako bi došli do navedenih ciljeva. Valja stalno imati na umu da se ova razrada odnosi na learning activity, a ne na teaching activity, što znači da se stalno mora imati na umu student-	npr. rad u paru individualna analiza teksta debata u manjim grupama	Npr. Radni materijal za učenike br. 1 Upute za učitelje br. 1

	centred, a ne teacher-centred approach. Tako ovdje treba navesti npr. role-playing, simulation, debate, discussion, group work, work in pair, text analysis, questions&answers, project-work, community work, student visit itd.) Tijek aktivnosti: Ovdje se opisuje navedena aktivnost korak po korak, i to tako da se navodi što radi nastavnik/ca, a što učenici (npr. Nastavnik/ca pokazuje/objašnjava; učenici korištenjem metode oluje ideja dolaze do ...; učenici se dijele u grupe od ...; učenici rade pojedinačno na; učenici analiziraju materijal u paru nakon objašnjenja nastavnika/ce, učenici debatiraju/raspravljaju o“. Ako aktivnost ima više povezanih dijelova, bilo bi dobro te dijelove označiti brojevima od 1. na dalje. Također bi bilo dobro da se detalje, kao što su konkretna pitanja koja postavlja nastavnik/ca i sl. ne stavljaju u ovaj dio teksta nego ih treba izdvojiti kao uputu za učitelje/ice ili radni materijal za učenike, kako ti detalji ne bi opteretili opis aktivnosti (npr. „Učenici čitaju priču iz Radnog materijala za učenike br. 1). 1. 2. itd.	itd.	
	Aktivnost br. 2: (naslov; ako se tema obrađuje kroz više aktivnosti, ponavlja se struktura iz Aktivnosti 1)		
	Aktivnost br. 3: naslov; ako se tema obrađuje kroz više aktivnosti, ponavlja se struktura iz Aktivnosti 1)		

GRUPA C

NASTAVNA CJELINA: Čovjek (Priroda i društvo)
NASTAVNA TEMA/JEDINICA: Dječja prava i obveze – Pravo i odgovornost za dobrobit svih
Sažetak: Sadržaj teme su dječja prava i obveze. Učenici će upoznati odredbe UN-ove konvencije o pravima djeteta. Prva aktivnost je igra „Doznajemo jedni o drugima“ kroz koju će učenici doznati da imaju pravo upravo na ono bez čega ne bi mogli, te će prepoznati situacije u kojima se ta prava krše. Sljedeća aktivnost provodit će se kroz PPT prezentaciju kojom će doznati o konvenciji o pravima djeteta. Nakon toga slijedi aktivnost za

razbuđivanje (igra 1,2,3) a zatim razvrstavanje u grupe za grupnu izradu plakata „Razredne deklaracije“ te njezino svečano potpisivanje. Slijedi aktivnost definiranja lanca posljedica, a završna aktivnost je pjevanje „Razredne deklaracije“ na poznatu melodiju.			
Ključne riječi: Prava djece ali i odgovornost. Pojam deklaracije, konvencije o pravima djeteta, zakon, tolerancija.			
Povezanost s kurikulumom GOO: -ljudsko pravna dimenzija			
Ciklus + ciljna skupina (ili razred) 1. ciklus: 4. razred osnovne škole			
Trajanje: 2 školska sata (bok sat)			
Opći cilj: Opće prihvaćena pravila i pravne norme kao instrumenti zaštite prava učenika			
Zadaci: - znanje i razumijevanje : Učenici znaju navesti neka od najvažnijih prava i odgovornosti. Razumiju da prava koja uživaju jednako pripadaju svakom djetetu bez obzira na spol, nacionalnu ili vjersku pripadnost, sposobnosti ili socijalni položaj. - vještine i sposobnosti: Učenici – uočavaju, analiziraju, vrednuju situacije u kojima se krše njihova prava i prava druge djece. Ispravno identificiraju pravo koje je prekršeno. Konstruktivno sudjeluju u izradi Razredne deklaracije. - vrijednosti i stavovi : Učenici – prihvaćaju zajednička pravila i dogovore te pokazuju interes i odgovornost za ishod zajednički planiranih aktivnosti			
Pokazatelji postignuća: -Imenovati što su dječja prava. Navesti pet dječjih prava. Raspraviti o kršenju dječjih prava. Dizajnirati/stvoriti vlastitu Deklaraciju. Samoprocijeniti kada se krše njihova prava ili kada on krši tuđa.			
Vrednovanje i/ili samovrednovanje postignuća: Kroz samoprocjenu ili procjenu pridržavanja Razredne deklaracije – jednom tjedno Kroz pokazatelje postignuća – brojčanom ocjenom			
Obrada teme (plan učenja ili plan aktivnosti):			
Trajanje u min	Aktivnost(i)	Zadaci za učenike	Izvori za učenje i tehnička pomagala

20	Aktivnost br. 1: Doznajmo jedni o drugima Kratak opis aktivnosti Učenici izgovaraju ideje bez čeka ili koga ne bi mogli, učitelj zapisuje na ploču. Na temelju popisa prava učenici zaključuju da je ono bez čega ne mogu zapravo njihova prava. Metode učenja i poučavanja: Oluja ideja, rasprava Tijek aktivnosti: 1. Učenici korištenjem metode oluje ideja dolaze do raznih pojmova koje učitelj bilježi na ploču. 1.Prepoznavanje situacija – Učitelj pokazuje popis na što učenici imaju pravo te analizirajući obadva popisa učenici povezuju da stvari bez kojih ne bi mogli su ujedno i njihova prava. 3.Zatim učitelj koristi metodu pitanja i odgovora te postavlja konkretna pitanja : Npr: „Ukoliko dijete svaki dan mora brinuti o kućanstvu, koje je njegovo pravo prekršeno? „ Učenici kroz razne odgovore donose zaključke.	Sudjelovanje u oluji ideja Analiziranje Prepoznavanje	Ploča, kreda, Radni materijal1- o Pravima djeteta.
25	Aktivnost br. 2: PowerPoint prezentacija – Konvencija o dječjim pravima. Kratki opis aktivnosti Koristeći PPT prezentaciju učitelj objašnjava Konvenciju o pravima djeteta, a za kraj je aktivnost za razbuđivanje. Metode rada Metodom objašnjavanja i upućivanja te multimedijalna metoda. Tijek aktivnosti: 1. Metodom objašnjavanja i upućivanja pokazuje slajd po slajd prezentacije. Prezentacija je prilagođena dobi djece, te se povezuje na uvodni dio sata, tj. Na prvu aktivnost. 2.. Igra 1,2,3 – Učitelj podijeli učenike u parove te ukratko ponovi pravila igre „1,2,3“ za razbuđivanje i koncentraciju. Učenici kroz 5 minuta izvode igru.	Sudjelovati , Komentirat Igrati igru u paru	Računalo projektor. Radni materijal2: PPT prezentacija

40	Aktivnost br. 3: Izrada plakata Kratki opis aktivnosti Učenici izrađuju plakat na kojima pišu o pravima i obvezama razreda, do kojih su došli pomoću metode oluje ideja. Nakon što izrađuju plakat svečano ga potpišu i definiraju lanac kršenja posljedica. Razvrstavanje u grupe. Metode učenja i podučavanja: Oluja ideja, Grupni rad, pitanja i odgovori Tijek aktivnosti: 1. Olujom ideja dolazi se do pojmova prava i obveza razreda, koje učitelj zapisuje na ploču. 2. Zatim učitelj učenike dijeli u četiri grupe po interesima učenika tj. Po njihovom izboru. (igra, škola, obitelj, druženje). 3. Grupni rad- Svaka grupa ima zadatak od crtanja do pisanja prava i obveza razreda. 4. Timski rad – nakon što su učenici obavili zadatke po grupama, svoje grupne radove sve grupe stavljaju na plakat „Razredne deklaracije“. 5. Pojedinačno potpisivanje – Svatko svojim svečanim potpisom potvrđuje da razumije Prava i obveze razreda, tj. Razrednu deklaraciju. 6. Definiranje lanca posljedica kršenja prava – nastavnik objašnjava razliku između kršenja i tužakanja. Dogovorom učenik koji prekrši neko pravo dobiva upozorenje kraj svojega imena na Razrednoj deklaraciji.	Grupni rad, Pojedinačno potpisivanje, analiziranje prava	Ploča, hamer, bojice, flomasteri.. Radni materijal3: Konvencija o pravima djeteta
5	Aktivnost br. 4: Zajedničko pjevanje Razredne deklaracije Kratki opis aktivnost Kao završnu aktivnost ponavljaju se prava djece kroz poznatu melodiju. Te im se zadaje za domaću zadaću da nauče spomenutu pjesmicu. Tijek aktivnosti 1. Pjevanje Prava na melodiju „Kad se male ruke	Zajedničko pjevanje	Razredna deklaracija, Ploča

	slože“ 2. Zadavanje domaće zadaće		
Radni materijal:	Plakat „imam pravo na“, Konvencija o pravima djece, PPT prezentacija		
Radni materijal za učenike	/		
Upute za nastavnika/cu	-		
Dopunski izvori:	Internet		
Dopunski izvori za učenike	-		
Dopunski izvori za nastavnika/cu	-		

III. ŠKOLA I ZAJEDNICA

- **Koje su značajke društva u kojem živimo? Gdje vidimo nejednakosti i nepravde?**

☞ Analiza društva: oluja ideja – **KAKVO JE DRUŠTVO U KOJEM ŽIVIMO? GDJE VIDIMO NEJEDNAKOSTI I NEPRAVDE?**

'odnos prava i dužnosti'; Nezainteresirano i pasivno (nizak izlazak na izbore); apolitični; neambicioznost; nepravedno; korupcija; nejednakost; netolerantno; diskriminacija; podcijenjena profesija; kontradikcije; materijalne vrijednosti; 'izokrenute vrijednosti' (mediji krivi – kriva slika o tome kako se postiže sreća); uzori?; etika vs. vjeronauk; nepotizam (u Ličko-senjskoj županiji je ČAK i u školama teško dobiti posao ☺ bez da si u stranci)

KAKVO DRUŠTVO ŽELIMO?

Pravedno, jednakost za sve, vladavina prava, jednake mogućnosti, solidarno, socijalno, sigurnost, profesionalnost, odgovornost

KAKO DOĆI S JEDNOG NA DRUGI (sa što imamo na što želimo)

Mijenjati svijest ljudi (od roditelja do djece); ne treba puno (kroz simulaciju suđenja smo u školi već puno napravili); nas; osvijestiti svoja prava i prava drugih; drugačiji pristup učenicima/radu/radionicama; utjecati na medije (imaju ogromnu moć u formiranju stavova i vrijednosti – materijal no se diže na pijedestal; neka postanu servis građana u smislu da rade na izgrađivanju drugačijeg sustava vrijednosti); krenuti od pojedinačne promijene gledišta – mi smo ti koji možemo utjecati na mijenjanje svijesti

TKO TREBA/MOŽE MIJENJATI?

Roditelji – mi; mijenjati sebe i svojim primjerom utjecati na druge ; odgojno-obrazovni sustav; vizija – što želim?; okruženje; formalno i neformalno obrazovanje;

NASILJE U ZAJEDNICAMA

- **ANALIZA ZAJEDNICA**
Zajednica – def.

„agregati ljudi koji poduzimaju zajedničke aktivnosti i/ ili dijele zajednička uvjerenja i koji su uglavnom povezani odnosima koje obilježavaju osjećaji, lojalnost, zajedničke vrijednosti i/ili briga jednih za druge. Brint predlaže da se zajednice može shvaćati u smislu njihove teritorijalnosti i/ili na osnovi njihovih zajedničkih uvjerenja. Žganec dodaje i treću kategoriju koja se odnosi na ono što se „osjeća zajednicom”, gdje je najvažnija samoidentifikacija.

Razred, škola – nisu po definiciji zajednica – ali mogu postati!

Nasilje:

Nasilje (dolazi od "sila"), označava odnos između dviju strana u kome jedna strana uporabom ili samom prijetnjom uporabe sile utječe na drugu stranu. Nasilje je **svjesna okrutnost usmjerena prema**

drugima s ciljem stjecanja moći pomoću nanošenja psihičke i/ili fizičke boli. Svugdje gdje se bića trude dominirati jedno nad drugim, nasilje postoji.

Strukturno nasilje – nasilje koje vrši sustav, institucije/država. Nije direktno, vidljivo golim okom. Razlog zašto se bavimo političkom dimenzijom GOO-a.

Kurikulum definira sljedeće zajednice: **razred, škola, lokalna zajednica, država, Europa, svijet**

Analiza u manjim skupinama:

Podjela u male grupe - VOĆNA SALATA – banana, jabuka, šljiva, kiwi

GRUPA 1 - ŠKOLA

Koje su značajke zajednice (tko ju čini, kakvi su odnosi, kakvi su odnosi moći: tko ima moć – kako ju koristi)	Manifestacija nasilja: Kakve se vrste nasilja događaju? Između koga?	Što prepoznajete kao uzroke nasilja?	Koji je put transformacije? Što nam treba?
Učenici, roditelji, učitelji, stručna služba, ravnatelj, tehničko osoblje	Verbalno Fizičko Emocionalno Cyber bullying Seksualno Rodno Učenik-učenik Učenik-učitelj Roditelj-učitelj Roditelj-učenik Učenik-roditelj Roditelj-roditelj Ravnatelj-učitelj Ravnatelj-učenik Učitelj-učenik	- frustracije - neispunjena očekivanja - obiteljski - socijalno okruženje - socijalni status - neinformiranost - nepoznavanje prava i obveza! - nekolegijalnost - nepoštivanje prava - poremećaj u ponašanju - predrasude - zlouporaba moći - nedostatak interesa - strah - politička opredijeljenost	EDUKACIJA! – medijacija, Građanski odgoj i ostalo (CAP itd.), primjeri iz prakse - rad sa stručnom službom - rad s Vijećem učenika - KOMUNIKACIJA sa svim sudionicima - preuzimanje odgovornosti - različite metode (npr. Forum kazalište) • Istraživačko učenje • Participativno učenje • Suradničko učenje • Projektno učenje - medijska pismenost - odnos s lokalnom zajednicom (podrška!)
- Svi			
1. Školski odbor			
2. ravnatelj			
3. učiteljsko vijeće, razredno vijeće, razrednici, predmetni učitelji, stručna služba, roditelji			
4. učenici			
5. tehničko osoblje			

GRUPA 2 – GLOBALNA ZAJEDNICA

značajke zajednice	Manifestacija nasilja	Što prepoznajete kao uzroke nasilja?	Koji je put transformacije? Što nam
--------------------	-----------------------	--------------------------------------	-------------------------------------

			treba?
Stanovništvo Odnos bogati/siromašni Dominacija bogatih, velikih, razvijenih	Ekonomsko nasilje (bogati protiv siromašnih) Političko nasilje Vjersko nasilje Vrijednosno nasilje	Borba za resurse (voda, nafta) Borba za moć Socijalne razlike Geopolitika	Pravedna podjela moći Međunarodna suradnja

GRUPA 3 – LOKALNA ZAJEDNICA

značajke zajednice	Manifestacija nasilja	Što prepoznajete kao uzroke nasilja?	Koji je put transformacije? Što nam treba?
Mjesto, grad Svećenik Gradonačelnik Gradska vlast Načelnik općine Političke stranke Lokalni moćnici	VERBALNO: uvrede, ponižavanje FIZIČKO: udarci, 'bombe' EKONOMSKO: tržišna utakmica, nepravedna podjela dobara, plaće, javne nabave, namješteni natječaj PSIHIČKO – mobing (ucjene, cijena zaposlenja, prijetnje za ocjene, premlaćivanje) - pisanje nalaza po želji roditelja, napumpavanje dijagnoza SEKSUALNO (obitelj...)	- prešućivanje problema, tabu teme - vlastiti kompleksi, strah, nesigurnost - nezaštićenost ranjivijih i slabijih, drugačijih u društvu - nezadovoljstvo vlastitim životom - lošiji socio-ekonomski uvjeti - nedosljednost u provođenju zakona - neprofesionalnost i neodgovornost u provođenju (sustav, sudstvo, MUP, nema sankcija!)	Pravna država Sustav podrške i solidarnost – osvještavanje problema, svaka stručna osoba, stručni tim obavlja svoj dio posla! MEDIJACIJA MEDITACIJA GRAĐANSKA INICIJATIVA! ŠTRAJK!

GRUPA 4 – RAZRED

značajke zajednice	Manifestacija nasilja	Što prepoznajete kao uzroke nasilja?	Koji je put transformacije? Što nam treba?
Čine: učenici i učitelji (roditelji...) Moć - učitelji	Vrste: psihičko, fizičko AKTERI: Učitelj – učenik	UČENIK – UČENIK - soc. nejednakost - soc. komunikacija - fiz. nedostatci (npr. mucanje) - nacionalna osnova	- edukacija nastavnika u primarnom obrazovanju - cjeloživotno učenje - radionice s djecom (razgovor, rješavanje)

	Učenik – učenik (najčešće) - najčešća vrsta nasilja – verbalno - elektronsko nasilje (cyber bullying)	- rodno-spolna (homofobija) UČITELJ-UČENIK - nekompetentnost učitelja - 'problemi' kod ocjenjivanja (visoka očekivanja) - mediji	sukoba) - informiranost i edukacija roditelja
--	---	--	--

Razmišljati i reagirati i na 'skriveno' nasilje, kako reagirati na sustavno nasilje? Prvi korak je svjesnost o problemu, razumijevanje struktura/problema

Lovorka Bačić

Građanski odgoj i obrazovanje u prevenciji nasilja

- Ideje i načini za rad s učenicima
- Planiranje školskih aktivnosti

- Uvodna aktivnost:

Vježba koncentracije 1-2-3

Razbrojavanje: sudionice stanu u parove i naizmjenično broje 1-2-3. Drugi korak je da se umjesto broja 3 ubaci neki pokret (npr. pucketanje prstima). Nakon toga se umjesto broja 2 ubaci neki glas (npr. OJ!) Primjer: 1-OJ!-puc prstima. Zadnji stupanj je umjesto broja 1 kombinacija tih dvaju elementa (pokret + zvuk). Primjer: (istovremeno) OJ!+ puc prstima- OJ!- puc prstima.

- Oluja ideja

Koje teme u okviru GOO-a smatrate da su važne za obradu u vašoj školi?

*Socijalne kompetencije (međuljudski odnosi, komunikacija); uvažavanje/prihvatanje različitosti (prihvatanje kao viša razina); načini rješavanja sukoba; osvještavanje odgovornosti (prema sebi, drugima, cijeloj zajednici); elementarna politička pismenost; elementarna LJP pismenost; interkulturalnost; jačanje pojedinaca, samopouzdanje; primjena novih metoda; pružanje i traženje pomoći i samozastupanje; medijska pismenost; stereotipi i predrasude; kultura ponašanja na internetu; **nenasilno ponašanje;***

Pitanje: Tko radi na tim temama u školama?

Stručna služba i razrednici; svi po malo (koji žele); svim nastavnicima i profesorima to bi trebala biti dužnost u okviru njihove nastavničke kompetencije. Za vrijeme školovanja mora se raditi na razvoju tih kompetencija. Razrednici nisu osposobljeni za vođenje kvalitetnih satova razrednika, pa često prebacuju lopticu na stručnu službu da odradi taj dio posla. Učitelji/nastavnici nisu cijenjeni, niti dobro plaćeni,

pa se znaju 'izgovarati' na to da 'rade koliko im plaćaju'. Raditi na kompetencijama i poticati proces licenciranja kako bismo osigurali kvalitetu. O mojim kompetencijama može suditi samo osoba sa dugogodišnjim radnim stažem u nastavi! Kompetencije mora provjeravati kompetentna osoba.

Kod nas u školi imamo sustav da si jednom mjesečno nas nekoliko posjećujemo satove i onda si dajemo komentare, jednako tako dolazi nam i pedagoginja i ravnateljica. Tako se podržavamo i unaprjeđujemo svoj rad. Često ne osjećamo podršku Agencije i njihov savjetodavnu funkciju, već ih vidimo kao procjenitelje, nadzor, inspekciju.

Strah oko uvođenja GOO – premali broj nastavnika će u kolektivu biti osposobljeno, motivirano da bi to dobro funkcioniralo (izostajanje podrške). **Kako graditi podršku kolektiva?** Treba nam daljnja podrška CMS-a (mentorska, daljnja edukacija).

Nakon oluje ideja sudionici odabiru temu koju bi obrađivali u školi, određuju **načine** na koji bi to radili, aktivnosti kroz koje bi to obradili i s kime (stručnim suradnikom, predmetnim nastavnikom...). Formiraju grupe prema temama (grupe smo formirali koristeći točke kod odabira, slično kao u 'dotmocracy' metodi, metodi donošenja odluka u velikim grupama o kojoj više možete saznati na stranici http://dotmocracy.org/what_is).

KORACI:

1. Identifikacija problema
2. UZROCI I POJAVNOST PROBLEMA
3. Pristup (metode), aktivnosti
4. Tim i suradnici – podrška

(Upute za ovaj zadatak su davane u koracima, kako razmišljanje sudionika/ca ne bi skakalo s faze na fazu planiranja aktivnosti. Ovakav način davanja uputa koristi kada želimo poučiti strukturi odnosno redoslijedu koraka koji je važno slijediti te time naglašavamo i važnost ne preskakanja faza u planiranju aktivnosti.)

I. grupa – Nenasilno ponašanje

Uzroci -

Medijacija cijelu godinu, radionice, vježbati vještine, Razrednik, pedagog, policija, obiteljski centar, školski doktor (u slučajevima nasilja u obitelji itd.), tim u školi, lokalna zajednica (udruge - Ti si ok! - kako na asertivan način rješavati sukobe, Luka Ritz); nedostatak savjetodavne osobe u sklopu doma zdravlja/zavoda za javno zdravstvo (školski dispanzer)

II. grupa – medijska (ne)pismenost

Uzroci - Needuciranost u kritičkom osvrtu prema medijima, Internet, korištenje medija u nastavi; utjecaji na sustav vrijednosti

Prijedlog – medijska kultura u nastavi hrv. Jezika, u nastavi povijesti, PIGa

Suradnici – tim za medijsku kulturu, ravnatelj, lokalna sredina (lokalni mediji, ljudi iz struke)

III. grupa - osvještavanje odgovornosti (prema sebi, drugima, cijeloj zajednici)

Uzroci – pasivnost svih sudionika, neprovođenje sankcija (učenicima, obiteljima), pozitivni i negativni uzora (previše isticanja – uzora), poremećen sustav vrijednosti, neznanje i ne informiranost, razmaženost (manjak obaveza učenika u vlastitom domu; roditeljsko pravdanje učenika)

Prijedlog: promoviranje pozitivnih primjera; pojačan rad s roditeljima; edukacija razrednika; radionice
Podrška – svi – cijeli školski kolektiv, udruge lokalne zajednice, kulturne udruge (kulturno-prosvjetno društvo), roditelji,

IV. grupa - načini rješavanja sukoba

Uzroci - narušena struktura obitelji, poremećaj ponašanja, soc. status, neuvažavanje različitosti, alkoholizam, ovisnosti, verbalno, fizičko, cyber nasilje

Prijedlog – zauzimati afirmacijski stav prema različitim, učiti o načinima/tehnika rješavanja sukoba; rad s roditeljima; vršnjački medijatori

Stručna služba, razrednici, predmetni učitelji, udruge i organizacije koje se bave prevencijom, roditelji, EU fondovi; namjerno izostavljeni Centri za soc. skrb!

Ovaj zadatak radio se uz podsjetnik na listu aktivnosti koje nastavnici/e već rade u školama (urađeno na prethodnim radionicama) te je to služilo za povezivanje i kao inspiracija za nadogradnju.

Ozračje i kultura škole; Odnos škole i zajednice

„Koncept kulture bilo kojeg sustava odnosi se na njegove kolektivne aspekte vjerovanja, običaja, ponašanja koje taj sustav dijeli. Školska je kultura tako sklop elemenata plana, kurikuluma, demografije, politike škole i svih socijalnih interakcija koje se odvijaju u instituciji, a školi pridaju njen „imidž“ koji može biti „prijateljski“, „elitistički“, „natjecateljski“, „inkluzivan“ itd.“¹²

Kultura se oblikuje prema svim vidljivim i nevidljivim aspektima škole, njenom poviješću i tradicijom, nepisanim pravilima, međuljudskim odnosima među osobljem, među djecom, ali svakako i načinom upravljanja. Mogli bismo reći da je kultura škole, jednako kao i kultura svake učionice, veliki dio nečega što bismo mogli nazvati „*skrivenim*“ *kurikulumom institucije*, koji na subliminalan i indirektan način neizravno djeluje na sve njene sudionike. Za kvalitetan razvoj kurikuluma GOO-a, škola mora živjeti U demokraciji.

Ponašanje unutar svake učionice svakako je preslika kulture škole. Može se reći da se tu radi o malim ritualima koji se održavaju unutar razreda, o očekivanjima učitelja, atmosferi, međuljudskim odnosima, odabiru i naglašavanju gradiva, načinu komunikacije i reakcije na sukobe, odnosu učitelj-roditelj, načinima odlučivanja itd. Kultura učionice/škole direktno utječe na uspješnost učenika time što utječe na izvore njegove motivacije.

Prema Nacionalnom programu odgoja i obrazovanja za ljudska prava¹³ prenosim neke konkretne primjere kako doći do toga da školsko ozračje pridonosi ciljevima programa. Potrebno je tako:

- u svakoj situaciji, a osobito u odnosima prema učenicima, voditi se načelima pravde i jednakosti;
- voditi računa o svakom učeniku, osobito onima kojima je, bez obzira na razlog, potrebna pomoć;
- osigurati da svakom učeniku budu jasna pravila ponašanja u školi i na nastavi;

¹² preuzeto iz rada *School culture* dostupnog na <http://www.smallschoolsproject.org/PDFS/culture.pdf> [08. kolovoz 2011]

¹³ *Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava* (1999). Zagreb: Nacionalni odbor za obrazovanje o ljudskim pravima, str. 69

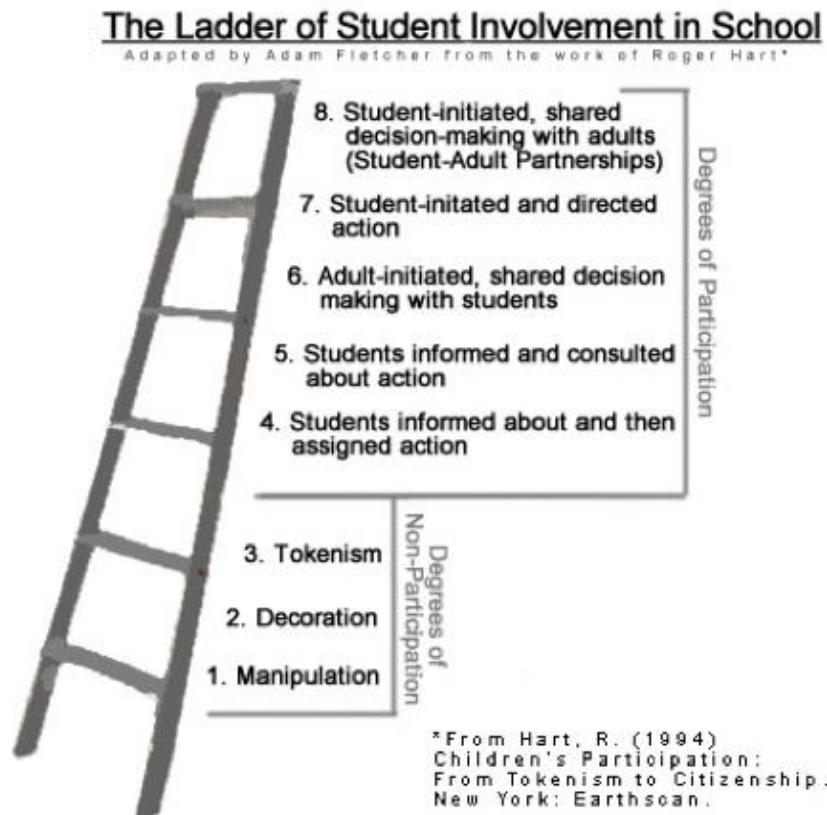
- odlučno suzbijati sve oblike društveno neprihvatljivog ponašanja, od izazivanja, vrijeđanja i izrugivanja, do krađa i nasilja;
- razotkrivati stereotipe i predrasude te se odlučno boriti protiv diskriminacije, osobito kad je ona potaknuta nacionalnom, etničkom, vjerskom ili spolnom pripadnošću učenika;
- otkloniti mogućnost zanemarivanja, zlostavljanja ili manipulacije učenika od strane učitelja ili školske uprave
- poticati otvorenost, radoznalost i kritičnost kod učenika otvaranjem škole zajednici u svoj njenoj raznolikosti.¹⁴

Školsku je kulturu moguće promotriti i u odnosima unutar školskog kolektiva; nekoliko posjeta zbornici dati će nam prilično dobru ideju o tome dali su odnosi među kolegama prijateljski, poticajni, suradnički ili vlada natjecateljski ili pak suparnički duh.

Vodstvo škole također igra važnu ulogu u ovoj igri međuzavisnosti unutar institucije. Stvarajući pozitivan stav i odnose, ulažući u daljnje obrazovanje svojih nastavnika, slušajući njihove probleme, ravnatelj postaje važna figura u stvaranju poticajne atmosfere. U većini slučajeva, ravnatelj ima i mogućnost odluke o tome u koje će projekte škola ući, s kim će surađivati, koje znakovite dane će obilježavati što sve oblikuje njen identitet i kulturu.

Demokračičnost unutar obrazovne institucije označava razinu sudjelovanja svih njenih članova u donošenju odluka, naglašavajući odgovornost svih prema zajedničkom cilju. Učenici moraju postati partneri učiteljima i ravnateljima u školskom planiranju. Učeći o pravima i odgovornostima unutar škole, oni počinju razumijevati svoju građansku ulogu u društvu, ali i postaju svjesniji činjenice da sami „vuku konce“ svog obrazovnog života. Adam Fletcher napravio je vizualno zanimljiv model razina uključenosti učenika u školsko odlučivanje koji služi procjeni stanja unutar institucija/projekata –

¹⁴ *Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava* (1999). Zagreb: Nacionalni odbor za obrazovanje o ljudskim pravima, str. 69



Slika 4 – prikaz uključenosti učenika u rad škole¹⁵

Prve tri ljestve izražavaju razine nesuradnje.

1) Manipulacija – odrasli koriste učenike za promociju svojih ciljeva pretvarajući se da su ciljevi osmišljeni od strane učenika.

2) Ukraš – učenici se indirektno koriste za promoviranje nekog cilja; odrasli se ne pretvaraju da je cilj osmišljen od strane učenika. Cilj određuju odrasli i oni donose sve odluke.

3) Simbolizam – učenici naizgled imaju pravo odlučivanja, ali u stvarnosti imaju jako malo utjecaja na to kako će sudjelovati u procesu

Sljedećih pet ljestvi pripada u kategoriju sudjelovanja, a međusobno se razlikuju po razini suradnje učenika i institucije.

4) Učenici su upoznati s planom i tada im je zadan zadatak. Učitelji im zadaju specifične zadatke, te određuju kako će učenici sudjelovati (govoreći im koji je smisao njihovog sudjelovanja).

5) Učitelji se savjetuju s učenicima. Učenici daju svoje savjete vezane uz projekte, nastavu, aktivnosti koje su osmišljene i vođene od strane učitelja. Oni su potom informirani o tome kako će se njihovi savjeti iskoristiti i koji će biti rezultati odluka učitelja.

¹⁵ dostupno na: <http://pairadimes.davidtruss.com/ladders-leaders-students-storytellers/> [05. kolovoza 2011.]

6) Učitelji pokreću aktivnosti i dijele odluke s učenicima. Učenici su uključeni u dizajniranje projekata, nastavnih sati ili aktivnosti pokrenutih od strane odraslih. Mnoge aktivnosti, uključujući donošenje odluka, predavanja i evaluacije rade se zajedno s učenicima.

7) Učenici pokreću i vode inicijative. Odrasli imaju samo podupiruće uloge.

8) Partnerstvo učenika i odraslih. Učenici pokreću inicijative i donose odluke zajedno s odraslima. Rad učenika u svim je stupnjevima integriran u proces poboljšanja škole. Učenici imaju ovlaštenje da pokreću promjene.

Za početak? Analiza potreba i prijedloga učenika/ca?

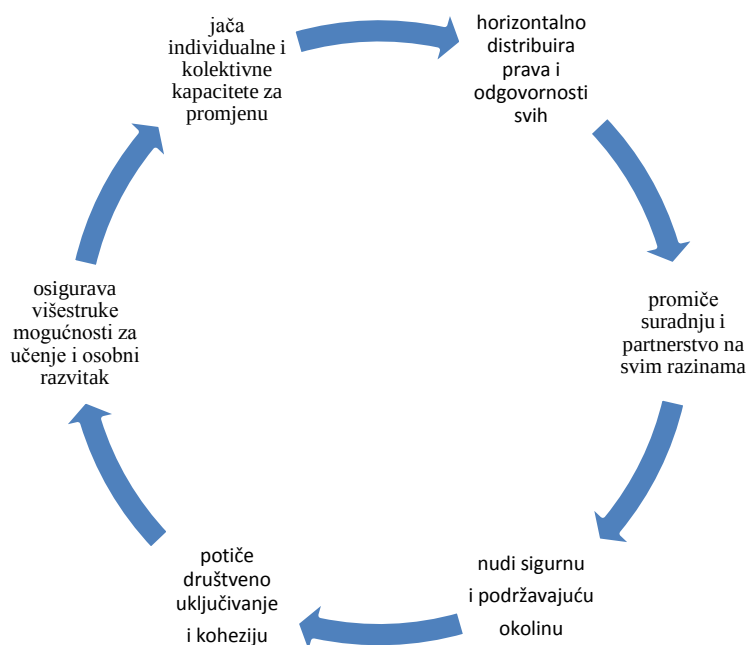
Iz korporativnog svijeta, razne su organizacije preuzele koristan i jednostavan alat koji vam može pomoći u planiranju vaših aktivnosti, a zove se SWOT analiza. Nastala je 60tih godina na Stanford Research Institute-u iz potrebe da se pokuša saznati zašto korporativno planiranje često ne uspijeva. Ovaj se alat može koristiti kao prvi korak u izoštravanju ideja budućih projekata i/ili kao alat za ozbiljnije planiranje. Radi se o jednostavnoj tablici koja se sastoji od dva dijela – prvi dio odnosi se na snage i slabosti unutar organizacije/tima, a drugi se odnosi na mogućnosti za suradnju i prijetnje koje mogu doći izvan organizacije. Navođenje i analiza različitih faktora može vam pomoći u planiranju projekata i predviđanju njegovih jakih i slabijih strana.

SWOT analiza	
1. S čime se možemo pohvaliti u našoj ustanovi? (Ovdje navesti ključne prednosti, koje će biti vidljive u dugoročnom razvojnom planu ustanove) Strenghts	2. S kojim se teškoćama srećemo? (Ovdje navesti ključne nedostatke koji će biti vidljivi u dugoročnom razvojnom planu ustanove) Weaknesses
3. Koji su naši neiskorišteni resursi? (Navesti sve neiskorištene resurse koje ustanova posjeduje i koji su joj na raspolaganju) Opportunities	4. Što nas koči u napretku? (Navesti vanjske prepreke koje sprječavaju našu ustanovu u napredovanju) Threats

Pitanje ozračja i kulture jako je kompleksno, ali čini svaku školu jedinstvenom jedinkom unutar koje je potreban poseban pristup i način rada.

Istraživački rad „Učenje za demokratsko građanstvo u Europi“ iz 2000. godine donosi sljedeće zapažanje o demokratskoj ulozi škole: „Osiguravajući raznolike sadržaje i sredstva za aktivno učenje u podupirućem odgojnoobrazovnom ozračju, škole postaju “demokratske mikro-zajednice” u kojima se prava i odgovornosti svih aktera jednako raspoređuju i dnevno uživaju, u svrhu individualnog i kolektivnog osnaživanja (v. sliku 5)”¹⁶.

Škole mogu postati i rasadnici demokracije, tolerancije i mira u svojim zajednicama ukoliko se stvori dobra suradnja roditelja, škole, učenika, lokalnog civilnog sektora i ostalih pripadnika zajednice. Uvođenjem različitih izvannastavnih aktivnosti, radionica, kulturnih programa, a možda najvažnije uključivanjem roditelja u sam rad škole putem kombiniranih vijeća, škola može postati središte početka društvene promijene.



*“Škola kao demokratska mikro-zajednica”¹⁷

¹⁶ Dúrr, K.; Spajić-Vrkaš, V. I Ferreira Martins, I. (2002). *Učenje za demokratsko građanstvo u Europi*. Zagreb: Centar za istraživanje, izobrazbu i dokumentaciju u obrazovanju za ljudska prava i demokratsko građanstvo, str. 62

¹⁷ Dúrr, K.; Spajić-Vrkaš, V. I Ferreira Martins, I. (2002). *Učenje za demokratsko građanstvo u Europi*. Zagreb: Centar za istraživanje, izobrazbu i dokumentaciju u obrazovanju za ljudska prava i demokratsko građanstvo

Predstavljanje projekta „Mali miritelji“

OPIS PROJEKTA:

Potreba za što ranijim odgojem za mir kroz medijaciju te ideja o partnerstvu Škole i Dječjega vrtića, započela je 2010./2011. godine ne prijedlog voditeljice izvannastavne skupine Medijacija, Dubravke Urode, a uz podršku ravnateljica Sandre Krpan, prof. i Helene Ninković- Budimlije. Ideja vodilja je bila da se za predškolce osmisli obrazac mirotvornog ponašanja u svakodnevici, prilagođen njihovom uzrastu i potrebama. Analizom najčešćih rizičnih situacija (ruganje, svađa, tučnjava i izoliranje) u vrtiću, osmišljena je trodnevna radionica koju su u vrtiću provodili učenici OŠ „Milan Brozović“ sa svojom voditeljicom. Već prve godine namjera je bila istu djecu, kao učenike prvašice dočekati u školi, nastaviti raditi s njima na razvoju stečenih kompetencija te teko utjecati na njihov kvalitetniji osobni rast, ali i opću socijalnu klimu škole, odnosno smanjivanje nasilja i praga tolerancije na njega.

Školske godine 2011./2012. projekt je proveden na dvije razine i u Školskom se kurikulumu vodi kroz dva projekta: Mali miritelj u školi, Mali miritelji u vrtiću. Voditeljici se priključuju kao suvoditeljice i stručna podrška školska pedagoginja i psihologinja Hedi Blašković Babić i Nataša Šepić-Adamec. Projekt je u školi proveden sa četiri prva razreda (stotinjak učenika) i učiteljicama: Zvezdanom Stanić, Ninom Bjelić, Sanjom Kinkela i Ružicom Ječmenica, uz podršku roditelja navedene djece.

U godini 2012./2013. nastavlja se rad sa, sada drugim razredima, ali i novom generacijom prvašica (učiteljice Daniela Žiža Grozdanoski i Doris Grgas Oštro), i predškolaca u vrtiću. Od ove godine u projektu će volontirati i učenici, polaznici izborne nastave Građanskog odgoja i obrazovanja.

Projekt je zapažen je kao finalist natječaja FSO i US Embassy *Možemo to riješiti*, a uz potporu Jolije Pitt Foundation se prezentira u sklopu kampanje *Ključ za mir- odgoj za mir čime se*, uz Školu, promovira i Grad Kastav kao *grad koji odgaja za mir*, a potreba za njegovim daljnjim funkcioniranjem i razvojem je velika. U trećoj godini rada nužno je sistematizirati i prezentirati rezultate, a, s obzirom na sve veći broj polaznika radionica, zahtijeva sve ozbiljnije pripreme i sve više vremena.

CILJEVI PROJEKTA

- Kreirati nove obrasce mirotvornog ponašanja u razredu od prvih školskih dana
- Razviti znanja, vještine i stavove o dimenzijama građanske kompetencije u skladu s mogućnostima uzrasta
- Osposobiti učenice/učenike nižih razreda za suradnju, razviti društvene komunikacijske vještine, voditi spoznaji o njegovim jakim stranama i na njima graditi uspjeh u daljnjem učenju, razviti samopouzdanje i poštovanje prema drugima i drugačijima, razviti etičke vrijednosti o pravednosti, solidarnosti, jednakopravnosti, nepotkupljivosti, poštovanju svojeg i tuđeg rada
- U suradnji s učiteljicama prvih i drugih razreda pratiti učinke radionice Mali miritelji (započete prethodnih godina u suradnji s vrtićem „Vladimir Nazor“ i provedenih u Školi)
- Razvoj aktivnog odnosa prema socijalnoj sredini.

- Smanjenje praga tolerancije na nasilje.

KORISNICI PROJEKTA

1. Polaznici predškolske skupine vrtića, 12-15 djece oba spola,
2. Učenici dvaju odjeljenja prvih razreda (40-45 učenika uzrasta 7/8 godina)
3. Učenici četiri odjeljenja drugih razreda koji su već prošli prvu i drugu skupinu radionica Mali miritelja, (90-tak učenika uzrasta 8/9 godina)

GLAVNE AKTIVNOSTI:

I. Radionice **Mali miritelji u vrtiću** (1. Pričaonica: Gdje si ti?, 2. Brojalica mirilica, 3. Drvo mira)

II. Radionice: **Mali miritelji u školi** (1. Želim li biti čarobnjak mirenja?, 2. Plakat dobrih odluka, 3. Brojalica mirilica u školi, 4. Svečano potpisivanje etičkog kodeksa, Plakata dobrih odluka, 5. Uređivanje Drva mira u učionici)

III. Radionice: **Mali miritelji u školi 2.** (1. Možemo to riješiti drugačije! 2. Medijacija za najmlađe)

ZADACI I OBVEZE VODITELJA I PARTNERA PROJEKTA

Voditeljice:

- a) sistematizacija, priprema, metodička obrada i prilagodba radionica uzrastu i potrebama polaznika.
- b) priprema učenika-polaznika izvan nastavne skupine Medijacija i izborne nastave Građanski odgoj i obrazovanje za provođenje projekta,
- c) suradnja i prilagodba potrebama skupine (vrtić, prvi razred, drugi razred) s odgojiteljicama i učiteljicama,
- d) evaluacija i obrada radionica

Jedina obveza vrtića je dobra volja (koja do sada nije izostala) te odabir skupine (područnog ili centralnog vrtića) u kojoj će se provoditi projekt.

EVALUACIJA I INFORMIRANJE O PROJEKTU

Kroz navedene radionice provoditelji će pomoću evaluacijskih listića prilagođenih djeci i učiteljicama /odgojiteljicama pratiti rezultate primjene usvojenih vještina. Analizirat će se i uspoređivati skupine u

kojima je proveden projekt s onim u kojima projekt nije proveden. Na temelju dobivenih rezultata stručni će tim donijeti u praksi utemeljene zaključke te ih objaviti na način na koji odluče voditeljice, sudionici i partneri projekta.

Informacije o projektima (Školski kurikulum) su dostupne na mrežnim stranicama Škole. Već je navedeno da je projekt predstavljan na različitim stručnim skupovima, konferencijama, radionicama. Praćen je i u medijima, a voditeljice bi željele do kraja školske godine 2012./2013., nakon obrade rezultata iste predstaviti na javnoj tribini ili nekom sličnom događanju.

PLANIRANJE AKTIVNOSTI U ZAJEDNICI

Struktura:

1. **definiranje problema**
2. **definiranje cilja/dosega**
3. **tko su dionici** (tko su suparnici? tko su saveznici?) – **plan suradnje**
4. **izbor metoda/tehnika/aktivnosti** (*oluja ideja, sažimanje - odlučivanje*)
5. **izrada akcijskog plana**

AKCIJSKI PLAN

Što	Tko	(do) kada	Što mu/joj treba

VAŠI PRIMJERI RAZRADE PROJEKATA U ZAJEDNICI

1) ZAGREB

PLANIRANJE AKTIVNOSTI U ZAJEDNICI

Projekt – Sportski turnir između OŠ Žitnjak i OŠ Dr. Vinka Žganca

Struktura:

1. **definiranje problema** – vršnjačko nasilje, huliganstvo na utakmicama
analiza problema – bilješke stručne službe i dosjei o nasilju, analiza na razrednim i učiteljskim vijećima o količini nasilja, pedagoškim mjerama i sl., anketa učenika (npr. o količini nasilja, razlozima sukoba, ...)
2. **definiranje cilja/dosega** – smanjenje vršnjačkog nasilja, poticanje tolerancije, usvajanje odgovarajućeg i prikladnog obrasca ponašanja, kvalitetno organiziranje slobodnog vremena, promicanje zdravog života, poticaj na pomaganje kroz humanitarnu akciju

3. tko su dionici (tko su suparnici? tko su saveznici?)

SAVEZNICI- škole, stručna služba, tim za provedbu, prof. tjelesne kulture, ravnatelj, razrednici, roditelji

- gradonačelnik, ZET, DVD (dobrovoljno vatrogasno društvo), udruga branitelja, policija, mediji (NOVA TV), poznate ličnosti iz sporta npr. Zvonimir Boban, Grafička škola (tisak majica/dresova i snimanje)
- sponzori: Mlinar, Dubravica, Kalnička voda, Jamnička, Podravka, Vip Net,...
- udruge «Ti si O.K.» i «Bijeli Anđeli»
- bivši i sadašnji učenici (glazbeni show)

SUPARNICI – slabo motivirani kolege, potencijalni sukob starijih učenika

4. izbor metoda/tehnika/aktivnosti – oluja ideja, istraživanje, analiza i SWOT, prikupljanje podataka i kontakata, iskustvene metode

AKCIJSKI PLAN

Što	Tko	(do) kada	Što nam treba
osnivanje tima i podjela zadataka	članovi tima pojedine škole I kolektivi	7 mj. 2014.	resursi i oprema, npr. Dresovi/majice, napitci, gablec (peciva), rekviziti, oprema, pehari, diplome, - podrška vijeća roditelja, lokalne zajednice I kolektiva
sastanak unutar škole, izrada plan a te prezentacija istoga drugoj školi sudioniku	tim za provedbu I kolektiv	8 mj. 2014.	
dogovor o izvođenju projekta, vremenu, prostoru, uzrastu učenika te resursima pojedine škole	škole, lokalna zajednica I uprava, grafička škola, sponzori	prvo i drugo polugodište slj. školske godine	
organizacija predavanja o pravilima navijanja na utakmicama i primjerenom ponašanju	udruge	4.mj. 2015.	
glavna aktivnost: sportski turnir		svibanj 2015. godine (Dan škole?)	

KOMENTARI I PRIJEDLOZI:

'Muški i ženski timovi (biraju sportove) – ravnopravnost spolova;

Napraviti celebrity utakmicu protiv profesora (nogometaši profesionalni);

Prva godina neka to bude 'pilot projekt', a nakon toga neka se izvijesti Ministarstvo o projektu i neka se pokuša dići na razinu države;

Možda kreirati mješovite timove iz dvije škole (da ne bude kompetitivno u smislu škola);

Paziti na tajming – sada to pripremiti da stigne ući u kurikulum kako bi se održalo sljedeće godine u obje škole;

Može li Vijeće roditelja pomoći u 'pridobivanju' nastavnica/ka?;

Sve si korake projekta popisati i onda to možete ponuditi kao posebni gotov obrazac za ostale škole;

Neka celebrityji (Boban) prodaju majice.'

2) SLAVONIJA

PLANIRANJE AKTIVNOSTI U ZAJEDNICI

Struktura:

- 1. definiranje problema:**
elektronočko nasilje (cyber bullying)
- 2. definiranje cilja/dosega:**
informirati i senzibilizirati lokalnu zajednicu o problemu
- 3. tko su dionici** (tko su suparnici? tko su saveznici?): osnovne i srednje škole, glazbena škola, MUP – Duška, županija (odjel za društvene djelatnosti), gradska uprava, lokalni mediji 8 radio, novine, portal, TV...), nevladine udruge (udruga Delfin, CMS, CESI...), kazalište, muzej, kulturno-prosvjetno društvo, obiteljski centar, savjetovništvo Luka Ritz, Vesna Pisarović, Endi Schrötter, mažoretkinje, lokalni poduzetnici (MIK, GAMUF, ZVEČEVO, BARUN)
- 4. izbor metoda/tehnika/aktivnosti:**
ulična izložba (šok poruke), anketa, fokus grupe, radio emisije, kazališna predstava (forum kazalište), izložba u muzeju (fotke, filmići, projiciranje poruka, likovni radovi, literarni radovi, ZID s porukama...), radionice za učenike, roditelje i edukacije za učitelje, nastavnike (sve sudionike odgojno-obrazovnog procesa), sportski susreti, koncerti, majice s logom, kolačići s porukama/konfeti...

KOMENTARI KOJI SU VEZANI ZA PROJEKT

- pilot projekt pa širenje
- uključiti različite škole na različite načine
- zid od poruka – 'tko će sastaviti najbolju poruku' – cigle s riječima, pa učenici sastavljaju poruke?
- zašto ne bi postala trajna instalacija ispred škola koje sudjeluju? (ili napraviti šupljikave zidove koji su i vrtovi); da li cigle s riječima staviti u dječje parkiće da djeca slažu poruke u tjednu kad se predstavlja škola; možda bi umjesto cigli mogli koristiti kartonske kutije od cipela (manje opasno)?
- grad ili općina uvijek može dati neki zid za grafite – oni lako pristaju na to
- otisak ruke u asfaltu kao 'Walk of fame' – npr. Vesna Pisarović (dlan) – lakše bi bilo sastaviti knjigu utisaka (otisaka)
- udružiti se s udrugama i pojedincima koje se već bave cyber bullyingom (npr. Savjetovalište Luka Ritz)
- da učenici na facebooku i ostalim društvenim stranicama šalju poruke protiv nasilja – djelovati u mediji u kojem se to događa
- učenici prezentiraju problematiku i projekt i na Roditeljskim vijećima
- mapirati mjesta gdje se mladi najviše okupljaju (npr. popularni kafići) i tamo odnijeti najviše letaka, plakata
- da Endi bude lice kampanje

AKCIJSKI PLAN

Što	Tko	(do) kada	Što nam treba
ISTRAŽIVANJE Anketiranje	Udruge, po potrebi stručni suradnici I nastavnici škole	Do kraja 1.polugodišta 2014./2015.	Anketa, papir
Fokus grupe Edukacija	Stručni suradnik I / ili zaduženi nastavnik Učenici, nastavnici, udruge	Do kraja 1.polugodišta 2014./2015. Od završetka istraživanja do 4.mjeseca	Diktafon, zapisnik, Material potreban za radionice
MEDIJSKO INFORMIRANJE Radio emisija, portal,	Tim od 4 – 6 člana (roditelj, učenik, nastavnik)	Od 2.polugodišta do kraja održanih aktivnosti	

novine, itd			
Ulična izložba I izložba u muzeju	Tim od 4 – 6 člana (roditelj, učenik, nastavnik) Uključiti medije	Od 3.mjeseca do pčetka 5.mjeseca	Papir, fotoaparat, kamera, novac
Kazališna predstava (forum kazalište)	Tim od 4 – 6 člana (roditelj, učenik, nastavnik) Forum teatar	Kraj 4.mjeseca – početak 5.mjeseca	Kazališni prostor, novac
Sportski susreti i Koncerti	Tim od 4 – 6 člana (roditelj, učenik, nastavnik) Poznate ličnosti	5.-6. mjesec	Prostor, nagrade, novac, majice s logom
Zlatne žice Slavonije	Tim od 4 – 6 člana (roditelj, učenik, nastavnik)	9.mj 2015.	Promotivni material

3) LIKA

CENTAR ZA MLADE

1. **Problem:** Nestrukturirano slobodno vrijeme mladih
2. **Cilj:** Formiranje prostora (centra) za mlade
3. **Dionici:**
 - a. Saveznici: Gradska uprava- gradski savjet mladih, županija, OŠ I SŠ, Dom, Učiteljski fakultet i studenti, HZZ, sportski klubovi, mediji, udruge civilnog društva, Pokretač, Gačanka, MMH, Crveni križ, roditelji, studentski zbor, lokalni poduzetnici.
 - b. Suparnici: Gradska uprava, lokalni poduzetnici.
4. **Aktivnosti:** peticija, prezentiranje županiji, općini i gradskoj upravi, letci, humanitarni koncerti i turniri, FB grupa, mediji (pojavljivanje/prezentacija).

Akcijski plan			
<u>ŠTO</u>	<u>TKO</u>	<u>(DO) KADA</u>	<u>ŠTO TREBA</u>
Peticija	Mladi	1. mj	Mediji, volonteri, letci
Prezentacija županiji i gradu	Volonteri, pokretač	1. mj	Dobar plan

Projekt	Pokretač, udruga	2. mj	
Fb grupa	Mladi, admin.	kontinuirano	Internet
Hum. Koncert/ turnir	Mladi, sportaši, bend(ovi)	1. mj	Prostor, plakati, mediji, sponzor, lok. poduzetnici

Komentari iz grupe:

**udruga Gačanka iz Otočca?*

- zajednički tražiti prostor s ostalim organizacijama – ići kao koalicija
- početne aktivnosti možda raditi u prostoru neke druge udruge koja ga ne koristi cijeli dan – to je i potencijalna zamka u traženju prostora
- dio vojarne tražiti – istražiti preko DUUDI-ja – inspiracija Rojc centar u Puli – može li se tražiti pomoć od braniteljskih udruga?
- tko će plaćati hladni pogon? Često pitanje kod traženja prostora – možda javno-pivatno partnerstvo ili nešto sl.; dio vremena iznajmljivati prostor zbog zarade?
- fondovi EU – Vesna predlaže da se igra na promociju tradicionalnih obrta...povezati se sa što više udruga, zadruga itd.
- da li ljudi iz poslovnog sektora mogu dobiti povlastice od ulaganja u ovako nešto?
- igrati na kartu toga da tako nešto ne postoji – iskoristiti to da je takva priča stvarno potrebna u zajednici
- utjecati na prioritete gradskog proračuna

KORIŠTENA LITERATURA I IZVORI

Kurikulum građanskog odgoja i obrazovanja (2012.). Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje

http://www.idi.hr/cerd/uploads/DOKUMENTI/10gciro/domovic_prezentacija.pdf

HNOS – Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006); Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

http://www.azoo.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=5020:primjeri-meupredmetnog-planiranja-i-programiranja-ishoda-goo-a&catid=359:program-graanskog-odgoja-i-obrazovanja&Itemid=441

Tot, D. (2010.); ***Učeničke kompetencije i suvremena nastava***; Odgojne znanosti Vol. 12, br. 1, str. 65-78

<http://edukacija.udrugazora.hr/wp-content/uploads/2009/03/feedback.pdf>

http://eycb.coe.int/compass/en/chapter_1/1_4.html#142

Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava (1999). Zagreb: Nacionalni odbor za obrazovanje o ljudskim pravima

<http://pairadimes.davidtruss.com/ladders-leaders-students-storytellers>

Dúrr, K.; Spajić-Vrkaš, V. I Ferreira Martins, I. (2002). *Učenje za demokratsko građanstvo u Europi*. Zagreb: Centar za istraživanje, izobrazbu i dokumentaciju u obrazovanju za ljudska prava i demokratsko građanstvo

Zenzerović Šloser, I., ur. (2013). *Priručnik za nastavnike; Pomoć u provedbi građanskog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Novi val d.o.o.

IV. KORISNI LINKOVI I LITERATURA

Korisni linkovi:

Centar za mirovne studije, udruga građana: <http://www.cms.hr>

Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, udruga građana: <http://www.centar-za-mir.hr/>

Mreža mladih Hrvatske, udruga mladih: <http://www.mmh.hr>

Centar za nenasilnu akciju: www.nenasilje.org

GONG; udruga: www.gong.hr

Nansen dijalog centar: <http://www.nansen-dialogue.net/ndcosijek/>

<http://www.malikorak.hr/naslovna.html>

<http://www.etc-graz.at/typo3/index.php?id=16>

<http://www.azoo.hr/>

<http://www.hck.hr/>

<http://kultura.hr/>

<http://www.unicef.hr/>

<http://www.ibe.unesco.org/en.html>

<http://www.mvep.hr/MVP.asp?pcpid=1123>

<http://public.mzos.hr/Default.aspx>

http://www.coe.int/t/dg4/education/pestalozzi/home/default_en.asp

http://book.coe.int/EN/ficheouvrage.php?PAGEID=39&lang=EN&theme_catalogue=120384

http://www.hrea.org/index.php?base_id=104&language_id=1&erc_doc_id=328&category_id=18&category_type=3&group=

<http://www.bbk.ac.uk/icedc/>

<http://www.britishcouncil.org/romania-society-and-science-human-rights-and-equal-opportunities-education-for-democratic-citizenship.htm>

<http://www.theewc.org/statement/education.for democratic.citizenship.key.challenges.ahead/>

<http://www.ericdigests.org/2000-1/democracy.html>

<http://www.citized.info/>

<http://www.citizenshipresources.co.uk/>

<http://www.citizenshipteacher.co.uk/index.php?CurrMenu=391>

<http://www.civicsandcitizenship.edu.au/cce/>

<http://www.tes.co.uk/teaching-resource/KS3-4-Citizenship-My-World-My-Democracy-6047892/>

http://www.unesco.org/education/tlsf/mods/theme_b/mod07.html

<http://www.shambles.net/pages/staff/Citizen/>

Literatura

Zenzerović Šloser, I., ur. (2013.). *Priručnik za nastavnike; Pomoć u provedbi građanskog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Novi val d.o.o

Uzelac, M., Bognar, L., Bagić, A. (2002.). *Budimo prijatelji: priručnik odgoja za nenasilje i suradnju*. Zagreb: Mali korak – Centar za kulturu mira i nenasilja; (priručnik sadrži 33 edukacijske radionice za djecu i mlade od 5 do 14 godina)

Uzelac, M. (2004.). *Za Damire i Nemire: vrata prema nenasilju*. Zagreb: Mali korak – Centar za kulturu mira i nenasilja; (priručnik sadrži 20 radionica za djecu i mlade od 6 do 14 godina)

Uzelac, M. (2005.): *111 koraka prema demokraciji i ljudskim pravima*. Zagreb: Mali korak – Centar za kulturu mira i nenasilja

Uzelac, M. (2000.): *Za svemire: radionice miroljubivog rješavanja sukoba za osnovnu i srednju školu*. Zagreb: Mali korak – Centar za kulturu mira i nenasilja

Uzelac, M., Ratković K., Pantić Z., Pribičević-Gelb, D. (2008.): *Za roditelje*. Zagreb: Mali korak – Centar za kulturu mira i nenasilja; (priručnik je u najširem smislu namijenjen svim onima koji su stručno osposobljeni za pedagoško-psihološki rad i edukaciju odraslih)

Batarello, I., Čulig, B., Novak, J., Reškovic, T., Spajić-Vrkaš, V. (2010.): *Demokracija i ljudska prava u osnovnim školama: teorija i praksa*.

Golob, R., Huddleston, E., Krapf, P., Salema, M., Spajić-Vrkaš, V. (2004.): *Guidelines for Teacher Training in Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education*.

Duerr, K.; Spajić-Vrkaš, Vedrana; Ferreira Martins, I. (2002.): *Učenje za demokratsko građanstvo u Europi*.

Spajić-Vrkaš, V.: *Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo u Hrvatskoj: Izvješće*. Zagreb : Centar za istraživanje, izobrazbu i dokumentaciju u obrazovanju za ljudska prava i demokratsko građanstvo, 2002 (monografija).

Spajić-Vrkaš, Vedrana; Kukoč, Mislav; Bašić, Slavica.
Interdisciplinarni rječnik : obrazovanje za ljudska prava i demokraciju.
Zagreb : Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO, 2001 (rječnik).

Spajić-Vrkaš, Vedrana (ur.).
Obrazovanje za ljudska prava i demokraciju: Zbirka međunarodnih i domaćih dokumenata.

Zagreb : Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO i Projekt Obrazovanje za mir i ljudska prava za hrvatske osnovne škole, 2001 (zbornik).

PRILOZI:

PRIMJENA BLOOMOVE TAKSONOMIJE U PLANIRANJU NASTAVE

Pojašnjenje oblika slova u koloni „Ključni glagoli“:

Slova – „stariji“ prijedlog ključnih glagola (do 2001. prema Benjaminu S. Bloomu)

Slova – noviji prijedlog ključnih glagola (revidirana Bloomova taksonomija prema Andersonu i Krathwohlu 2001.g.)

Slova – zajednički ključni glagoli, starijih“ i novijih prijedloga ključnih glagola

Napomena: Nazivi razina su izraženi glagolima po revidiranoj Bloomovoj taksonomiji, a u zagradi je naveden „stariji“ naziv imenicom.

Razine postignuća - **Kognitivno područje** (znanje i razumijevanje)

RAZINA	CILJEVI (ishodi) UČENJA <i>Značenje razine</i>	KLJUČNI GLAGOLI <i>Opisuju aktivnost koju treba vježbati i mjeriti na svakoj razini.</i>
I.	DOSJETITI SE (Znanje) <i>Dosjetiti se, prepoznati ili reproducirati informaciju, ideju i princip u približno onakvom obliku u kojem su naučeni.</i>	definirati, imenovati, zapamtiti, zabilježiti, ispričati, sastaviti popis, ponoviti, izvijestiti, <i>prepoznati, pokazati, pronaći, označiti, povezati, dopuniti, smjestiti, poredati, navesti, nabrojati, reći tko-kada- gdje- zašto- koliko, citirati, ponoviti, opisati</i>
II.	SHVATITI (Razumijevanje) <i>Uočiti i povezati glavne ideje. Prevesti, razumjeti, objasniti ili interpretirati naučeni sadržaj. Opisati tijek događaja ili procesa. Izvesti logičan zaključak iz dostupnih informacija. Zaključiti o uzroku i predvidjeti posljedice.</i>	opisati, objasniti, identificirati, izvijestiti, razmotriti, izraziti, prepoznati, raspraviti, ispričati/napisati svojim riječima, sažeti, proširiti, preoblikovati, pretvoriti, prevesti, izraziti formulom, rastumačiti, obrazložiti, dokazati, dati primjer, procijeniti, izračunati, predvidjeti, razvrstati, smjestiti, izdvojiti, istaknuti, (aktivno) sudjelovati
III.	PRIMIJEENITI (Primjena) <i>Rješavati probleme primjenom naučenog u kontekstu učenja ili u novoj situaciji na rutinski ili na nov način. Koristiti apstrakcije. Odabrati i primijeniti podatke i principe za rješavanje problema ili zadatka u drugom području uz minimum vođenja.</i>	primijeniti, izvesti (formulu), protumačiti, ilustrirati, vježbati, izložiti, prikazati (grafički), prevesti, demonstrirati, dramatizirati, pokazati (postupak), dokazati, provesti (pokus), izvršiti, upotrijebiti, koristiti, prikazati u kratkim crtama, prilagoditi, promijeniti, dovršiti, otkriti, riješiti (problem), predložiti (rješenje), isplanirati, izabrati, napraviti, izračunati, procijeniti, napisati, razvrstati, svrstati, sastaviti

IV •	ANALIZIRATI (Analiza) <i>Razlikovati važne od nevažnih dijelova prezentiranog materijala. Raščlanjivati informacije kako bi se utvrdili dijelovi cjeline, njihovi međusobni odnosi, organizacijski principi, uzroci i posljedice, izveli dokazi i zaključci i podržale generalizacije. Uočiti obrazac. Prepoznati skriveno značenje. Razlikovati činjenice i zaključke.</i>	usporediti, raspraviti, razlučiti, riješiti, diferencirati, napraviti inventuru, rastaviti, raščlaniti, razdijeliti, pronaći, izdvojiti, istaknuti, prepoznati neizrečene pretpostavke, opravdati, protumačiti, objasniti, razlikovati, suprotstaviti, komentirati, kritizirati, saopćiti, izvijestiti, razvrstati, svrstati, grupirati, rasporediti, poredati, organizirati, urediti, oblikovati, grafički prikazati, napraviti pokus, ispitati, istražiti, provjeriti, preispitati, procijeniti, proračunati, odrediti važnost podataka, prekontrolirati, dovesti u vezu, pretpostaviti, razlikovati uzrok i posljedicu, odgovoriti "što ako?", zaključiti
V.	PROSUDIVATI (Evaluacija-vrednovanje) <i>Usporediti i pronaći sličnosti i razlike među idejama. Procijeniti valjanost ideja i/ili kvalitete uratka na temelju poznatih kriterija. Otkriti nekonzistentnost unutar procesa ili produkta. Otkriti prikladnost postupka s obzirom na zadatak ili problem. Dokazati vrijednost. Izabrati mogućnost i argumentirano obrazložiti.</i>	prosuditi (primjerenost zaključka), izabrati, procijeniti, rangirati, vrednovati, izmjeriti, odrediti prioritet, predvidjeti, predložiti, provjeriti, ocijeniti, vrijednost, utvrditi, odmjeriti, usporediti, razlikovati, kritizirati, raspraviti, diskutirati, preispitati, dokazati, uvjeriti, obraniti stav, opravdati, poduprijeti, zastupati mišljenje, istražiti, odlučiti, izabrati mogućnost, odabrati, preporučiti, otkloniti, poredati (s obzirom na važnost), stupnjevati, pretpostaviti, zaključiti, reći zašto, izvesti
VI •	STVARATI (Sinteza) <i>Kreativno ili divergentno koristiti postojeće znanje za stvaranje nove cjeline (kombinirati poznate dijelove u novu cjelinu). Stvarati nove ideje i rješenja. Izvoditi generalizacije na temelju dobivenih podataka. Povezati znanje iz različitih područja. Uočavati nove obrasce.</i>	predložiti, urediti, organizirati, kreirati, sastaviti, klasificirati, povezati, formulirati, zamisliti, dizajnirati, razviti, stvoriti, izmisliti, smisliti, izumiti, konstruirati, proizvesti, izazvati, formulirati (hipotezu), predvidjeti, prognozirati, prirediti, pripremiti, propisati, napraviti plan, skicirati, objediniti, kombinirati, skupiti, sklopiti, spojiti, složiti, skladati, komponirati, sabrati, preurediti, promijeniti, presložiti, preraditi, poboljšati, kompletirati, kompilirati, voditi, upravljati, napisati, podnijeti, iznijeti, predočiti, postaviti (teoriju), poopćiti

Prihvatljiva društvena razina je III. razina primjene.

Razine postignuća - **Psihomotoričko područje** (vještine i umijeća)

Temelji se na psihomotornoj koordinaciji koja predstavlja bitnu komponentu svake fizičke aktivnosti. Odgojno-obrazovni proces mora biti usmjeren ne samo prema sve sigurnijoj i preciznijoj koordinaciji pokreta, već i prema svakoj aktivnosti koja u sebi ima motoričke aspekte. To područje dominantno u praktičnoj nastavi i moguće je odrediti konkretne sastavnice elemenata ocjenjivanja prema navedenim ključnim glagolima, a u teoretskoj nastavi moguće je provjeravati spretnost u izražavanju (izvješćivanje, diskusije, igra uloga) no to ne spada među ciljeve klasičnog ocjenjivanja (alternativno ocjenjivanje).

Vještina pisanja je samo dio pisanja, odnosno dio kognitivnog područja.

RAZINE	CILJEVI (ishodi) UČENJA <i>Značenje razine</i>	KLJUČNI GLAGOLI <i>Opisuju aktivnost koju treba vježbati i mjeriti na svakoj razini.</i>
I.	IMITACIJA Praćenje i ponavljanje operacije koju netko pokazuje	<i>Dopuniti, prilagoditi, graditi, skupljati, ispravljati, sjeći, rezati, nacrtati, grupirati, ilustrirati, umetnuti, locirati, napraviti, označiti, mjeriti, promatrati, djelovati, izvoditi, smjestiti, postaviti, preraditi, skenirati, odvojiti, pohraniti, testirati, prebaciti, koristiti, gledati, brisati, procijeniti, izbaciti...</i>
II.	MANIPULACIJA Izvođenje određene operacije uz instrukcije voditelja	
III.	PRECIZACIJA Precizno ali sporo izvođenje operacije	
IV.	Artikulacija (SINTEZA) Sposobnost koordinacije više operacija uz primjenu dvije ili više vještina	
V.	NATURALIZACIJA Istovremeno izvršavanje više operacija primjenom odgovarajućih vještina s lakoćom	

Prihvatljiva društvena razina je III. razina **precizacije**

PRILOG za dodatnu pomoć pri planiranju:

BLOOMOVA TAKSONOMIJA – PSIHOMOTORIČKA DOMENA

RAZINA	(vještine; Simpson, 1972) RAZINA	TIPIČNI AKTIVNI GLAGOLI
I.	PERCEPCIJA / MOĆ ZAPAZANJA učenik upotrebljava osjetila kao vodstvo u motoričkim aktivnostima	izabrati, prepoznati, uočiti, izdvojiti, povezati, čuti, slušati, primijetiti, prepoznati, vidjeti, osjetiti, namirisati, okusiti, gledati, pratiti
II.	SPREMNOST učenik je mentalno, emotivno i fizički spreman za aktivnost	početi, objasniti, pokrenuti, nastaviti, reagirati, odgovoriti
III.	VOĐENI RAZGOVOR učenik oponaša i razvija vještine (vježba), često diskretnim koracima	oponašati, kopirati, duplicirati, udvojiti, baratati uz vodstvo, izvršiti uz nadzor, vježbati, pokušati, ponoviti, prirediti, rastaviti, razdvojiti, sastaviti
IV.	AUTOMATIZIRANI ODGOVOR učenik s povećanom efikasnošću, sigurnošću i okretnošću izvršava radnje	izvesti, konstruirati, podići, provesti, voditi, izvršiti, ubrzati, proizvesti
V.	SLOŽENA OPERACIJA (AUTOMATIZACIJA) učenik automatizirano izvršava radnje	popraviti, izgraditi, upravljati, demonstrirati, kontrolirati, upravljati, voditi, održavati efikasnost, ovladati
VI.	PRILAGODBA učenik prilagođava vještine problemskoj situaciji	prilagoditi, uskladiti, preokrenuti, revidirati, reorganizirati, promijeniti
VII.	ORGANIZACIJA / STVARANJE učenik stvara nove obrasce za posebne situacije ili slučajeve	izgraditi, konstruirati, urediti, sastaviti, izumiti, konstruirati, dizajnirati, kombinirati, inovirati

Razine postignuća - **Afektivno područje** (stavovi i uvjerenja)

Odnosi se na interes, stajalište i vrednovanje učenika, njihov odnos i osjećaje prema predmetu. Učenici nauče slušati i prihvaćati informacije. Za ovo područje moguće je primijeniti pretežno alternativno ocjenjivanje. Vrlo važno područje ocjenjivanja u nastavi vjeronauka, etike i sličnih predmeta.

RAZINE	CILJEVI (ishodi) UČENJA <i>Značenje razine</i> (u zagradi navedeni „stariji izrazi“ ovog područja)	KLJUČNI GLAGOLI <i>Opisuju aktivnost koju treba vježbati i mjeriti na svakoj razini.</i>
I.	ZAMJEĆIVANJE FENOMENA - naslućivanje važnosti učenja - prepoznavanje važnosti nastave - prepoznavanje socijalnih problema - uočavanje različitosti (PRIHVAĆANJE - svjesno praćenje)	<i>pitati, izabrati, opisati, slijediti</i> , dati, držati, identificirati, smjestiti, imenovati , ukazati, izabrati, odgovoriti, koristiti; <i>prepoznati, pokazati, upotrijebiti</i> .
II.	REAGIRANJE NA FENOMEN - izvršavanje obveza - poštivanje školskih pravila - sudjelovanje u razrednoj raspravi - dobrovoljno javljanje za zadatke - pomaganje drugima - zanimanje za predmet (REAGIRANJE – aktivno sudjelovanje i reagiranje)	<i>odgovoriti, pomoći</i> , sastaviti, prilagoditi se, raspraviti, pozdraviti , označiti, izvesti , prakticirati, predstaviti, pročitati, izvijestiti, složiti se, pročitati, izvijestiti, reći, napisati, pokazati
III.	KRITIČKO VREDNOVANJE FENOMENA - podržavanje demokratskih procesa, - sklonost dobroj literaturi - prihvaćanje znanstvenih načela u svakodnevnom životu - uvažavanje potrebe za društvenim napretkom (USVAJANJE VRIJEDNOSTI – procjena osobe u odnosu s nekim objektom, događajem ili ponašanjem)	<i>dovršiti, opisati, razlikovati, objasniti</i> , slijediti, oblikovati , inicirati, pozvati, uključiti, opravdati, prosuditi, predložiti, izvijestiti , odabrati, podijeliti, proučiti, izraditi, započeti, potaknuti, pridružiti se, opravdati, pročitati
IV.	ORGANIZIRANJE (sistematiziranje vrijednosti u jedinstven sustav) - uvažavanje ravnoteže između slobode i odgovornosti - prepoznavanje potrebe za sustavnim rješavanjem problema - preuzimanje odgovornosti - prihvaćanje vlastitih jakih i slabih	Slijediti , prihvatiti, mijenjati, urediti , kombinirati, usporediti , dopuniti, obraniti, objasniti , generalizirati, identificirati, integrirati , modificirati, poredati, organizirati , pripremiti, staviti u odnos, sintetizirati , objediniti, sakupiti, prirediti , zastupati, prilagoditi

	strana (ORGANIZIRANJE VRIJEDNOSTI – organizacija vrijednosti prema prioritetima na osnovu usporedbe i izučavanja odnosa)	
V.	KARAKTERIZACIJA OSOBNOSTI • samopoštovanje i pozitivna slika o sebi • izražavanje poštovanja prema drugima i drugačijima • spremnost na suradnju • mogućnost utvrđivanja objektivnih kriterija procjene • marljivost i samodisciplina (VREDNOVANJE/PERSONALIZACIJA – posjedovanje osobnog sustava vrijednosti kojim se kontrolira osobno ponašanje)	<i>djelovati, razlikovati,</i> prikazati, utjecati, slušati, modificirati, <i>izvesti,</i> primijeniti, <i>predložiti,</i> kvalificirati, ispitati, revidirati, poslužiti, riješiti, koristiti, vrednovati, <i>poštovati, utjecati,</i> <i>pokazivati, procijeniti, upotrijebiti, potvrditi, provjeriti.</i>

Prihvatljiva društvena razina je III. razina **usvajanja vrijednosti.**

PRILOG 2 – Obrazac za izradu nastavne jedinice/aktivnosti učenja

Prof. dr. sc. Vedrana Spajić-Vrkaš
Filozofski fakultet
Sveučilište u Zagrebu

Obrazac za izradu nastavne jedinice/aktivnosti učenja

Prije obrade prema ovom obrascu potreban je kraći uvodni tekst u kojemu se prikazuje sadržaj nastavne cjeline.

NASTAVNA CJELINA: (naslov)
NASTAVNA TEMA/JEDINICA: (naslov)
Sažetak: (što je sadržaj teme, što će učenici naučiti i kako – najviše 200 riječi; ako se tema obrađuje kroz više aktivnosti, onda se ovdje sažeto opisuju sve, a naprijed se iza svake aktivnosti još sažeto opiše i svaka pojedina aktivnost)
Ključne riječi: (lista pojmova /riječi koje će učenici naučiti u sklopu obrade teme)
Povezanost s kurikulumom GOO: (koja dimenzija ili dimenzije GOO-a, odnosno građanske kompetencije se ostvaruju ovom temom)
Ciklus + ciljna skupina (ili razred): (npr. "1. ciklus: 4. razred osnovne škole"; "4. ciklus: 2. razred srednje stručne škole")
Trajanje: (ukupno trajanje, npr. "3 školska sata" / 3x 45' ili „3 blok-sata“ / 3 x 90')
Opći cilj: (navesti opći cilj teme (formulira se kao široka, opća izjava o onome što će učenici naučiti ili je očekivani opći ishod učenja)
Zadaci: (formuliraju se kao postignuća učenika; zadaci trebaju biti ostvarivi) - znanje i razumijevanje (npr. „obradom ove teme učenici će „razumjeti ..,“ „... znati značenje“ itd. – nabrojati jedno ispod drugoga) - vještine i sposobnosti (npr. obradom ove teme učenici će „steći vještine ...“ itd. - nabrojati jedno ispod drugoga) - vrijednosti i stavovi (npr. obradom ove teme učenici će „postati osjetljiviji na...” “više cijeniti...” “biti privrženi“ itd. - nabrojati jedno ispod drugoga)
Pokazatelji postignuća: (izvode se iz ciljeva i zadataka u sve tri dimenzije: znanje i razumijevanje, vještine i sposobnosti te vrijednosti i stavovi); trebaju biti mjerljivi; optimalno 6-9 pokazatelja za pojedinu temu
Vrednovanje i/ili samovrednovanje postignuća: (navodi se način/načini na koji će se vrednovati, odnosno samovrednovati jesu li i u kojoj mjeri planirana postignuća ostvarena, npr. za znanje: „zadaci objektivnog tipa o...“, za stavove „skale samo/procjene o“)

Obrada teme (plan učenja ili plan aktivnosti):			
Trajanje u min	Aktivnost(i)	Zadaci za učenike	Izvori za učenje i tehnička pomagala
u min za svaku aktivnost	Aktivnost br. 1: (naslov) Kratak opis aktivnosti (o čemu je riječ, što se planira postići i koja je struktura aktivnosti – npr. „....sastoji se iz tri dijela od kojih se u prvom“) Metode učenja i poučavanja: (lista metoda koje će se koristiti kroz aktivnost) (Odnosi se na način na koji će učenici učiti kako bi došli do navedenih ciljeva. Valja stalno imati na umu da se ova razrada odnosi na learning activity, a ne na teaching activity, što znači da se stalno mora imati na umu student-centred, a ne teacher-centred approach. Tako ovdje treba navesti npr. role-playing, simulation, debate, discussion, group work, work in pair, text analysis, questions&answers, project-work, community work, student visit itd.) Tijek aktivnosti: Ovdje se opisuje navedena aktivnost korak po korak, i to tako da se navodi što radi nastavnik/ca, a što učenici (npr. Nastavnik/ca pokazuje/objašnjava; učenici korištenjem metode oluje ideja dolaze do ...; učenici se dijele u grupe od ...; učenici rade pojedinačno na; učenici analiziraju materijal u paru nakon objašnjenja nastavnika/ce, učenici debatairaju/raspravljaju o“. Ako aktivnost ima više povezanih dijelova, bilo bi dobro te dijelove označiti brojevima od 1. na dalje. Također bi bilo dobro da se detalje, kao što su konkretna pitanja koja postavlja nastavnik/ca i sl. ne stavljaju u ovaj dio teksta nego ih treba izdvojiti kao uputu za učitelje/ice ili radni materijal za učenike, kako ti detalji ne bi opteretili opis aktivnosti (npr. „Učenici čitaju priču iz Radnog materijala za učenike br. 1). 1. 2. itd.	npr. rad u paru individualna analiza teksta debata u manjim grupama itd.	Npr. Radni materijal za učenike br. 1 Upute za učitelje br. 1
	Aktivnost br. 2: (naslov; ako se tema obrađuje kroz više aktivnosti, ponavlja se struktura iz Aktivnosti 1)		
	Aktivnost br. 3: naslov; ako se tema obrađuje kroz više aktivnosti, ponavlja se struktura iz		

	Aktivnosti 1)		
Radni materijal:			
Radni materijal za učenike	br. 1: (naslov) br. 2: (naslov) itd.		
Upute za nastavnika/cu	br. 1: (naslov) br. 2: (naslov) itd.		
Dopunski izvori:			
Dopunski izvori za učenike	br. 1 (autor, naslov) br. 2 (autor, naslov) itd.		
Dopunski izvori za nastavnika/cu	br. 1 (autor, naslov) br. 2 (autor, naslov) itd.		

Centar za mirovne studije je udruga građana i građanki koja se zalaže za društvenu promjenu na načelima nenasilja, izgradnje mira i poštivanja ljudskih prava. Osnovan je 1997. u Pakracu kao nasljeđe Volonterskog projekta Pakrac. Održivi mir nije idealistično stanje bez sukoba već proces izgradnje društva s manje nasilja i nejednakosti, a više društvene pravde. Podrazumijeva informirane, educirane i osnažene građane koji razumiju društvene sukobe i mogu se boriti s društvenom nejednakošću na nenasilan način.

CMS na svojim ciljevima radi povezujući obrazovanje, istraživanje, aktivizam i rad na javnim politikama.



|Centar za|**mirovne**|studije|

This material has been produced with the assistance of the European Union. The contents of this material are the sole responsibility of Center for Peace Studies and can in no way be taken to reflect the views of the European Union.

Ovaj materijal nastao je uz financijsku podršku Europske unije.

Za sadržaj je isključivo odgovoran Centar za mirovne studije i ne može se smatrati službenim stavom Europske unije.



Projekt
provodi
**Centar za
mirovne
studije**
www.cms.hr



Projektni
partner
Delfin
delfin@zamir.net



Projektni
partner
Pokretač
udruga.pokret
ac1@gs.t-com.hr



Projektni partner
**Savjetovništvo
Luka Ritz**
www.savjetovalist.e.hr



Projektni
partner
**Miramida
centar**
miramida@zamir.net



www.uzuvrh.hr



Projekt financira
Europska unija
<http://www.delhrv.ec.europa.eu>



**ministarstvo
znanosti
obrazovanja
i športa**